

ДОНИШГОҶИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН
ФАКУЛТАТИ ТИББӢ

МАҶМУӢИ БАҶНОМАҶОИ ТАЪЛИМӢ
АЗ ФАНҶОИ КАФЕДРАИ АСОСҶОИ ТАӢӢРИИ
ТИББӢ ВА БЕХАТАРИИ ФАЪОЛИЯТИ ҶАӢТ

Душанбе – 2023

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН
ФАКУЛТЕТИ ТИББӢ

МАҶМУӢИ БАРНОМАҲОИ ТАЪЛИМИӢ
АЗ ФАНҲОИ КАФЕДРАИ АСОСҲОИ ТАЙӢРИИ
ТИББӢ ВА БЕХАТАРИИ ФАЪОЛИЯТИ ҲАЁТ

Мураггибон: дотсентон: Ғафуров С.Ҷ., Ахмедова А.Р., омӯзгорон
Муллоев В. С., Юсуфов Ш.Ф., Холмонов М.М., Ғафурова С.С.

Муқарризон: дотсенти кафедраи стоматология Ҳамидова Т.М.;
дотсент Хурсандов Н.М.;
дотсенти кафедраи беҳдошт ва экологияи ДҚТТ ба номи Абуали
Ибни Сино Мақсудова З.Я.;
дотсенти кафедраи терапияи ДМТ н.и.т., дотсент Назаров Э.И.

Барнома дар ҷаласаи ШИМ-и ДМТ №__аз “__” 20__ сол муҳокима ва тасдиқ
карда шуда, барои истифода дар раванди таълим тавсия дода шудааст.

Барнома дар ҷаласаи ШИМ-и факултети тиббӣ №__аз “__” 20__ сол баррасӣ
и ва муҳокима шудааст.

Барнома дар ҷаласаи кафедраи АТТ ва БФХ №__аз “__” 20__ сол баррасӣ ва
муҳокима шудааст.

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН
ФАКУЛТЕТИ ТИББӢ

БАРНОМАИ ТАЪЛИМӢ АЗ ФАҲНИ
«МУДОФИАИ ГРАЖДАНӢ»
(барои донишҷуёни тамоми факултетҳо ва ихтисосҳои ДМТ)

МУҚАДДИМА

Барномаи таълимӣ аз фанни «Мудоғиаи граждaнӣ» барои омода намудан ва омӯзонидани донишчӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба шакли низоми кредитии таҳсил дар асоси барномаи Кумитаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудоғиаи граждaнии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз 1-уми сентябри соли 2010 мавриди амал қарор дорад, таҳия гардидааст.

Ҳадаф аз таҳияи барномаи таълимӣ аз фанни «Мудоғиаи граждaнӣ» барои донишчӯён ин баргаштан ба таълими ягона дар ҳамаи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ба масъалаҳои ҷорӣ соҳаи ҳолати фавқулодда ва мудоғиаи граждaнӣ мебошад. Дар мавзӯҳои фароғирфтаи барнома қариб тамоми масъалаҳои соҳаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудоғиаи граждaниро дар асоси қонунгузорӣ, санадҳои меъёрию ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва сиёсати давлат дар соҳаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудоғиаи граждaнӣ омадаанд.

Омӯзиши фанни "Мудоғиаи граждaнӣ" тибқи барномаи мазкур донишчӯёнро бо донишҳои назариявӣ ва малакаҳои амалӣ бобати татбиқи масъалаҳои зерин - доир ба системаи ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодда, мақоми идоракунӣ, қувваю воситаҳои мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва ташкилотҳои, ки ҳалли масъалаҳои ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда ба салоҳияти онҳо марбутанд, шинос месозад.

Донишчӯён доир ба пешгӯ намудану баҳо додани натоиҷи имконпазирии ҳолатҳои фавқулодда, таъмин намудани устувории иншоотҳои иқтисодӣ дар ҷумҳурӣ вобаста ба вукӯъ омадани заминларза, тармафароӣ, сел, ярҷ, обҳезӣ, сӯхтор ва дигар намудҳои ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ, эпидемияҳо ва таҳдидҳои дигари беҳатарии милли мансуб донишдашуда соҳиби маълумот мешаванд. Инчунин донишчӯён дар бораи тарзи таҳия ва банақшагирию татбиқи тадбирҳои саривақтии ҳифзи аҳоли дар шароитҳои ҳолатҳои фавқулодда, расонидани кумаки аввалини тиббӣ ба зарардидагон, тарзҳои истифода бурдани воситаҳои ҳифзи инфиродӣ ва дастаҷамъӣ оид ба омилҳои зараровари воситаҳои ҳозиразамони зарбазананда ва фалокатҳо ҳангоми баргараф сохтани оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодда мусаллаҳ мешаванд.

Тавсифи мухтасари фан

Фанни мазкур яке аз қисмҳои таркибии силсилаи фанҳои таҳассусӣ буда, омӯзиши он ҳатмӣ мебошад. Ҳамзамон фанни мазкурба донишчӯён ҳам ба таври назариявӣ ва амалӣ таълим дода мешавад.

Мақсад ва вазифаҳои фан

Тайёр намудани кадрҳои ҷавон барои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дорои чунин хусусиятҳо мебошанд: тафаккури шуурнокии баланд, устуворнокии маънавӣ, интизом, дар худ маҳфӣ нигоҳ дошта тавонистани сири давлат ва ҳарбӣ, сифатҳои баланди ғоявӣ, ахлоқи ҳамида, дорои донишу малака барои дар сатҳи лозимӣ анҷом додани вазифаҳои хизмат. Дар ҳолатҳои лозимӣ тавонистани расонидани ёрии аввал, гузаронида тавонистани қорҳои наҷотдиҳӣ ва дигар қорҳои таъхирнопазир ҳангоми ҳолатҳои фавқулодда, садама, фалокат ва офатҳои табиӣ

Вобаста аз мақсад, дар ҷараёни омӯзиши фанни «Мудоғиаи шахрвандӣ» вазифаҳои зерин ҳал қарда мешаванд:

- омӯхтани санадҳои меърию ҳукукии давлат оиди мудофияи граждани дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- гузаронидани корҳои садамавию наҷотдиҳӣ ва дигар корҳои тағйирнопазир ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои фавқулодда, садама ва фалокатҳо;
- омӯхтани омилҳои зарбазани яроқи қатли ом, намудҳои яроқи қатли ом ва муҳофизат аз он;
- асосҳои хабардоркунии аҳоли ва эвакуатсияи аҳоли;
- расонидани ёрии аввал ҳангоми осеббӣ, хунравӣ, шикастани устухон, суختани бадан ва ғ.;
- асосҳои ташкили чорабиниҳои муҳофизати аҳоли дар ҳолатҳои фавқулоддаи табиӣ ва техногенӣ.

Пререквизитҳо:(алоқамандии фанни таълимӣ бо фанҳои аз ҷониби донишҷӯ азхудкардашуда): фанҳои дар давраи таҳсил дар муассисаи таълимии таҳсилоти умумии миёна аз худ кардаи донишҷӯ: омодагии дифои ҳарбӣ, биология, химия, физика ва ғр.

Постреквизитҳо:(алоқамандии фанни таълимӣ бо фанҳое, ки донишҷӯ онҳоро дар баробари азхудкунии фанни таълими асосҳои бемориҳои кудакона ва пас аз худ намудани он дар давоми таҳсил аз худ менамояд): асосҳои тайёрии тиббӣ, биология, химия, физика ва ғайра.

Талаботҳои асосӣ доир ба қисматҳои фан ва омӯзиши он:

Талабот нисбат ба сатҳи азхудкунии фан (салоҳиятҳои касбӣ).

Дар натиҷаи омӯзиши фан донишҷӯ бояд:

а) донанд:

- мазмуни мафҳумҳои асосии мудофияи гражданиро аз худ карда бошад;
- асосҳои мавҷудияти шаклҳои гуногун, дараҷаҳои ташаккулбӣ ва меъёрҳои асосии ҳифзи ҳаёти солим ва муҳити зистро донанд;
- моҳияти амал намудан дар ҳолатҳои фавқулодда ва қонуниятҳои сар задани онҳо;
- тарз ва усулҳои аз худ намудани ташкилу омӯзиши аҳоли доир ба ҳолатҳои фавқулодда, роҳҳои самарабахш истифода кардани онҳо;

б) тавонад:

- мазмуни мафҳумҳои асосии ҳолатҳои фавқулоддаро шарҳ дода тавонад;
- асосҳои мавҷудияти шаклҳои гуногун, эҳтимолияти сар задани ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ;
- роҳ ва усулҳои муайян намудани ҳолатҳои фавқулодда, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон имкони рӯҳ доданро доранд;
- тартиб ва воситаҳои хабардоркунии аҳоли ҳангоми таҳдиди ҳолатҳои фавқулодда;
- тарзҳои расонидани ёрии аввалин дар мавзеи ҳолатҳои фавқулодда ва садамаҳо;
- роҳ ва усулҳои эвакуатсияи аҳоли аз минтақаҳои хатарнок ва ҷойгиркунии онҳо дар минтақаҳои беҳавф.

в) дар амал татбиқ карда тавонад:

- меъёрҳои донишу малакаи хулро дар амал татбиқ намояд;

– оид ба пайдоиш ва бартараф намудани ҳолатҳои фавқуллода андешаҳои широкро ибтидо карда тавонад;

– мустақилона расонидани ёрии аввалини тиббӣ;

Вобаста ба мавзӯ ё аудитория ҳангоми омӯзиши фан дар баробари машғулиятҳои лексионии анъанавӣ, аз навъҳои гуногуни фаъоли таълими масъалаҳои назариявӣ, чун лексияи проблемавӣ, лексияи академӣ, лексия-муҳоҷима, лексия бо таваққуфҳо (истҳо, паузаҳо), лексияи маҷмӯӣ (комплексӣ) амсоли он низ истифода карда мешавад.

Барнома дар асоси нақшаи таълимию тақвими таҳия шуда, дар он масъалаҳои муҳими "Мудоғиби граждани" барои беҳтар намудани малакаи амалии донишҷӯён оид ба расонидани ёрии аввал ба худ ва ба ҳамдигар ҳангоми ҳолатҳои фавқуллода ва осеббиниҳои гуногун тартиб дода шудааст.

Барномаи мазкур ҳамчун воситаи таълими оид ба "Мудоғиби граждани" барои донишҷӯёни курсҳои 2-3-юми тамоми факултетиҳои Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таҳия шудааст.

Нақшаи тақвими-маҷмӯи фани "Мудоғиби граждани".

Миқдори умумии кредитҳо – 1 кредит (24 соат): (аз онҳо: 0,66 кредит (16 соат) барои машғулиятҳои аудитори лексионӣ-назариявӣ; 0,33 кредит (8 соат) барои машғулиятҳои аудитори амалӣ).

Ҳафта	№ р/т	Номи мавзӯҳо	Машғулиятҳои аудитори лексионӣ	Машғулиятҳои аудитори амалӣ
I	1.	Нақш ва вазифаҳои мудоғиби граждани дар замони муосир. Роҳбарӣ ва идоракунии мудоғиби граждани.	2	
	2.	Омӯзиши аҳолии оид ба мудоғиби граждани.		1
II	1.	Санадҳои меъри-ҳуқуқи ҚТ оид ба ҳолатҳои фавқуллода ва мудоғиби граждани. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудоғиби граждани".	2	
	2.	Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳадамоти садамавӣ наҷотдиҳӣ, сохторҳои садамавӣ наҷотдиҳӣ ва вазъи ҳуқуқи наҷотдиҳандагон»		1
III	1.	Ҳолатҳои фавқуллодаи дорой хусусияти табиӣ ва техногенӣ. Ташкили чорабиниҳои ҳифзи аҳолии аз ҳолатҳои фавқуллодаи дорой хусусияти табиӣ ва техногенӣ.	2	
	2.	Роҳ ва усулҳои баҳодихии эҳтимолияти рӯҳ додани ҳолатҳои фавқуллодаи табиӣ ва техногенӣ.		1
IV	1.	Чорабиниҳои асосӣ оид ба устуворгардонии иншоотҳои иқтисодӣ дар давраи ҷангӣ. Ташкили ҳамкориҳои мақомоти идоракунии, қувва ва воситаҳои ҳангоми бартараф намудани ҳолатҳои фавқуллода.	2	
	2.	Ишоотҳои муҳофизатии мудоғиби граждани.		1
V	1.	Ташкили тайёрии аҳолии ва баҳисобгирии нерӯҳои ғайриҳарбии мудоғиби граждани. Машқҳои мудоғиби граждани.	2	
	2.	Эвакуатсияи аҳолии ва ҷобачокунии коргарон ва хизматчиён.		1

VI	1.	Моддаҳои захролуди сахттаъсир ва истифодаи онҳо дар иншоотҳои иқтисодӣ. Хабардоркунии аҳоли ҳангоми таҳдид аз ҳолатҳои фавқулодда.	2	
	2.	Воситаҳои ҳифзи инфиродӣ.		1
VII	1.	Воситаҳои ҳозиразамони зарбазан. Яроқи ядрой. Яроқи биологӣ ва кимиёвӣ.	2	
	2.	Терроризм ва экстремизм.		1
V	1.	Расонидани ёрии аввалин ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои фавқулодда, садама, фалокатҳо ва дар рафти амалиётҳои ҷангӣ	2	
	2.	Ба худ ва ба ҳамдигар расонидани ёрии аввалин ҳангоми руҳ додани ҳолатҳои фавқулодда алоҳида.		1
Ҷамъ: 24 соат			16 соат	8 соат

МУНДАРИҶАИ БАРНОМАИ ТАЪЛИМИИ ФАҶ

Мавзӯи 1. Нақш ва вазифаҳои мудофияи граждани дар замони муосир.

А. Машғулияти аудитори лексионӣ – назариявӣ

Заминаҳои таъсисёбии мудофияи граждани. Асосҳои ташкилӣ ва ба роҳ мондани мудофияи граждани. Вазифаҳои ҳайати роҳбарикунандаи мудофияи граждани ҳангоми иҷрои чорабиниҳои мудофияи граждани. Вазифаҳои роҳбарият оиди таъмин намудани омодагии доимии мудофияи граждани дар замони осоишта; ӯҳдадорихи вазифавии ҳайати роҳбарикунандаи мудофияи граждани; Ҳуҷҷатҳои қорӣ ҳайати роҳбарикунанда оиди иҷрои чорабиниҳои мудофияи граждани дар замони муосир. Вазифаҳои мудофияи граждани дар замони муосир. Ташкили захираҳои эҳтиётии сафарбарсозии амволи махсуси мудофияи граждани. Ташкили фонди зарурии иншоотҳои муҳофизатии (паноҳгоҳҳо) мудофияи граждани. Ташкили захираҳои озуқа ва доруворӣ. Ташкили омӯзиши оҳолӣ оид ба мудофияи граждани. Ташкили шабакаҳои дидбонӣ ва назорати лаборатории мудофияи граждани. Сари вақт огоҳонидани аҳоли. Қойгир намудан ва эвакуатсияи аҳоли. Ташкили паноҳ намудани аҳоли. Анҷом додани корҳои наҷотдиҳӣ ва таъхирнопазир. Таъмини омодагии доимии қувва ва воситаҳои мудофияи граждани.

Вазифаҳои асосии мудофияи граждани дар давраи осоишта ва замони ҷанг. Тайёрии доимии роҳбарият оиди иҷрои масъалаҳои мудофияи граждани дар замони осоишта. Коркарди пурраи нақшаҳои мудофияи граждани барои давраи осоишта ва замони ҷанг. Роҳбарӣ намудани нақшаҳо дар ташкилотҳои тобеъбуда.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудофияи граждани" аз 28 – уми феввали соли 2004 № 6.
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорӣ хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ" аз 15 – уми июни соли 2004 № 53.
3. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулодда ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013, саҳ 304.
4. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда (Бехатарии фаъолияти ҳаёти дар ҳолатҳои фавқулодда). Душанбе-2013, саҳ:390.

Б. Машғулияти аудитори семинарӣ

Роҳбарӣ ва идоракунии мудофияи граждани.

Асосҳои ташкил ва қорӣ намудани мудофияи граждани. Ташкили қорӣ ситодҳои мудофияи граждани иншоотҳои иқтисодӣ. Тартиб ва коркарди ҳуҷҷатҳо дар

иншоотҳои иқтисодӣ. Гузаронидани мудофияи граждани аз ҳолати осоишта ба ҳолати ҷангӣ, дар мавриди ҳучуми душман.

Принсипҳои умумии ташкилбӣ ва сохтори мудофияи граждани. Сохти ташкилии мудофияи граждани. Нирӯҳои ғайриҳарбии мудофияи граждани.

Идоракуни ва роҳбарии мудофияи граждани. Мақомоти идораи мудофияи граждани дар ҷумҳурӣ, вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо, ситодҳо оид ба ҳолатҳои ғавқулӯда ва мудофияи граждани. Марказҳои идоракунии мудофияи граждани. Нуқтаи идоракуни ва тартиби ғавқулияти онҳо. Тартиби идораи қувваҳои ҳадамот ва ташкили алоқа бо ҳадамотҳои якҷоя амалкунандаи мудофияи граждани. Вазифаҳои асосии ҳадамоти муҳофизатии тартиботи ҷаъмиятии мудофияи граждани. Таъмини модди - техникӣ, молиявӣ ва тиббӣ. Нақшаи амалиёт доир ба мудофияи граждани дар замони осоишта ва ҷанг.

АДАБИЁТ

3. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудофияи граждани" аз 28 – уми феврالی соли 2004 № 6.
4. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулӯдаи дорои хусусиятҳои таби ва техногенӣ" аз 15 – уми июни соли 2004 № 53.
3. Табаров Н.М. Ҳолатҳои ғавқулӯда ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013, саҳ 304.
4. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои ғавқулӯда (Беҳатарии ғавқулияти ҳаёти дар ҳолатҳои ғавқулӯда). Душанбе-2013, саҳ:390.

В. Машғулияти аудитории амали Омӯзиши аҳоли оид ба мудофияи граждани

Ташкил, тарзу усулҳои омода намудан ва гузаронидани омӯзиши аҳоли оид ба ҳолатҳои ғавқулӯда ва мудофияи граждани. Тарзи ташкили қувваҳои ғайриҳарбии мудофияи граждани, пурагардонии ҳайати қувваҳои ғайриҳарбии мудофияи граждани, таъмини қувваҳои ғайриҳарбии мудофияи граждани. Омӯзиши қувваҳои ғайриҳарбии мудофияи граждани. Истифодаи усулҳои замонавии ташкили равандҳои таълим ва ба роҳ мондани назорати афзалиятнок оид ба сатҳи дониши шунавандагон ва донишҷӯён.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудофияи граждани", аз 28.02.2004 ш. Душанбе
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулӯдаи дорои хусусиятҳои таби ва техногенӣ" аз 15 – уми июни соли 2004 № 53.
3. Барнома оид ба тайёр намудани ҳайати роҳбарикунандаи мудофияи граждани дар ҳолатҳои ғавқулӯда № 141 аз 14.09.2006 ш. Душанбе.

Мавзӯи 2. Санадҳои меъерӣ-ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳолатҳои ғавқулӯда ва мудофияи граждани.

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудофияи граждани".

А. Машғулияти аудитории лексионӣ - назариявӣ

Мафҳуми мудофияи граждани. Қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи мудофияи граждани. Вазифаҳои мудофияи граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон. Асосҳои ташкил ва ҷорӣ намудани мудофияи граждани. Дараҷабандии ҳудудҳо ва иншоотҳои мудофияи граждани.

Ваколатҳои мақомоти ҳокимияти давлатӣ дар соҳаи мудофияи граждани. Ваколатҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи мудофияи граждани. Ваколатҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи мудофияи граждани.

Ваколатҳои Кумитаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудофияи граждании назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи мудофияи граждани. Ваколатҳои Вазорати мудофияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи мудофияи граждани. Ваколатҳои вазорату идораҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи мудофияи граждани. Ваколатҳои мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар соҳаи мудофияи граждани.

Ҳуқуқ ва ӯҳдадорихои ташкилотҳо ва шаҳрвандон дар соҳаи мудофияи граждани. Ҳуқуқ ва уҳдадорихои ташкилотҳо дар соҳаи мудофияи граждани. Ҳуқуқҳо ва вазифаҳои шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи мудофияи граждани. Роҳбарӣ ва идорай мудофияи граждани. Роҳбарии мудофияи граждани. Мақомоти идорай мудофияи граждани.

Қувваҳо, шабакаҳои дидбонӣ ва назорати лаборатории мудофияи граждани. Қувваҳои мудофияи граждани. Қўшунҳои мудофияи граждани ва вазифаҳои асосии онҳо. Нерӯҳои ғайриҳарбии мудофияи граждани. Шабакаҳои дидбонӣ ва назорати лабораторӣ.

Тайёри ва омӯзиш оид ба мудофияи граждани. Тайёрии ҳайати роҳбарикунанда фармондеҳӣ ва сардорон, ҳайати шахсии қўшунҳо ва нерӯҳои ғайринизомии мудофияи граждани. Омӯзиши аҳоли оид ба мудофияи граждани.

Таъминоти молиявӣ ва моддию техникий мудофияи граждани, амволи мудофияи граждани. Таъминоти молиявии чорабиниҳои мудофияи граждани; Таъминоти қўшунҳо ва дигар сохторҳои ҳарбикунонидашуда, мақомоти идора ва муассисаҳои мудофияи граждани. Таъминоти моддию техникий эҳтиёҷоти мудофияи граждани. Амволи мудофияи граждани.

Кафолатҳои давлатии ҳимояи ҳуқуқӣ ва иҷтимоии хизматчиёни ҳарбии мудофияи граждани. Суғуртаи шахсоне, ки барои иҷрои чорабиниҳои мудофияи граждани ҷалб карда мешаванд. Ҷавобгарӣ барои риоя накардани қонунгузорӣ оид ба мудофияи граждани.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудофияи граждани", аз 28.02.2004 ш. Душанбе
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорой хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ" аз 15 – уми июни соли 2004 № 53.

Б. Машғулияти аудитории семинарӣ

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорой хусусияти табиӣ ва техногенӣ".

Мақсади қонуни мазкур. Мафҳумҳои асосӣ. Ҳолати фавқулодда. Ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолати фавқулодда. Пешгирии ҳолатҳои фавқулодда. Рафъи ҳолати фавқулодда. Минтақаи ҳолати фавқулодда.

Қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда. Ошкорбаёнӣ ва иттилоот дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда. Принсипҳои асосии ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда. Системаи ягонаи давлатии пешгирӣ ва рафъи ҳолатҳои фавқулодда. Муайян намудани ҳудуди ҳолатҳои фавқулодда.

Идоракунии давлатӣ дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда. Ваколатҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда. Ваколатҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда. Ваколатҳои мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда. Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии махсус ваколатдор барои ҳалли вазифаҳо дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда. Вазифаҳои вазорату идораҳо дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда. Ҷаҳаддорӣ ташкилотҳо дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулодда. Иштироки

иттиҳодияҳои ҷаъмияти дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулӯда. Истифода бурдани қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, дигар кӯшунҳо ва сохторҳои ҳарбӣ барои рафъи ҳолатҳои ғавқулӯда. Истифодаи қувваҳои воситаҳои мақомоти қорҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳангоми рафъи ҳолатҳои ғавқулӯда. Мониторинг ва пешгӯии ҳолатҳои ғавқулӯда.

Ҳуқуқ ва вазифаҳои шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулӯда ва ҳифзи иҷтимоии зарардидагон. Вазифаҳои шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулӯда. Омодаҳои аҳоли дар соҳаи ҳифзи аҳоли аз ҳолатҳои ғавқулӯда. Таъриби дониш дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулӯда. Таъриби таъминоти молиқӣ моддии қорабиниҳо оид ба ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулӯда. Маблағгузори барномаҳои мақсаднок. Маблағгузори мақомоти идорақунандае, ки барои ҳалли вазифаҳо дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулӯда махсус вақолатдор қарда шудаанд. Маблағгузори қорабиниҳо оид ба рафъи ҳолатҳои ғавқулӯда. Таъсис ва истифодаи захираҳои молиқӣ моддӣ барои рафъи ҳолатҳои ғавқулӯда. Экспертизаи давлатӣ, назорат дар соҳаи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулӯда. Ҷавобгарӣ барои вайрон қардани қонуни мақкур.

Дар қораи ғаъолияти ҳадамоти муқофиаи грақдании вақорату идораҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Дар қораи воридшавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Ташиқоти Байналқалқии Муқофиаи грақданӣ.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар қораи муқофиаи грақданӣ", аз 28.02.2004 ш. Душанбе
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар қораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои ғавқулӯдаи қорҳои хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ" аз 15 – уми июни соли 2004 № 53.

В. Машиқулияти аудитории амалӣ

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар қораи ҳадамоти садамавию нақотдиҳи, сохторҳои садамавию нақотдиҳи ва вази ҳуқуқии нақотдиҳандагон»

Вази ҳуқуқии нақотдиҳандагон, қиҳо нақотдиҳанда шуда метақонанд.

Техника амволи нақотдиҳандагон, тарзи таъмини амвол Нақотдиҳандагон дар қорҳонаҳо ва муассисаҳо. Нақотдиҳандағони қарбӣ.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар қораи муқофиаи грақданӣ", аз 28.02.2004. ш. Душанбе.
2. Маҷмӯи ҳуқуқҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ҳолатҳои ғавқулӯда. Масъулини нашр: Қ. Қ. Қамолов, Л. С. Мансуршоева. - Душанбе: нашриёти "Қонтраст". 2011. саҳ. 242.
3. Қарорҳои Президенти ва Ҳуқуқати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Қолҳои 1994-2012, нашриёти "Шарқи озод", ш. Душанбе.
4. Қарори Ҳуқуқати Ҷумҳурии Тоҷикистон №9 аз 30 ноябри соли 2006 «Дар қораи қумитаи ҳолатҳои ғавқулӯда ва муқофиаи грақдании назди Ҳуқуқати Ҷумҳурии Тоҷикистон».
5. Қарори Ҳуқуқати Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар қораи санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ оид ба муқофиаи грақданӣ" аз 10-уми июни соли 1996, №250.

Мавзӯи 3. Ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ.

А. Машғулияти аудитори лексионӣ - назариявӣ.

Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таснифи ҳолатҳои фавқулодда» аз 1 августи соли 2006 №367.

Таснифоти ҳолатҳои фавқулодда, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ба амал меоянд, оқибатҳои он барои аҳоли ва иқтисодиёт. Усули пешгӯии оқибатҳои эҳтимолӣ ва муайян намудани хисороти аз ҳолатҳои фавқулодда.

Ҳолатҳои фавқулоддаи замони осоишта. Муайян кардани сабабҳои ба амал омадани ҳолатҳои фавқулодда. Ба гурӯҳҳо ҷудо кардани ҳодисаҳо. Тарзи гурӯҳбандӣ. Тавсифи кӯтоҳи ҳолатҳои фавқулодда офатҳои табиӣ, садама ва дигар фалокатҳо, ки дар ҳудуди Тоҷикистон ҷой доранд ва сар заданашон мумкин аст. Мухити пайдо шудани ҳолатҳои фавқулодда.

Тавсифи мухтасари ҳолатҳои фавқулоддае, ки эҳтимолияти рух додани онҳо дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон имконпазир аст ва таъсири онҳо ба аҳоли ва иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳолатҳои фавқулоддаи ҳаракати табиӣ дошта ва тавсифи кӯтоҳи онҳо. Ҳолатҳои фавқулоддаи экологӣ ва техногенӣ. Ҳолатҳои фавқулоддаи соҳавӣ. Ҳолатҳои фавқулоддае, ки ба ҳаҷми хисороти худ гурӯҳбандӣ мешаванд.

Усули пешгӯии оқибати имконпазир ва муайян намудани зараре, ки бар асари офатҳои табиӣ, садама ва фалокатҳо ба миён меояд. Тавсифи маҳалле, ки дар натиҷаи ҳолатҳои табиӣ, заминларза, обҳезӣ, лағжиш, тармафароӣ, сел, сӯхтор ва ғайра ба вучуд меоянд. Нақшаи мудофияи граждани оид ба хабардоркунии аҳоли ва ташкилотҳо. Тавсифи маҳалҳои зарардида, ки дар вақти садамаи истехсолии истгоҳҳои барқӣ, нақлиёти роҳи оҳан, истехсолоте, ки моддаҳои захрнокӣ зудтаъсир ва ғайраҳо, ки технологияи хатарнок доранд. Ҷудо намудани сарҳад ва ҳудуди ҳолатҳои фавқулодда.

Масъулияти шахсони мансабдор дар ташкили чорабиниҳо оид ба пешгирӣ ва рафъи оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодда. Қувва ва воситаҳо, ки дар баргарафсозии ҳолатҳои фавқулодда ҷалб карда мешаванд. Қувваҳои мудофияи граждани. Мақомоти идораи мудофияи граждани, вазорату идораҳо ва ташкилотҳо. Неруҳои ғайриҳарбии мудофияи граждани, отрядҳо, командаҳо, бригадаҳо, дружинаҳо ва дигар неруҳо.

Ташкили чорабиниҳо чиҳати баргараф намудани оқибатҳои ҳолатҳои фавқулодда. Ташкили усулҳои идоракунии дар рафти баргараф кардани ҳолатҳои фавқулодда.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудофияи граждани" аз 28 –уми феврالی соли 2004 № 6.
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ" аз 15 – уми июни соли 2004 № 53.
3. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013, сах 304.
4. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда (Бехатарии фаъолияти ҳаёти дар ҳолатҳои фавқулодда). Душанбе-2013, сах:390.
5. Усмонов Н.М. Ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусияти табиӣ, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон имкони рух доданро орад ва оқибатҳои он. Душанбе 2009с.

Б. Машғулияти аудитории семинарӣ
Ташкили чорабиниҳои ҳифзи аҳоли аз ҳолатҳои фавқулоддаи
дорой хусусияти табиӣ ва техногенӣ

Рохҳо ва усулҳои ҳифзи аҳоли дар ҳолатҳои фавқулоддаи дорой хусусияти табиӣ ва техногенӣ. Принципиҳои асосии ҳифзи аҳоли дар ҳолатҳои фавқулоддаи дорой хусусияти табиӣ ва техногенӣ дошта, принципи афзалиятноки давлатӣ. Сабабҳо ва таснифи заминларза, зиддият ва давомнокии заминларза, рафтори одамон ҳангоми заминларза. Сабабҳо ва таснифи лағжиш (ярч), чорабиниҳо оид ба паст кардани хавфи ярч. Маълумоти умумӣ оид ба тармафарой. Омилҳое, ки барои тармафарой мусоидат менамоянд. Чорабиниҳо оид ба паст кардани хавфи тармафарой. Маълумоти умумӣ оид ба сел. Маълумоти умумӣ оид ба обхезӣ. Обхезиҳои бузург. Хусусиятҳои умумии амали сӯхтор. Садама, офат ва фалокатҳое, ки дар корхонаҳои истеҳсоли, кимиёвӣ рух медиҳанд. Сабабҳои пайдоиши садамаҳо. Омилҳое, ки барои сар задани фалокат мусоидат менамоянд. Усулҳои пешгирии офатҳои табиӣ.

Иншоотҳои муҳофизатии мудофияи граждани. Иншоотҳои муҳофизатии мудофияи граждани ва тартиби истифодабарии онҳо. Маълумоти умумӣ дар бораи иншоотҳои муҳофизатии мудофияи граждани, ӯҳдадорихои зинаҳои хизматрасонӣ. Тартиби истифодабарии иншоотҳои муҳофизатии мудофияи граждани ва таъминоти онҳо. Тарзи сохти иншоотҳои муҳофизатӣ. Намудҳои сохти паноҳгоҳҳо. Тарзи сохти паноҳгоҳ, тарзи сохти гурезгоҳ. Ҳуҷраҳои ёрирасон ва асосӣ. Тарзи нигоҳубини иншоотҳои муҳофизатӣ дар замони осоишта маводҳои зарурӣ дар гурезгоҳҳо. Рафтори аҳоли дар гурезгоҳҳо.

Эвакуатсияи аҳоли аз минтақаҳои хатарнок ва ҷойгиркунии онҳо дар минтақаҳои беҳавф. Тартиб ва воситаҳои огоҳкунии аҳоли аз таҳдиди ҳолатҳои фавқулодда. Роҳҳои асосии ҳифзи аҳоли, мақсад ва шаклҳои гузаронидани эвакуатсияи аҳоли, тартиби ҷалбкунии воситаҳои нақлиёти ҷамъиятӣ ва шахсӣ барои эвакуатсияи аҳоли дар ҳолатҳои фавқулодда. Эвакуатсияи аҳоли аз минтақаҳои хатарнок ва кучонидани онҳо ба минтақаҳои беҳавф. Таъминоти эвакуатсионӣ, намудҳои эвакуатсия. Вазифаҳои кормандони нуқтаҳои кормандани ҷамъшавӣ. Вазифаҳои кормандони нуқтаҳои қабулқунанда. Вазифаҳои аҳоли ҳангоми баромадан ба нуқтаи ҷамъшавӣ. Кучонидани аҳоли ба минтақаҳои беҳатар. Ташкил ва ҷобачокунии эвакуатсияшудагон. Усулҳои ҳифзи аҳолии эвакуатсияшаванда. Мақомоти эвакуатсионӣ. Комиссияҳои эвакуатсионӣ. Нуқтаҳои ҳозиршавии эвакуатсионӣ. Вазифаҳои нуқтаҳои эвакуатсионӣ. Комиссияи қабули эвакуатсионӣ. Нуқтаҳои қабули эвакуатсионӣ. Вазифаҳои нуқтаҳои қабули эвакуатсияи аҳоли.

Истифодаи воситаҳои ҳифзи инфиродӣ ва воситаҳои тиббӣ. Таъмин кардан бо воситаҳои ҳифзи инфиродӣ. Воситаҳои тиббии муҳофизати фардӣ. Воситаҳои оддитарин барои муҳофизат. Воситаҳои тиббии муҳофизати фардӣ. Воситаҳои химояи фардӣ. Ниқоби зидди газӣ (противогаз). Респиратор барои муҳофизат аз гарду ғубори радиоактивӣ. Либоси махсуси муҳофизатӣ.

Принципиҳои асосии ҳифзи аҳоли дар ҳолатҳои фавқулоддаи хусусияти табиӣ техногенӣ дошта. Принципи афзалиятноки давлатӣ. Принципи ҳуқуқи химояи шаҳрвандон. Принципи пешакӣ. Принципи баҳисобгирии мавқеи иқлимӣ чурофӣ. Принципи зарурию басанда. Принципи худудӣ.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорой хусусияти табиӣ ва техногенӣ". Душанбе-2004 сол.
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудофияи граждани". Душанбе-2004 сол.
3. Мастибекова Б.С. Баҳодиҳии таҳдидҳои маҳаллӣ, осебпазирӣ ва иқтидор дар Тоҷикистон. Душанбе 2009 сол.
4. Сарезкое озеро - Грозный дракон Центральной Азии 1997 год.

5. Проект эксплуатации "Усой". Москва-1991 год.
6. Сарезное озеро и экологические проблемы Центральной Азии. 1997г.
7. А.Б.Авакян, Природные причины наводнений. Основы безопасности жизнедеятельности. 2001г.№9.
8. Действия населения в чрезвычайных ситуациях природного и техногенного характера. Современный гуманитарный университет. Москва -2002г.
9. Учебное пособие: А.Т.Алтуниин Формирование ГО в борьбе со стихийными бедствиями. Москва-1976г.

В. Машғулияти аудитори амалӣ

Роҳ ва усулҳои баҳодихии эҳтимолии рӯҳ додани ҳолатҳои фавқулоддаи табиӣ ва техногенӣ.

1. Кадом хатарҳо ба маҳалли шумо таҳдид мекунад?
2. Ҳодиса ва дараҷаи осебпазирӣ чӣ гуна руҳ медихад (сабаб)?
3. Эҳтимолияти раванди ҳодиса (зудӣ ва ё мавсими)
4. Оқибатҳои эҳтимолии зарар чӣ гунаанд (хисорот)?
5. Аҳоли аз чунин ҳолат чӣ гуна мебароянд (роҳҳои наҷот)?
6. Роҳҳои паст кардан ва пешгирии ҳолатҳои фавқулодда.
7. Нақшаи маҳалли зарардидаҳо кашидан.

АДАБИЁТ

1. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар хусуси тасдиқи созишнома байни ҳукуматҳои давлатҳои аъзои Созмони ҳамкории Шанхай дар бораи ҳамкории хангоми расонидани кумак дар рафъи ҳолатҳои фавқулодда" аз 3 майи соли 2006 №186.
2. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи таснифи ҳолатҳои фавқулодда" аз 1 августи соли 2006 №367.
3. Дастури таълимӣ барои муаллимон оид ба кохиши таҳдиди хатари офатҳо. Душанбе. сах:116.

Мавзӯи 4. Чорабиниҳои асосӣ оид ба устуворгардонии иншоотҳои иқтисодӣ дар давраи ҷангӣ.

А. Машғулияти аудитори лексионӣ - назариявӣ

Мафҳуми устуворгардонии иншоотҳои иқтисодӣ. Талаботҳои ҳозиразамон оид ба сохтмони иншоотҳои муҳофизатӣ. Риояи меъёрҳо ва қоидаҳои сохтмонӣ оид ба устуворгардонии иншоотҳои иқтисодӣ. Чорабиниҳо оид ба пешгирии ҳолатҳои фавқулодда ва баланд бардоштани устувории фаъолияти иншоотҳои иқтисодӣ дар ҳолатҳои фавқулодда. Дар амал татбиқ намудани чорабиниҳо оид ба пешгирии ҳолатҳои фавқулодда ва баланд бардоштани устувории фаъолияти иншоотҳои иҷтимоию иқтисодӣ.

Маълумот оид ба комиссияи устуворгардонии иншоотҳои иқтисодӣ. Комиссия оид ба баланд бардоштани устувории фаъолияти соҳаҳо ва иншоотҳои иҷтимоию иқтисодӣ ноҳияҳо дар замони ҷанг. Ҳайат ва вазифаҳои комиссияи устуворгардонии фаъолияти соҳаҳо. Ҷаласаи комиссияҳои устуворгардонӣ. Вазифаҳои аъзоёни комиссияи устуворгардонӣ. Вазифаҳои роҳбарони корхонаҳо, ташкилотҳо ва муассисаҳо.

Омилҳои таъсиркунанда хангоми баланд бардоштани устувории фаъолияти соҳаҳо, иншоотҳо ва ташкилотҳо дар замони ҷанг ва ҳолатҳои фавқулоддаи замони осоишта. Мафҳуми устуворгардонии иншоотҳои иқтисодӣ. Омилҳои таъсиррасон хангоми ҳолатҳои фавқулодда дар иншоотҳои иқтисодӣ. Омӯзиши ҳаматарафаи мавзӯи сохтмонӣ. Усулҳои баҳодихӣ ба устуворгардонӣ дар иншоотҳо ва ташкилотҳо.

Чорабиниҳо оид ба баланд бардоштани устувории фаъолияти соҳаҳо, иншоотҳо ва ташкилотҳо дар замони ҷанг ва замони осоишта. Чорабиниҳои устуворгардонӣ дар иншоотҳои иқтисодӣ.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ» аз 15 – уми июни соли 2004 № 53.
2. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013, саҳ 304.
3. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда (Беҳатарии фаъолияти ҳаёти дар ҳолатҳои фавқулодда). Душанбе-2013, саҳ:390.

Б. Машғулияти аудитории семинарӣ

Ташкили ҳамкориҳои мақомотиҳои идоракуни, қувва ва воситаҳо ҳангоми баргараф намудани ҳолатҳои фавқулодда.

Ҳамкориҳои байни мақомотиҳои идоракунанда дар корхонаҳо, қувваҳои ҳамкорикунанда ҳангоми ба вуқоии ҳолатҳои фавқулодда. Ҳамкориҳои байни мақомотҳои ҳарбӣ.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ» аз 15 – уми июни соли 2004 № 53.
2. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013, саҳ 304.
3. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда (Беҳатарии фаъолияти ҳаёти дар ҳолатҳои фавқулодда). Душанбе-2013, саҳ:390.

В. Машғулияти аудитории амалӣ

Иншоотҳои муҳофизатии мудофияи граждани

Талаботҳои ҳозиразамон оид ба сохтмони иншоотҳои муҳофизатӣ дар замони осоишта ва ҷанг. Риояи меъёрҳо ва қоидаҳои сохтмонӣ ҳангоми сохтмони иншоотҳои муҳофизатӣ. Тартиби чиҳозонидани иншоотҳои муҳофизатӣ бо асбобу лавозимоти зарурӣ. Тартиби сохтмони паноҳгоҳҳои оддитарин дар ҳолатҳои фавқулодда ва баланд бардоштани устувории фаъолияти онҳо. Паноҳгоҳҳои оддитарин дар шароити минтақаҳои кӯхистони Тоҷикистон. Маълумоти умумӣ дар бораи иншоотҳои муҳофизатии мудофияи граждани, ӯҳдадорихои звеноҳои хизматрасонӣ. Тартиби истифодабарии иншоотҳои муҳофизатӣ ва таъминоти онҳо. Талаботҳои асосӣ оид ба таххонаҳо ва паноҳгоҳҳо. Иншоотҳои муҳофизатии мудофияи граждани ва тартиби истифодабарии онҳо. Тарзи сохти иншоотҳои муҳофизатӣ. Тарзи нигоҳубини иншоотҳои муҳофизатӣ дар замони осоишта. Маводҳои зарурӣ дар гурезгоҳҳо.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудофияи граждани» аз 28 –уми феввали соли 2004 № 6.
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ» аз 15 – уми июни соли 2004 № 53.
3. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013, саҳ 304.
4. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда (Беҳатарии фаъолияти ҳаёти дар ҳолатҳои фавқулодда). Душанбе-2013, саҳ:390.

Мавзӯи 5. Ташкили тайёрии аҳоли ва баҳисобирии нерӯҳои ғайриҳарбии мудофияи граждани

А. Машғулияти аудитории лексионӣ - назариявӣ

Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиби таъсис додани нируҳои ғайриҳарбии мудофияи граждани дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 30 юни соли 2007 № 335, «Дар бораи тасдиқи Қоидаҳои омодагии аҳоли дар соҳаи ҳифзи аҳоли аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ» аз 31 августи соли 2009 № 490.

Ташкил ва гузаронидани тайёрии ҳамаи таҳассусҳои тобей ва омӯзонидани гурӯҳҳои муайяни аҳоли оид ба амал кардан дар ҳолатҳои фавқулодда.

Банақшагирӣ ва тарзи гузаронидани чорабиниҳои мудофияи граждани. Машғулиятҳо, семинарҳо оид ба ҳолатҳои фавқулодда ва мудофияи граждани. Ташкил ва гузаронидани чорабиниҳои таълимӣ оид ба ҳолатҳои фавқулодда ва мудофияи граждани. Тартиби фаъолияти мақомоти идораҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ташкили тайёри ва омӯзиши аҳоли.

Чамъомадҳои таълимӣ-методӣ оид ба ҳолатҳои фавқулодда ва мудофияи граждани. Дастурҳо ва барномаҳо барои тайёр намудани ҳайати роҳбарикунанда, нерӯҳои ғайриҳарбӣ ва омӯзиши аҳоли. Таълими хатмии аҳоли. Омӯзиши аҳоли дар соҳаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудофияи граждани.

Омода кардани ҳайати роҳбарикунанда, фармондеҳӣ ва сардорони мудофияи граждани дар курсҳои ҳолатҳои фавқулодда ва мудофияи граждани. Сохторҳои начотдиҳӣ дар марказҳои таълимӣ дар чамъомадҳо ва машғулиятҳо. Нерӯҳои ғайриҳарбии мудофияи граждани дар ҷойи қор ва таҳсил.

АДАБИЁТ

1. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи мудофияи граждани" аз 28 –уми феввали соли 2004 № 6.
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусиятҳои табиӣ ва техногенӣ" аз 15 – уми юни соли 2004 № 53.
3. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013, саҳ 304.
4. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда (Беҳатари фаъолияти ҳаёти дар ҳолатҳои фавқулодда). Душанбе-2013, саҳ:390.

Б. Машғулияти аудитории семинарӣ Машқҳои мудофияи граждани

Гузаронидани машқҳои махсуси тактикӣ, фармондеҳӣ - ситодӣ ва мудофияи граждани. Машқҳои қумандонии ситоди мудофияи граждани. Машқҳои ситодии мудофияи граждани. Машқҳои махсуси тактикии мудофияи граждани. Тартиби гузаронидан. Таъмирҳои иншооти мудофияи граждани. Таъмирҳои ситоди мудофияи граждани. Тартиби гузаронидани машқи мукаммали мудофияи граждани дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ. Намуди машқҳо ва тамринҳои мудофияи граждани дар иншоотҳои иқтисодӣ.

Моҳият ва мақсади машқҳою тамринҳо. Машқи мукаммали мудофияи граждани - шакли асосии омодагии ҳайати роҳбарикунандаи мудофияи граждани ва аҳоли ба ҳолатҳои фавқулоддаи замони осоишта ва давраи ҷангӣ.

Ҳуҷҷатҳои намунавӣ барои гузаронидани машқҳои мудофияи граждани.

АДАБИЁТ

1. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулодда ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013с, саҳ 304.
2. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда. Душанбе-2013с, саҳ 390.

В. Машғулияти аудитории амалӣ

Чорабиниҳои эвакуатсионӣ дар ҳолатҳои фавқулоддаи замони осоишта ва ҷанг.

Эвакуатсияи аҳоли. Кӯчонидани аҳоли аз минтақаҳои хатарнок ва ҷойгиркунии онҳо дар минтақаҳои беҳавф. Тартиб ва воситаҳои огоҳкунии аҳоли аз таҳдиди ҳолатҳои фавқулодда. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи тасдиқи Низомномаи комиссияи эвакуатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон".

Роҳҳои асосии ҳифзи аҳоли, мақсад ва шаклҳои гузаронидани эвакуатсияи аҳоли, тартиби ҷалбкунии воситаҳои нақлиёти ҷамъиятӣ ва шахсӣ барои эвакуатсияи аҳоли дар ҳолатҳои фавқулодда. Таъминоти эвакуатсионӣ, намудҳои эвакуатсия. Вазифаҳои кормандони нуктаҳои ҷамъшавӣ. Вазифаҳои кормандони нуктаҳои қабулқунанда. Вазифаҳои аҳоли хангоми баромадан ба нуктаи ҷамъшавӣ. Ташкил ва ҷобачокунии эвакуатсияшудагон. Усулҳои ҳифзи аҳолии эвакуатсияшаванда. Мақомоти эвакуатсионӣ. Комиссияҳои эвакуатсионӣ. Нуктаҳои ҳозиршавии эвакуатсионӣ. Вазифаҳои нуктаҳои эвакуатсионӣ. Комиссияи қабули эвакуатсионӣ. Нуктаҳои қабули эвакуатсионӣ. Вазифаҳои нуктаҳои қабули эвакуатсияи аҳоли.

АДАБИЁТ

1. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013, сах 304.
2. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда (Беҳатарии фаъолияти ҳаёти дар ҳолатҳои фавқулодда). Душанбе-2013, сах:390.

Мавзӯи 6. Маълумоти умумӣ оид ба моддаҳои саҳтгаъсири заҳролуд ва истифодаи онҳо дар иншоотҳои иқтисодӣ

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Мафҳуми моддаҳои саҳтгаъсири заҳролуд. Тавсифи моддаҳои заҳролуди саҳтгаъсири бештар истифодашаванда ва роҳҳои муҳофизат аз онҳо. Таъсири хлор ва аммиак, расонидани ёрии аввалин хангоми заҳролудшавӣ.

Тавсифи моддаҳои саҳтгаъсири заҳролудқунандаи бештар истифодашаванда ва роҳҳои муҳофизат аз онҳо. Тавсифи маҳалҳое, ки аз моддаҳои саҳтгаъсири заҳролуди кимиёвӣ заҳролуд шудаанд. Тавсифи моддаҳои саҳтгаъсири заҳролуди кимиёвие, ки дар соҳаи агросаноатӣ истифода мешаванд. Моддаҳои саҳтгаъсири заҳролуде, ки дар соҳаи хочагии кишоварзӣ истифода мешаванд. Риояи дурусти истифодабарии моддаҳои саҳтгаъсири заҳролуди кимиёвӣ дар соҳаи хочагии кишлоқ истифодашаванда. Тадбирҳои умумии беҳатарӣ хангоми истифодабарии моддаҳои саҳтгаъсири заҳролуди кимиёвӣ.

Қоидаҳои истифодабарии воситаҳои ҳифзи инфиродӣ хангоми ихроҷшавии моддаҳои саҳтгаъсири заҳролуд. Тавсифи воситаҳои ҳифзи инфиродӣ ва воситаҳои тиббӣ. Ташкил ва тартиби таъминот бо воситаҳои ҳифзи инфиродӣ. Воситаҳои ҳифзи узвҳои нафаскашӣ. Ниқоби зиддигазии полонанда. Респираторҳои зидди ҷанг. Воситаҳои соддатарини ҳифзи узвҳои нафас. Воситаҳои ҳифзи пӯст. Воситаҳои муҳофизатии тиббӣ.

Расонидани ёрии аввалин хангоми ихроҷшавии моддаҳои саҳтгаъсири заҳролуд. Расонидани ёрии аввалини тиббӣ ба зарардидагон. Расонидани кӯмаки аввалини тиббӣ дар ҳолатҳои фавқулоддаи техногенӣ. Қоидаҳои асосии расонидани ёрии аввалин. Нафасдиҳии сунъӣ, молиши дил ва дигар кӯмакҳо вобаста ба дастурамалҳои тиббӣ. Қоидаҳои рафтори аҳоли, хангоми заҳролуд шудани маҳал бо моддаҳои заҳролуди саҳтгаъсир. Моддаҳои заҳролуди саҳтгаъсире, ки дар хочагии кишоварзӣ истифода мешаванд. Риояи дурусти истифодабарии моддаҳои заҳролуди саҳтгаъсир дар муассисаҳои иҷтимоӣ ва иқтисодӣ. Тадбирҳои умумии беҳатарӣ хангоми истифодабарии моддаҳои заҳролуди саҳтгаъсир. Қоидаҳои истифодабарии воситаҳои ҳифзи инфиродӣ хангоми пош хурдани моддаҳои заҳролуди саҳтгаъсир ба ҳаво, об, хок ва қоидаҳои расонидани ёрии аввалин хангоми заҳролуд шудани маҳал.

АДАБИЁТ

1. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе -2013с, саҳ 304.
2. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда. Душанбе-2013с, саҳ.390.

Б. Машғулияти аудитории семинари

Хабардоркунии аҳоли ҳангоми таҳдид аз ҳолатҳои фавқулодда.

Хабардоркунии аҳоли ҳангоми таҳдид аз ҳолатҳои фавқулодда. Воситаҳои хабардоркунии аҳоли аз ҳолатҳои фавқулодда. Роҳ ва усулҳои хабардоркунии, системаи мутамарказонидаи хабардоркуни дар ҳолатҳои фавқулодда.

АДАБИЁТ

1. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе -2013с, саҳ 304.
2. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда. Душанбе-2013с, саҳ.390.

В. Машғулияти аудитории амали

Воситаҳои ҳифзи инфиродӣ.

Воситаҳои ҳифзи инфиродии: узвҳои нафас, ҳифзи пӯст; воситаҳои тиббӣ. Қоидаҳои истифодабарии ниқоби зиддигазӣ. Мӯҳлати пӯшидани он. Мӯҳлати истифодабарии ниқоби зиддигазӣ. Принципи тозакунии ҳаво аз моддаҳои захролуд. Тарзи гирифта гаштани ниқоби зиддигазӣ. Тарзи андозагирии ниқоби зиддигазӣ. Намудҳои воситаҳои ҳифзи пӯст. Тарзи истифодабарии воситаҳои ҳифзи пӯст, тарзи нигоҳдории онҳо. Воситаҳои тиббӣ. Дорукутии фардӣ. Пакети фардии чароҳатбандӣ. Пакети фардии зидди кимиёвӣ.

АДАБИЁТ

1. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013, саҳ 304.
2. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда (Беҳатарии фаъолияти ҳаёти дар ҳолатҳои фавқулодда). Душанбе-2013, саҳ;390.

Мавзӯи 7. Воситаҳои муосири зарбазан. Яроқи ядрои

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Намудҳои яроқҳои ҳозиразамони зарбазан: яроқи ядрои (импулси электромагнитӣ, мавҷи зарба, майдони электромагнитӣ, ифлосшавии радиационии маҳал); кимиёвӣ (захролудшавии ҳаво, хок, об ва ғ. бо яроқи кимиёвӣ); биологӣ (вирусҳо, занбурӯғҳо, микробҳо ва ғ.).

Тавсифи минтақаҳои захролудшуда ва манбаҳои зарбарасон. Қоидаҳои рафтори одамон дар манбаи захролудшуда. Намудҳои навъи яроқҳои ҳозиразамони зарбазан. Воситаҳои ҳозиразамони зарбазан. Воситаҳои ҳозиразамони муборизаи мусаллаҳона ва омили тарқиши онҳо. Аслиҳаи зарбазани омма (ОМП); ядрои; кимиёвӣ; биологӣ (бактерологӣ). Тавсифи аслиҳаи ядрои, аслиҳаи кимиёвӣ, аслиҳаи биологӣ. Баҳо додан ба вазъи муҳандисӣ.

Воситаҳои зарбазани муқаррарӣ (ВЗМ)

Аслиҳаи муқаррарӣ ва воситаҳои оташфишонӣ. Таснифи навъи лавозимотҳои ҷангӣ, воситаҳои зарбарасони муқаррарӣ (тир, гулӯла, мушак, минаҳо); лавозимотҳои муҳорибавӣ; бомбаҳои хусусияти оташфишонидошта ва оташзананда; бомбаҳои хусусиятҳои муҳандисидошта.

Воситаҳои ғайрирасмии зарбазан.

Аслиҳаи геофизикӣ; аслиҳаи литосферӣ, аслиҳаи гидросферӣ, аслиҳаи атмосферӣ, аслиҳаи геокосмоси (кайҳонӣ), аслиҳаи биосферӣ (муҳити экологӣ), аслиҳаи этникӣ (этническое оружие).

Тавсифи минтақаҳои захролудшуда ва манбаҳои зарбарасон. Қоидаҳои рафтори одамон дар манба. Зарбарасонии ҷисмонӣ. Воситаи зарбарасонии механикӣ. Аслиҳаи зарбазани акустикӣ. Электромагнитӣ, кимиёвӣ, биологӣ. Манбаи зарбазани аслиҳаи ядрӣ. Манбаъ ва минтақаҳои сӯхтор. Минтақаи (манбаи) захролудшавии радиоактивӣ. Тавсифи минтақаҳои бо моддаҳои радиоактивӣ захролудшуда. Манбаҳои зарбарасонӣ ва захролудсозии моддаҳои кимиёвӣ. Майдони захролудшуда дар минтақаҳои истифодаи аслиҳаи кимиёвӣ. Манбаҳои зарбарасонӣ ва сирояткунӣ бо истифодаи моддаҳои кимиёвӣ биологӣ. Манбаи зарбазани ва воситаҳои зарбазани муқаррарӣ. Тараққиёти истеҳсоли воситаҳои ҳозиразамони зарбазан.

АДАБИЁТ

1. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе - 2013, саҳ 304.
2. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулода (Бехатарии фаъолияти ҳаёти дар ҳолатҳои фавқулода). Душанбе-2013, саҳ:390.

Б. Машғулияти аудитории семинарӣ

Яроқи кимиёвӣ ва биологӣ

Аслиҳаи зарбазани омма (ОМП); ядрӣ; кимиёвӣ; биологӣ (бактерологӣ). Тавсифи аслиҳаи ядрӣ, аслиҳаи кимиёвӣ, аслиҳаи биологӣ. Баҳо додан ба вазъи муҳандисӣ. Тавсифи минтақаҳои захролудшуда ва манбаҳои зарбарасон. Қоидаҳои рафтори одамон дар манба. Зарбарасонии ҷисмонӣ. Воситаи зарбарасонии механикӣ. Аслиҳаи зарбазани акустикӣ. Электромагнитӣ, кимиёвӣ, биологӣ. Манбаи зарбазани аслиҳаи ядрӣ. Манбаъ ва минтақаҳои сӯхтор. Минтақаи (манбаи) захролудшавии радиоактивӣ. Тавсифи минтақаҳои бо моддаҳои радиоактивӣ захролудшуда. Манбаҳои зарбарасонӣ ва захролудсозии моддаҳои кимиёвӣ. Майдони захролудшуда дар минтақаҳои истифодаи аслиҳаи кимиёвӣ. Манбаҳои зарбарасонӣ ва сирояткунӣ бо истифодаи моддаҳои кимиёвӣ биологӣ. Манбаи зарбазани ва воситаҳои зарбазани муқаррарӣ. Тараққиёти истеҳсоли воситаҳои ҳозиразамони зарбазан.

АДАБИЁТ

1. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе- 2013с, саҳ. 304.
2. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулода. Душанбе-2013с, саҳ:390.

В. Машғулияти аудитории амалӣ

Терроризм ва экстремизм

Мафҳуми терроризм. Намудҳои терроризм. Маълумот дар бораи терроризм ва экстремизм. Терроризм ва экстремизм ҳамчун падидаи номатлуби ҷомеаи ҷаҳонӣ. Сабабҳои ба миён омадани терроризм ва экстремизм. Татбиқи сиёсати давлатӣ дар соҳаи мубориза бар зидди терроризм ва экстремизм. Қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи мубориза бар зидди терроризм. Тартиби риояи чорабиниҳои эҳтиётӣ оид ба пешгирии амалҳои террористӣ. Субъектҳои бар зидди терроризм муборизабаранда, иштироккунанда. Фаъолияти террористӣ ва зидди террористӣ. Принципиҳои фаъолияти зиддитеррористӣ. Мубориза бар зидди терроризм. Ошкор кардани фаъолияти террористӣ. Пешгирии кардани фаъолияти террористӣ. Ҷавобгарӣ барои фаъолияти террористӣ. Ҳамкориҳои байналхалқии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи мубориза бар зидди терроризм. Танзими ҳуқуқии муносибатҳои вобаста бар зидди терроризм. Тартиби риояи қоидаҳои рафтори аҳолии ҳангоми рух додани амалҳои террористӣ. Ташаққули вазъи тақатнопазирии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба

терроризм. Ошкор ва пешгирӣ намудани фаъолияти террористӣ, бартараф кардани сабаб ва шароитҳои пайдоиши терроризм.

АДАБИЁТ

1. Терроризм и экстремизм: профилактика и противодействие: методические рекомендации сост. Л.Е.Пистунова, Т.В.Душенина. Кемерово: Изд-во КРИПК и ПРО, 2008 72с.
2. Алиев А. Терроризм как угроза глобальной безопасности А.Алиев, Г.Юсупова. Махачкала: Изд-во "Наука ДНФ РАН", 2010 – 512с.
3. Арестов Василий Николаевич. Религиозный экстремизм. Содержание, причины и формы проявления, пути преодоления В.Н.Арестов – Харьков: Выс.шк, 1987 – 149с.

Мавзӯи 8. Ба худ ва ба ҳамдигар расонидани ёрии аввалин хангоми рух додани ҳолатҳои фавқулодда, садама, фалокатҳо ва дар рафти амалиётҳои ҷангӣ

А. Машғулияти аудитори лексионӣ-назариявӣ

Мафҳуми ёрии аввалин. Тарз ва усулҳои расонидани ёрии аввалин. Тартиби расонидани ёрии аввалин дар мавзеи садама ва офатҳои табиӣ. Расонидани кӯмаки аввалин хангоми ҳолатҳои фавқулоддаи хусусияти табиӣ дошта. Расонидани кӯмаки аввалин дар ҳолатҳои фавқулоддаи хусусияти техногенӣ дошта. Намудҳои бандинабандӣ. Намудҳои хунравӣ. Нафаси сунӣ ва маҳси дил. Тартиби расонидани ёрии аввалин хангоми хунравӣ. Шикастани устухон. Сӯхтани, барқзани, сармозани ва ғ.

АДАБИЁТ

1. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе -2013с, саҳ 304.
2. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифзи аз ҳолатҳои фавқулодда. Душанбе-2013с, саҳ.390.
3. Усмонов Н.М. Ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусияти табиӣ, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон рух додани онҳо имконпазир аст ва оқибатҳои он. Душанбе 2009с.

Б. Машғулияти аудитори семинарӣ

Расонидани ёрии аввалин хангоми рух додани ҳолатҳои фавқулодда

Заҳролудшавӣ аз маъводи озуқаворӣ. Заҳролудшавӣ аз заҳри ҳашаротҳо. Заҳролудшавӣ аз заҳри хазандаҳо. Заҳролудшавӣ аз заҳри ҳайвонот. Заҳролудшавӣ аз заҳри растаниҳо.

АДАБИЁТ

1. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе -2013с, саҳ 304.
2. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифзи аз ҳолатҳои фавқулодда. Душанбе-2013с, саҳ.390.
3. Усмонов Н.М. Ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусияти табиӣ, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон рух додани онҳо имконпазир аст ва оқибатҳои он. Душанбе 2009с.

В. Машғулияти аудитори амалӣ

Сабабҳои имконпазирӣ кандашавии кули Сарез.

Таърихи пайдоиши кӯли Сарез. Хатари кандашавии кӯли Сарез. Хатари таҳдид ба ҷумҳуриро ҳамсоя. Ҳаҷми кӯли Сарез. Кӯлҳои Тоҷикистон кадом аст. Чораҳои андешидашуда оид ба ҳифзи аҳоли хангоми раҳнашавии кӯлҳо.

АДАБИЁТ

1. Табаров Н.М. Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. Душанбе -2013с, саҳ: 304.
2. Ризоев И. Б. Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда. Душанбе-2013с, саҳ:390.
3. Усмонов Н.М. Ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусияти табиӣ, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон рух додани онҳо имконпазир аст ва оқибатҳои он. Душанбе 2009с.

Рӯйхати адабиёт

1. **Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон** "Дар бораи мудофияи граждани", аз 28.02.2004. ш.Душанбе.
2. **Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон** "Дар бораи ҳифзи аҳоли ва ҳудуд аз ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусияти табиӣ ва техногенӣ", аз 15.07.2004 ш.Душанбе.
3. **Ризоев И.Б.** Мудофияи граждани ва ҳифз аз ҳолатҳои фавқулодда. Душанбе-2013с, саҳ:390.
4. **Усмонов Н.М.** Ҳолатҳои фавқулоддаи дорои хусусияти табиӣ, ки дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон рух додани онҳо имконпазир аст ва оқибатҳои он. Душанбе 2009с.
5. **Табаров Н.М.** Ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани. ш Душанбе – 2013с, саҳ: 304.
6. Дастури таълимӣ барои муаллимон оид ба коҳиши таҳдиди хатари офатҳо. ш Душанбе. саҳ:116.
7. **Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон** "Дар бораи мубориза бар зидди терроризм" ш. Душанбе 16 ноябри соли 1999 № 846.
8. **Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон** "Дар бораи тасдиқи созишномаи байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Федератсияи Россия оиди ҳамкорӣ дар соҳаи мудофияи граждани, пешгирии ва рафъи ҳолатҳои фавқулодда" аз 18 феввали соли 1998 № 51.
9. **Латинов Х.А.** Асосҳои ташкили ва идоркунии дар маҳал ҳангоми рух додани ҳолатҳои фавқулодда. ш Душанбе – 2009 с.
10. Намунаҳои ҳуҷҷатгузори мудофияи граждани дар иншооти иқтисодӣ (Роҳнамо ба сардори МГ – и иншоотҳои иқтисодӣ) Усмонов И.М. – Душанбе: Ситод оид ба ҳолатҳои фавқулодда дар ш. Душанбе. 2012 – 92с.
11. Мудофияи граждани нашриёти "Ирфон", ш Душанбе 1973с.
12. Идоракунии ва ҳамоҳангсозии амалҳои ҷавобӣ ҳангоми ҳолатҳои фавқулодда ва баъд аз онҳо. ш Душанбе – 2009с.
13. Дастурамал. Барои шунавандагони курсҳои асосӣ ва тақмили ихтисоси ҳайати роҳбарикунанда оид ба соҳаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудофияи граждани. ш Душанбе 2013с.
14. **Сарезкое озеро.** Грозный дракон. Центральная Азия. 1997 год.
15. Учебное пособие: А.Т.Алтуниин Формирование ГО в борьбе со стихийными бедствиями. Москва-1976г.
16. **Р.Богданов.** "Ядерное безумие в ранге государственной политики" 2006г.
17. "Химическое бактериологическое оружие и последствия его возможного применения" Тан У. Москва. Воениздат 1970г.
18. "Гражданская оборона" под редакцией А.П.Алтунина. Москва, Воениздат. 1980г.
19. Первая медицинская помощь при поражении силнодействующими ядовитыми веществами. Н.Петров "Медицина" Москва 1986г.
20. "Правила поведения и действия населения при стихийных бедствиях, авариях и катастрофах", 1990г.
21. Khojaev M.P., Gafurov S.J., Nabotov S.P. Basic emergency preparation and civil defense. Dushanbe., 2021, -147p.
22. 35. Gafurov S. J., Akhmedova A. R., Kholiqova B. Gafurova S. S. Methodological recommendations for practical classes on the subject of the basis of medical training. Dushanbe.2023. -109 p.

23. Табаров Н. Юсуфов Ш., Маҳмадалиев И., Холмонов М. Инро бояд хама донад. Қисмҳои 1 ва 2. Душанбе 2023. 101с.

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН
ФАКУЛТЕТИ ТИББӢ

КАФЕДРАИ АСОСҲОИ ТАЙЁРИИ ТИББӢ ВА БЕХАТАРИИ ФАЪОЛИЯТИ ҲАЁТ

БАРНОМАИ ТАЪЛИМӢ АЗ ФАНИ АСОСҲОИ ТАЙЁРИИ ТИББӢ (барои донишчӯёни тамоми факултетҳои ДМТ)

I МУҚАДДИМА

Дар айни замон муайян кардани хуручи бемориҳои гуногун, зухуроти клиникийи онҳо, аз нав дида баромадани системаи ташхис, дарҷ кардан ва пешниҳод

намудани усулҳои нави табобат, риояи принципҳои тарзи ҳаёти солим, пешгирӣ намудани бемориҳо мавриди таваҷҷӯҳи амиқи мутахассисон қарор гирифтааст.

Дастовард ва муваффақиятҳои илми тиб, инчунин корҳои илмию амалии олимон дар ин ҷода саҳми бузург дорад. Навовариҳо, иттилоотҳои нав аз он далолат медиҳанд, ки дониши донишҷӯён дар ин самт амиқ ва васеъ буда, тамоми паҳлӯҳои донишҳои муосирро фаро гиранд.

Мураттибон дар барномаи мазкур дастовардҳои нав ба нави усули таълимиро ба назар гирифта, сарчашмаҳои илмию адабиёти дохилӣ ва хориҷиро истифода намудаанд.

Дар барнома маълумотҳои мушаххас оид ба анатомия ва физиологияи одам, ташхиси бемориҳо, усулҳои муайян кардани сабабҳои пайдоиши бемориҳо ва табобати бемориҳои дарунӣ, бемориҳои сироятӣ ва ғайрисироятӣ кӯдакона, таснифи моддаҳои доругӣ, расонидани кумаки аввалин ба худ ва баҳамдигар, мафҳуми тарзи ҳаёти солим оварда шудааст.

II ТАВСИФИ МУХТАСАРИ ФАН

Фанни асосҳои тайёрии тиббӣ ба зумраи фанҳое дохил мешавад, ки дар омода кардани донишҷӯёни ихтисосҳои гуногун аҳамияти калон дорад. Омӯхтани дониши асосҳои тайёрии тиббӣ ва аз худ кардани малакаҳои расонидани кумаки аввалин аз мушоҳидаҳои асосии сохт ва вазифаҳои узвҳои инсон, асосҳои бемориҳои дарунӣ, расонидани ёрии аввалин ҳангоми осеб دیدан, тарзи ҳаёти солим оғоз меёбад.

Аз худ намудани донишҳои назариявӣ ва амалии тиббии донишҷӯён на танҳо барои табибони оянда, балки барои тамоми аҳли ҷомеа, хусусан, барои омода намудани модарони ҷавон зарур мебошад.

III МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ФАН

Вазифаи асосии барнома аз худ намудани малакаҳои расонидани кумаки аввалин ба худ ва ба ҳамдигар дар ҷойи ҳодиса ва дар ҳолатҳои фавқулодда мебошад.

Асосҳои тайёрии тиббӣ, ҳамчун илм таъсири омилҳои муҳити атроф ба саломатии инсон, сабаби пайдоиши беморӣ, расонидани ёрии аввалин ҳангоми осеббинӣ ва аҳамияти тарзи ҳаёти солим дар пешгирии аксарияти бемориҳоро меомӯзад.

Мақсади асосии ин фан тартиби чорабиниҳо барои бартараф кардани пешгирӣ намудани таъсири зарарноки шароити муҳити атроф, инчунин баланд бардоштани сатҳи саломатии инсон, тартиб додани чорабиниҳо оиди мустаҳкам намудани саломатии инсон, расонидани ёрии аввалин ҳангоми ҳолатҳои фавқулодда ва осеббинӣ нигаронида шудааст. Ба ғайр аз ин донишҷӯён малакаи ташхиси беморонро, асосҳои тафаккури клиникаро ва расонидани ёрии аввалинро мукамал мегардонанд.

Вобаста аз мақсад, дар чараёни омӯзиши фанни «Асосҳои тайёрии тиббӣ» вазифаҳои зерин ҳал карда мешаванд:

- Хусусиятҳои хоси усулҳои ташхиси беморон бо бемориҳои асосии узвҳои даруниро омӯхтан (ҷамъи шикоят, маълумотҳои анамнез).
- хусусиятҳои усулҳои ташхиси объективӣ ҳангоми бемориҳои узвҳои нафас, гардиши хун, роҳҳои ҳозима, хун ва гурдаҳо (муоина);

- хусусиятҳои усулҳои ташхиси иловагии беморон бо бемориҳои узвҳои нафаскашӣ, гардиши хун, роҳҳои ҳозима, хун ва гурдаҳо (шиносӣ бо таҳлилҳои озмоишии лабораторӣ);
- шиносӣ намудан бо сабабҳои пайдошавии бемориҳо, бо мақсади пешгирӣ намудани бемориҳо.

Пререквизитҳо:(алоқамандии фанни таълимӣ бо фанҳои аз ҷониби донишҷӯ азхудкардашуда): фанҳои дар давраи таҳсил дар муассисаи таълимии таҳсилоти умумии миёна аз худ кардаи донишҷӯ: биология, химия, физика ва ғр.

Постреквизитҳо:(алоқамандии фанни таълимӣ бо фанҳое, ки донишҷӯ онҳоро дар баробари азхудкунии фанни таълими асосҳои бемориҳо ва пас аз худ намудани он дар давоми таҳсил аз худ менамояд): асосҳои тайёрии тиббӣ, биология, химия, физика ва ғайра.

Талаботҳои асосӣ доир ба қисматҳои фан ва омӯзиши он:

Талабот нисбат ба сатҳи азхудкунии фан (салоҳиятҳои касбӣ).

Дар натиҷаи омӯзиши фан донишҷӯ бояд:

а) донанд:

- мазмуни мафҳумҳои асосии тайёрии тиббиро аз худ намояд;
- хусусиятҳои хоси усулҳои ташхиси беморон бо бемориҳои асосии узвҳои дарунӣ (ҷамъи шикоят, маълумотҳои анамнез)-ро омӯзад;
- амал намудан ва ёрии аввалини тиббиро ба беморон ва зарардидагон дар мавридҳои зарурӣ расонида тавонад;

б) тавонад:

- тарз ва усулҳои омӯзиш доир ба ҷораҳои зарурии саривақтии ёрии аввалин хангоми бемориҳои дарунӣ(бемориҳои дил, роҳҳои нафас, шок, садама, хунрави) -ро аз худ намояд;
- мазмуни мафҳумҳои асосии ҳолатҳои фавқулоддари шарҳ дода тавонад;
- тарзҳои расонидани ёрии аввалин;

в) дар амал татбиқ карда тавонад:

- меъёрҳои донишу малакаи худро дар амал татбиқ намояд;
- мустақилона расонидани ёрии аввалини тиббӣ;

Вобаста ба мавзӯ ё аудитория хангоми омӯзиши фан дар баробари машғулиятҳои лексионии анъанавӣ, аз навъҳои гуногуни фаъоли таълими масъалаҳои назариявӣ, чун лексияи проблемавӣ, лексияи академӣ, лексия-муҳоҷиса, лексия бо таваққуфҳо (истҳо, паузаҳо), лексияи маҷмӯӣ (комплексӣ) амсоли он низ истифода карда мешавад.

Барнома дар асоси нақшаи таълимию тақвими таҳия шуда, дар он масъалаҳои муҳими асосҳои тайёрии тиббӣ барои беҳтар намудани малақаҳои амалии донишҷӯён оид ба расонидани кумаки аввал ба худ ва ба ҳамдигар хангоми ҳолатҳои фавқулодда ва осеббинҳои гуногун тартиб дода шудааст.

Барномаи мазкур ҳамчун воситаи таълимӣ оид ба асосҳои тайёрии тиббӣ барои донишҷӯёни курсҳои 2-юми тамоми факултетҳои Донишгоҳи миллии Тоҷикистон таҳия шудааст.

Нақшаи тақвими-мавзӯии таълимӣ фанни асосҳои тайёрии тиббӣ

Микдори умумии кредитҳо: 2 (1 кредит- машғулиятҳои аудитории лексионӣ-назариявӣ; 1 кредит - машғулиятҳои аудитории амалӣ).

№	Номгӯи мавзӯҳо	Микдори соатҳо
---	----------------	----------------

		Машғулиятҳои аудитории лексионӣ- назариявӣ	Машғулиятҳои аудитории амалӣ	Қорҳои мустақилонаи дониишҷӯён
1.	Анатомия ва физиологияи одам	2		
	Вазифаҳои узвҳо ва системаҳои организм		1	
2.	Бемориҳои узвҳои нафаскашӣ	1		
	Аз худ намудани усулҳои муайян кардани миқдори нафаскашӣ ва чен кардани ҳарорати бадан		2	
3.	Бемориҳои системаи дил ва рағҳои хунгард	2		
	Усулҳои муайян кардани фишори шараёнӣ ва набз		1	
4.	Бемориҳои узвҳои хунофар	1		
	Усулҳои муайян кардани гурӯҳҳои хун, хунгузаронӣ ва таҳлили хун		2	
5.	Бемориҳои узвҳои ҳозима	2		
	Аз худ намудани усулҳои шустани меъда, андохтани мисбор ба меъда ва рӯдаи 12- ангушта. Намудҳо ва амали гузоштани ҳуқна (қлизма).		1	
6.	Бемориҳои узвҳои ихроҷ ва пешоброн	1		
	Нишондод ва гузоштани катетер ба масона (мочевоӣ пузырь). Таҳлили пешоб. Ташҳиси функционалии гурда		2	
7.	Ширмакони! Бемориҳои кӯдакона: фишорбаландӣ, диабетӣ қанд, чиллаашӯр (рахит) дар байни кӯдакон ва наврасон.	2		
	Пешгирии фишорбаландӣ, диабетӣ қанд, чиллаашӯр ва дигар бемориҳои ғайрисироятӣ кӯдакона		1	
8.	Бемориҳои сироятӣ кӯдакона. сурҳакон (қоръ), обакон (ветрянка), махмалак (скарлатина) ва исҳоли хунин(дизентерия) ,	1		
	Пешгирии сурҳакон (қоръ), обакон (ветрянка), махмалак (скарлатина), исҳоли хунин (дизентерия) ва дигар бемориҳои сироятӣ кӯдакона		2	
9.	Таснифи маводҳои доруворӣ	2		
	Қоидаҳои истеъмоли маводи доругӣ, тартиби гузаронидани дору ба организм (доҳили мушак, доҳили варид, тағи забон, ба даҳон, чашм, бинӣ, гулӯ, гӯш, рӯдаи ғафс ва маҳбал (влағалище)), қоидаҳои нигоҳ доштани маводи доругӣ. Шустани меъда ҳангоми захролудшавии организм бо маводи доругӣ		1	
10.	Расонидани ёрии аввалини тиббӣ. Асосҳо ва усулҳои расонидани ёрии аввалин	1		
	Тарзи расонидани ёрии аввалин ҳангоми захмҳои пӯшида ва қушода, латҳурии бофтаҳои нарм, ёзиш, даридани бофтаҳо.		2	

11.	Ёрии аввалини тиббӣ хангоми осебҳо, шикастани устухонҳо	2		
	Қоидаҳои интиқолдиҳии осебдидагон хангоми осебҳои гуногун, шикастани устухонҳо (шикастабандӣ). Қоидаҳои асосии бандинабандӣ (десмургия).		1	
12.	Ёрии тиббӣ хангоми сӯхтагии бофтаҳо, осеби барқӣ	1		
	Тарзи расонидани ёрии аввалин хангоми: дараҷаҳои сӯхтагӣ, осеби барқӣ, сармозанӣ ва ғарқшавӣ		2	
13.	Ёрии тиббӣ хангоми хунравӣ, беҳушшавӣ (иғмо, садма, беҳушӣ)	2		
	Боздоштани хунравии шараёнӣ, варидӣ ва мӯйрагӣ; пешгири намудани оризаҳои хунравӣ ва расонидани ёрии аввал хангоми хунравӣ		1	
14.	Асосҳои пешбурди тарзи ҳаёти солим. Пешгирии майпарастӣ, тамокукашӣ, нашъамандӣ ва бемории ВНМО	1		
	Роҳҳои пешгирии майзадагӣ, тамокукашӣ; нашъамандӣ, захрмандӣ ва пешгирии бемории ВНМО.		2	
15.	Бемории сил, гепатитҳо ва бемориҳои зуҳравӣ	2		
	Пешгири ва нигоҳубини бемории сил, бемориҳои зуҳравӣ ва гепатитҳо		1	
16.	Асосҳои ғизои оқилона. Пешгирии бемории фарбеҳӣ. Гигиенаи шахсӣ. Гигиенаи меҳнат. Риояи техникаи беҳатарӣ дар ҷои кор	1		
	Аҳамияти гигиенаи шахсии донишҷӯён, ҳаракат баҳри ҳаёт. Обубоддиҳии организм. Тартиб додани речаи рӯзи оқилона.		2	
	Ҳамагӣ: 48 соат	24	24	

БАРНОМАИ ТАЪЛИМИИ ФАН

Мавзӯи 1. Анатомиа ва физиологияи одам.

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Соҳти системаҳои организм ва вазифаҳои узвҳо. Тасаввурот дар бораи организм, узвҳо ва низоми узвҳо. Узвҳои тақияву ҳаракат. Скелет, қисмҳои он. Скелет ҳамчун системаи узвҳои муҳофизат, тақиягоҳ ва ҳаракат. Скелети марказӣ: сутунмӯҳра, қафаси сина. Скелети дасту пойҳо, чанбар, соҳти он. Мафҳум оид ба таркиби кимиёвии устухон ва тағйирёбии он вобаста ба синну сол. Инкишофи устухон, сабзиш ва дигаргуншавии он. Хун, таркиб ва вазифаҳои он. Дил соҳт ва вазифаҳои он. Узвҳои нафаскашӣ ва ҳозима. Соҳт ва вазифаҳо. Узвҳои ихроҷу-таносул. Мафҳум дар бораи системаи асаби одам соҳт ва вазифаҳои он. Пӯст, соҳт ва вазифаҳои он. Ғадудҳои тарашшӯҳи дохилӣ. Узвҳои ҳассосият, соҳт ва вазифаҳои онҳо.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Системаи организм, узвҳо ва вазифаҳои он.

2. Скелети инсон ва қисмҳои скелет, сутунмӯҳра, қафаси сина.
3. Сохти дил ва рағҳои хунгард.
4. Узвҳои нафаскашӣ; ҳозима; ихроҷ ва таносул.
5. Системаи маркази асаб.
6. Сохти пӯст ва вазифаҳои он.
7. Таркиби хун ва сифатҳои инсон вобаста ба гурӯҳи хун.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён:

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китобӣ: Абдурахмонов Ф.А. Анатомияи одам. Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с.; Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б. Атласи мухтасари анатомияи одам. Душанбе, 2001 с.; Кристман В.И. Внутренние болезни. М., 1999 г. Cavadindi C., Siega-Riz A., Popkin B. US adolescent food intake trends from 1965 to 1996 //WJM. — 2000. — vol. 173. — P. 378—383.

Мавзӯи 2. Бемориҳои узвҳои нафаскашӣ

А. Машғулияти аудитори лексионӣ-назариявӣ:

Бемориҳои узвҳои нафаскашӣ, ёрии аввалини тиббӣ, ҳангоми ҳолатҳои таъҷилии бемориҳои узвҳои нафаскашӣ.

Аломатҳои асосӣ ва муоинаи бемориҳои системаи нафаскашӣ. Бронхити шадид ва музмин сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Пневмония, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Плеврит, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Дикқи нафас, сабаби беморӣ, аломатҳо, ёрии аввалини тиббӣ ҳангоми хурӯҷи дикқи нафас ва нигоҳубини беморон.

Б. Машғулияти аудитори амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Ҳисобкунии нафаскашӣ.
2. Ченкунии ҳарорати бадан.
3. Гузоштани банкаҳо, тарбандии гармкунанда, гармкунаки тиббӣ, пуфаки яхдор.
4. Пешгирии аворизҳо ҳангоми бемориҳои узвҳои нафаскашӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китобӣ: Абдурахмонов Ф.А. Анатомияи одам. Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с.; Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б. Атласи мухтасари анатомияи одам. Душанбе, 2001 с.; Кристман В.И. Внутренние болезни. М., 1999 г.; Ивашкин В.Т. Пропедевтика внутренних болезней. М. 2000г.; Cavadindi C., Siega-Riz A., Popkin B. US adolescent food intake trends from 1965 to 1996 //WJM. — 2000. — vol. 173. — P. 378—383.

Мавзӯи 3. Бемориҳои системаи дил ва рағҳои хунгард

А. Машғулияти аудитори лексионӣ-назариявӣ

Бемориҳои системаи дил ва рағҳои хунгард. Аломатҳои асосӣ ва муоинаи бемориҳои системаи дил ва рағҳои хунгард. Бемории сактаи (ишемияи) дил, сабаби беморӣ, нишонаҳо, муолиҷа. Зикқи дил, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Норасоии шадиди рағҳо, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Аз хуш рафтан, сабаб, нишонаҳо, ёрии аввалини тиббӣ.

Бемории фишорбаландӣ, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Сактаи майна (инсулт), сабаб, нишонаҳо, ёрии аввалини тиббӣ. Расонидани ёрии аввалин дар ҳолатҳои таъҷилии бемориҳои дил ва рағҳои хунгард.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Муайян кардани фишори артериявии хун.
2. Чен кардани набз, ҳарорати бадан.
3. Ёрии аввал ҳангоми хуручи бемориҳои дил ва рағҳои хунгард.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби: Абдурахмонов Ф.А. Анатомияи одам. Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с.; Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б. Атласи мухтасари анатомияи одам. Душанбе, 2001

Мавзӯи 4. Бемориҳои узвҳои хунофар

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Бемориҳои хун. Ёрии аввалини тиббӣ, ҳангоми ҳолатҳои таъҷилии бемориҳои хун. Аломатҳои асосӣ ва муоинаи бемориҳои системаи хун. Камхунӣ, намудҳои он, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Лейкоз, намудҳои лейкоз, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Бемориҳои рағҳои хунгард, намудҳо, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Бемории Верльгоф, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Бемории гемофилия, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Гурӯҳҳои хун.
2. Тарзи муайян кардани гурӯҳҳои хун.
3. Намуд ва усулҳои хунгузаронӣ.
4. Таҳлили хун, сифатҳои инсон вобаста ба гурӯҳи хун.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби: Абдурахмонов Ф.А. Анатомияи одам. Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с.; Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б. Атласи мухтасари анатомияи одам. Душанбе, 2001 с.

Мавзӯи 5. Бемориҳои узвҳои ҳозима

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Бемориҳои узвҳои ҳозима, ёрии аввалини тиббӣ, ҳангоми ҳолатҳои таъҷилии бемориҳои узвҳои ҳозима. Аломатҳои асосӣ ва муоинаи бемориҳои узвҳои ҳозима. Гастрити шадид, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Заҳми меъда ва рӯдаи 12-ангушта, сабаб, нишона, ёрии аввалини тиббӣ, муолиҷаи беморӣ. Энтероколитҳо, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Холесистити шадид, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ. Бемории санги талхадон, сабаб, нишона, ёрии аввалини тиббӣ ҳангоми хуручи беморӣ. Диабети қанд, сабаб, нишона, ёрии аввалин.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Тарзи шустани меъда.
2. Андохтани мисбор ба меъда ва рӯдаи 12- ангушта.
3. Намудҳо ва амали гузоштани хуқна (клизма).
4. Қоидаҳои пешгирии бемориҳо ва аворизҳои он.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби: Абдурахмонов Ф.А. Анатомияи одам. Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с.; Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б. Атласи мухтасари анатомияи одам. Душанбе, 2001 с.; Кристман В.И. Внутренние болезни. М., 1999 г. Ивашкин В.Т. Пропедевтика внутренних болезней. М. 2000г.

Мавзӯи 6. Бемориҳои узвҳои ихроҷ ва пешоброн

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Бемориҳои узвҳои ихроҷ ва таносул, ёрии аввалини тиббӣ, ҳангоми ҳолатҳои таъҷилии бемориҳои узвҳои ихроҷ. Аломатҳои асосӣ ва муоинаи бемориҳои узвҳои ихроҷ. Нефрити шадид, сабаб, нишона, муолиҷаи беморӣ. Пиелит, сабаб, нишона, муолиҷаи беморӣ. Бемории санги гурда, сабаб, нишона, ёрии аввалин ҳангоми ҳалаи гурда. Маълумот дар бораи илтиҳоби шадиди бемориҳои узвҳои чинсӣ, сабаб, нишонаҳо, муолиҷаи беморӣ, роҳҳои пешгирӣ намудани бемориҳои узвҳои таносул (половые).

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Нишондод ва гузоштани катетер ба масона (мочево́й пузырь).
2. Таҳлили пешоб.
3. Ташхиси функционалии гурда.
4. Санҷиши Зимницкий, Каковского - Адисса, Нечипоренко.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби: Абдурахмонов Ф.А. Анатомияи одам. Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с.; Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б. Атласи мухтасари анатомияи одам. Душанбе, 2001 с.; Кристман В.И. Внутренние болезни. М., 1999 г. Ивашкин В.Т. Пропедевтика внутренних болезней. М. 2000г.

Мавзӯи 7. Ширмакони! Бемориҳои кӯдакона: фишорбаландӣ, диабети қанд, чиллаашӯр (рахит) ва фарбеҳӣ.

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Бемориҳои кӯдакона, ҳамчун масъалаи ҳалталаби тибби муосир. Хусусиятҳои инкишоф ва афзоиши кӯдакон. Роҳҳои гузариши бемориҳои ғайрисироятии кӯдакона. Роҳ ва усулҳои пешгирии бемориҳои ғайрисироятии кӯдакона.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Пешгирии фишорбаландӣ дар байни кӯдакон.
2. Пешгирии диабети қанд дар байни кӯдакон.
3. Пешгирии чиллаашӯр ва дигар бемориҳои ғайрисироятии кӯдакона.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китобӣ: Гаевский М.Д. Фармакология. М., 1997 г.; Харкевич Д.А. Пропедевтика детских болезней, 2005 г.; Машковский М.Д. Лекарственные средства. М., 2006 г.

Мавзӯи 8. Бемориҳои сироятии кӯдакона

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Бемориҳои сироятии кӯдакона, ҳамчун масъалаи ҳалталаби тибби муосир. Хусусиятҳои ба худ хоси бемориҳои сироятии кӯдакона. Роҳҳои гузариши бемориҳои сироятии кӯдакона. Роҳ ва усулҳои пешгирии бемориҳои сироятии кӯдакона.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Пешгирии исҳоли хунин (дизентерия) дар байни кӯдакон.
2. Пешгирии сурхакон (корь) дар байни кӯдакон.
3. Пешгирии обакон (ветрянка), махмалак (скарлатина) ва дигар бемориҳои сироятии кӯдакона.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китобӣ: Гаевский М.Д. Фармакология. М., 1997 г.; Рахматов Н.А. Детские инфекционные болезни, 2008 г.; Машковский М.Д. Лекарственные средства. М., 2006 г.; Ihezue C.H., Oluwole F.S. et al Dyspepsia among the highlanders of Nigeria: an epidemiological survey //Afr. J. Med. Med. Sci. — 1996. — Vol. 25 — P. 23—29.;

Мавзӯи 9. Таснифи маводҳои доругӣ

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Маълумот дар бораи доруҳо, ашёи хоми маводи доруворӣ. Мақсад ва вазифаи дорушифой. Шаклҳои доруҳо. Таъсири маводи доругӣ. Ақсуламали организм ба таъсири доруҳо. Қоидаҳои нигоҳдорӣ ва фурӯши доруҳо. Маълумот дар бораи дорухат ва мейёри истеъмоли доруҳо. Доруҳои зидди микробӣ. Доруҳое, ки ба дил ва рағҳои хунгард таъсир мерасонанд. Доруҳо барои ба таври сунъӣ беҳис кардан (наркоз). Доруҳо барои беҳобӣ ва ором кардани системаи асаб. Доруҳо барои бедард гардонидани узвҳо. Доруҳои пешоброн.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Қоидаҳои истеъмоли маводи доругӣ.
2. Қоидаҳо ва тартиби гузаронидани дору ба организм (дохили мушак, дохили варид, таги забон, ба даҳон, чашм, бинӣ, гулӯ, гӯш, рӯдаи гафс ва маҳбал (влагалище)).
3. Қоидаҳои нигоҳ доштани маводи доругӣ.
4. Шустани меъда ҳангоми захролудшавии организм бо маводи доругӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китобӣ: Гаевский М.Д. Фармакология. М., 1997 г.; Харкевич Д.А. Фармакология. М., 2005 г.; Машковский М.Д. Лекарственные средства. М., 2006 г. Кристман В.И. Внутренние болезни. М., 1999 г.

Мавзӯи 10. Расонидани ёрии аввалини тиббӣ. Асосҳо ва усулҳои расонидани ёрии аввалин

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Асосҳо ва усулҳои ёрии аввалини тиббӣ ба аҳоли дар замони осоишта ва вазъиятҳои фавқуллода. Мафҳум дар бораи осебҳои кушода ва пӯшида. Маълумот дар бораи асосҳои ёрии аввалини тиббӣ ба аҳоли дар ҳаёти осоишта ва вазъиятҳои фавқуллода, дар марҳилаи интиқоли беморон ва осебдидагон. Мафҳум дар бораи осебҳо. Осебҳои пӯшида, латхӯрии бофтаҳои нарм, ёзиш, даридани бофтаҳо, сабаб, нишонаҳо, ёрии аввалини тиббӣ. Мафҳум дар бораи осебҳои кушода, сӯхтани бофтаҳо, сармозанӣ намудҳо, сабаб, нишонаҳо, ёрии аввалини тиббӣ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ:

1. Тарзи расонидани ёрии аввалин ҳангоми осебҳои пӯшида ва кушода.
2. Тарзи расонидани ёрии аввалин ҳангоми латхӯрии бофтаҳои нарм, ёзиш, даридани бофтаҳо.
3. Қоидаҳои асосии докабандӣ.
4. Қоидаҳо ва марҳилаҳои расонидани ёрии аввалин.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Нақшаи намунавии семинар

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби: Абдурахмонов Ф.А. Анатомияи одам. Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с.; Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б. Атласи мухтасари анатомияи одам. Душанбе, 2001 с. Сафонов А.Г. Учебное пособие для подготовки медсестёр. М., 1989г.

Мавзӯи 11. Ёрии аввалини тиббӣ ҳангоми осебҳо, шикастани устухонҳо

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Ёрии аввалин ҳангоми осебҳои гуногун (кушода ва пӯшида). Баромадани устухон ва тарзи гузоштани компресс (тарбанд). Шикастани устухон (устухони косахонаи сар, чоғ, рӯй, сутунмӯҳра, даст, пой, коси хурд ва ғайра).

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Ёрии аввалин ҳангоми осебҳои кушода ва пӯшида.
2. Тарзи гузоштани тахтачаи шикастабандӣ.
3. Қоидаҳои интиқол кардани осебдидагон ҳангоми осебҳои устухони косахонаи сар, чоғ, рӯй, сутунмӯҳра, даст, пой, коси хурд ва ғайра.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби Абдурахмонов Ф.А. Анатомияи одам. Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с.; Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б. Атласи мухтасари анатомияи одам. Душанбе, 2001 с. Сафонов А.Г. Учебное пособие для подготовки медсестёр. М., 1989г.

Мавзӯи 12. Ёри тиббӣ ҳангоми сӯхтагии бофтаҳо, осеби барқӣ

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Мафҳум дар бораи сохти пӯст, бофтаҳо. Сӯхтани пӯст, бофтаҳо сабаб ва дараҷаи сӯхтагӣ. Шоки сӯхтагӣ, ёри аввалин ҳангоми сӯхтагӣ. Сармозанӣ, дараҷаҳои сармозанӣ, сабаб, нишонаҳо, ёри аввалини тиббӣ ҳангоми сармозанӣ. Осеби барқӣ, сабаб, аломат, оризаҳо. Ёри аввалин ҳангоми офтобзанӣ, барқзанӣ (удар электрическим током), раду-барқзанӣ (молния) ва гулӯлабарқзанӣ (шаровая молния).

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Тарзи расонидани ёри аввалин ҳангомӣ: дараҷаҳои сӯхтагӣ, осеби барқӣ, сармозадагӣ ва ғарқшавӣ

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби Абдурахмонов Ф.А. Анатомияи одам. Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с. Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б. Атласи мухтасари анатомияи одам. Душанбе, 2001 с.

Мавзӯи 13. Ёри тиббӣ ҳангоми хунравӣ, беҳушшавӣ (иғмо, садма, беҳушӣ)

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Хун. Таркиби хун. Сифатҳои инсон вобаста ба гурӯҳи хун. Вазифаҳои хун. Намудҳои хунравиберунӣ: шараёнӣ, варидӣ ва мӯйрагӣ. Қоидаҳои боздошти хунравӣ. Хунравии дохила. Аломатҳо ва аворизҳо. Расонидани ёри аввалин ҳангоми хунравии дохилӣ. Ёри аввалин ҳангоми ғарқшавӣ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Боздоштани хунравии шараёнӣ, варидӣ ва мӯйрагӣ.
2. Қоидаҳои пешгирӣ намудани оризаҳои хунравӣ.
3. Қоидаҳои нақл кардани осебдидагон ҳангоми хунравии дохилӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби: Абдурахмонов Ф.А. Анатомияи одам. Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с.; Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б. Атласи мухтасари анатомияи одам. Душанбе, 2001 с. Сафонов А.Г. Учебное пособие для подготовки медсестёр. М., 1989г.

Мавзӯи 14. Асосҳои пешбурди тарзи ҳаёти солим.

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Масъалаҳои ҳалталаби асри муосир дар тиб. Майпарастӣ, тамокукашӣ, нашъамандӣ ва ВНМО. Паҳншавии бемории сил дар ҷаҳон ва дар ҚТ. Роҳҳои сироят, аломатҳо, оризаҳо. Пешгирии бемориҳои: майзадагӣ, тамокукашӣ, нашъамандӣ ва ВНМО дар байни аҳоли. Таъсири нашъамандӣ ва захмандӣ ба организми одам.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Таъсири машруботҳои спирти ба организми одам.
2. Таъсири майпарастӣ ба системаи асаб.
3. Тамокукашӣ ва таъсири он ба организм.
4. Таъсири нашъамандӣ ва захрмандӣ, пешгирии беморӣ. Таъсири омилҳои гуногуни беруна ба организми одам.
5. Усулҳои таъхис ва пешгирии беморӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби: Бабаев А.Б., Ахмедова А.Р. *Общая гигиена* 2008 г.; Кристман В.И. *Внутренние болезни*. М., 1999 г.; Чулниковский В.А. *Ранние проявления алкоголизма*. М., 2007 г.

Мавзӯи 15. Бемории сил, гепатитҳо ва бемориҳои зуҳравӣ

А. Машғулияти аудитори лексионӣ-назариявӣ

Асосҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим. Паҳншавии бемории сил, гепатитҳо ва бемории зуҳравӣ дар ҷаҳон ва дар ҚТ. Аломатҳо, роҳҳои сироят ва пешгирии бемории сил ва гепатитҳо. Бемориҳои зуҳравӣ, аломатҳои беморӣ ва пешгирии он.

Б. Машғулияти аудитори амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Нигоҳубини беморони гирифтори сил.
2. Қоидаҳои пешгирии бемориҳои зуҳравӣ.
3. Аломатҳои беморҳо ва пешгирии гепатитҳо

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби: Кристман В.И. *Внутренние болезни*. М., 1999 г. Бабаев А.Б., Ахмедова А.Р. *Общая гигиена* 2008 г. Lond E, Varmann P. et all *Dyspepsia in rural residents of Estonia // Scand. J. Gastroenterology*. — 1995. — Vol. 30. P. 826—828.

Мавзӯи 16. Асосҳои ғизои оқилона. Пешгирии бемории фарбеҳӣ. Гигиенаи шахсӣ. Гигиенаи меҳнат.

А. Машғулияти аудитори лексионӣ-назариявӣ

Сатҳи бемориҳои аз ғизовобаста дар ҷаҳон ва дар ҚТ. Проблемаҳои паҳншавии бемории фарбеҳӣ дар байни кӯдакон ва занҳои синни қобили зоиш, пешгирии он. Аҳамияти риояи қоидаҳои гигиенаи шахсӣ ва гигиенаи сару либос дар замони муосир. Гигиенаи тану бадан, сару либос ва пойафзол. Гигиенаи муҳити атроф дар шароити урбанизатсия.

Б. Машғулияти аудитори амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Аҳамияти гигиенаи шахсии донишҷӯён.
2. Аҳамияти гигиении хоби дуруст.
3. Аҳамияти гигиении обутобдиҳии организм.
4. Тартиб додани речаи рӯзи оқилона.
5. Гигиенаи бадан, сару либос ва пойафзол.
6. Гигиенаи муҳити атроф.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби: Бабаев А.Б., Ахмедова А.Р. *Общая гигиена* 2008.456с.; А.Р.Ахмедова, Н.Б.Саидов, “Гигиенаи фарматсевтӣ” 2016. 556 с.

Рӯйхати адабиёт

1. *Бабаев А.Б., Ахмедова А.Р.* *Общая гигиена* 2008 г.;
2. А.Р.Ахмедова, Н.Б.Саидов, “Гигиенаи фарматсевтӣ” дар ҳаҷми 556 саҳ. 2016.
3. *Раҳимов Я.А., Каримов М.К., Этинген Л.Е.* *Очеркҳо дар бораи анатомияи одам.* Душанбе, 1982 с.
4. *Абдурахмонов Ф.А.* *Анатомияи одам.* Ҷилди 1-2. Душанбе, 1998 с.
5. *Сафаров Х.М., Абдурахмонов Ф.А., Рузиев Т.Р., Устоев М.Б.* *Атласи мухтасари анатомияи одам.* Душанбе, 2001 с.
6. *Сафаров Х.М.* *Эволюция высшей нервной деятельности.* Душанбе, 1982 с
7. *Сипин М.Р., Билич Г.Л.* *Анатомия человека.* М.,1988 г.
8. *Ивашкин В.Т.* *Пропедевтика внутренних болезней.* М. 2000г.
9. *Сафонов А.Г.* *Учебное пособие для подготовки медсестёр.* М., 1989г.
10. *Сластухин М.А.* *Медпомощь при травмах.* М., 2000 г.
11. *Муратов С.П.* *Хирургические болезни и уход за больными.* М.,1987г.
12. *Кери И.* *Терапевтический справочник.* М., 2000 г.
13. *Затуров И.А.* *Симптомы внутренних болезней.* М.,1997 г.
14. *Кристан В.И.* *Внутренние болезни.* М., 1999 г.
15. *Гаевский М.Д.* *Фармакология.* М., 1997 г.
16. *Харкевич Д.А.* *Фармакология.* М., 2005 г.
17. *Машковский М.Д.* *Лекарственные средства.* М., 2006 г.
18. *Стручков И.Я.* *Хирургические болезни.* М., 2004 г.
19. *Чулниковский В.А.* *Ранние проявления алкоголизма.* М., 2007 г.
20. *Никитин Д.П., Новиков Ю.В.* *Окружающая среда и человек.* М., 2008 г.
21. *Кочергина И.Г.* *Справочник практического врача.* М., 2007 г.
22. *Палеев Н.Р.* *Справочник медицинской сестры.* М., 2000 г.
23. *Малярчук В.И., Пауткин Ю.Ф.* *Рахнамои дарсҳои амалии ҷарроҳии умумӣ.* Душанбе, 2011 с.
24. *Ҳоҷиев М.А., Носиров Қ.Н.* *Бемориҳои дарунӣ.* Душанбе. Ҳикмат. 2009 с.
25. *Шарипова Х.Ё.* *Асосҳои таъхиси бемориҳои дарунӣ.* Душанбе. 2009 с.
26. *Юсупова Ш., Набиев М.Х.* *Курси лексияҳо аз ҷарроҳии умумӣ.* Китоби дарсӣ.,Душанбе, 2009 с.
27. *Cavadindi C., Siega-Riz A., Popkin B.* *US adolescent food intake trends from 1965 to 1996 //WJM. — 2000. — vol. 173. — P. 378—383.*
28. *Dinger M.K.* *Physical activity and dietary intake among college students //Am. J. Health St., — 1999. — 15(3). — P. 139-147.*
29. Ахмедова А.Р., Гафуров С.Ҷ., Холмонов М.М., Гафурова С.С. “Оказание первой помощи” методические рекомендации к практическим занятиям по предмету основы медицинской подготовки для студентов 2-3 курсов всех факультетов ТНУ. Душанбе. 2022.-с.71
30. Ахмедова А.Р., Зарипова М.М., Гафурова С.С., Холиқова Б.Ю. «Основы медицинской подготовки» (учебное пособие);
31. *Gafurov S.J., Akhmedova A.R., Kholiqova V.Yu.* «BASICS OF MEDICAL TRAINING» (Teaching aid) (учебное пособие) Душанбе.2023.-273с.

ФАКУЛТЕТИ ТИББӢ

**БАРНОМАИ ТАЪЛИМӢ
АЗ ФАНИИ ТАЪРИХИ ТИБ
(барои ихтисосҳои факултетҳои тиббӣ)**

МУҚАДИМА

Тавсифи мухтасари фан

Таърихи тиб яке аз фанхоест, ки донишҷӯёнро бо таърихи тибби қадим ва ҳозира шинос менамояд. Таърихи тиб пайдоишу ташаккули тибро меомӯзад. Таърихи тиб аз ҷумлаи фанҳои тиббӣ ба ҳисоб меравад ва ҷузъи таркибии маданияти тиб аст. Таърихи тиб аз фаслҳои муштарақ ва ҷузъи иборат аст. Масъалаҳои умумии таърихи ва қонуниятҳои инкишофи тибро фасли муштарақи таърихи тиб ва таърихи фанҳои ҷудогонаи тибро фасли ҷузъии он меомӯзад.

Мақсади асосии ба донишҷӯён таълим додани таърихи тиб ҳамин аст, ки ба онҳо дар роҳи ҳосил кардани дониши амиқу ҳамаҷонибаи инкишофи тиб ва ниғаҳдории тандурустӣ аз замони қадимтарин то айёми мо, инчунин расидан ба дараҷаи таҳлили дурусти маводи таърихи тиббӣ, мадад расонида шавад. Сатҳи инкишофи тиб аз рӯи шароити моддии ҳаёти ҷамъиятӣ, аз рӯи дараҷаи тараққи қувваҳои истеҳсолкунанда ва тарзи муносибатҳои истеҳсолӣ муайян мешавад.

Бо ташаккулу раванқи минбаъдаи тиб ва ҳифзи саломатӣ шинос кардани донишҷӯён вазифаи асосии фанни таърихи тиб мебошад.

Мақсад ва вазифаҳои фан.

Шиносоии донишҷӯён бо таърихи тиб дониши махсуси тиббии донишҷӯёнро амиқ ва васеъ намуда, сатҳи умумии фарҳангии онҳоро баланд мебардорад, ҷаҳонбинии онҳоро васеъ мекунад ва ба онҳо имкон медиҳад, ки дар бораи тиб ҳамчун илм ва амалия тасаввурот пайдо кунанд, ки аз омилҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ бармеояд, ва инкишофи маданият.

Аниқ маълум нест, ки тиб, дурусттараш асосҳои ёрии тиббӣ кай пайдо шудааст. Дар ин бора андешаҳо ва назарияҳои зиёде мавҷуданд. Шакли аз ҳама паҳншуда: тиб ҳамзамон бо пайдоиши инсон ба вучуд омадааст, маълум мешавад, ки тиб чандсад ҳазор сол пеш аз эраи мо ба вучуд омадааст. Агар ба суханони олими намоён И.П.Павлов муроҷиат кунем, у навишта буд: «Фаъолияти тиббӣ баробари одами яқум аст».

Вобаста аз мақсад, дар ҷараёни омӯзиши фанни «Таърихи тиб» вазифаҳои зерин ҳал карда мешаванд:

Ошкор ва нишон додани мероси бои тибби ҷаҳон, бо асарҳо ва бозёфтҳои аҷоибии олимони бузурги тиб шинос шавад. Гуманизми баланди тибро нишон дода, ҳисси ифтихор ва эҳтиромро нисбат ба касби тиб парваред.

Таърихи тиб рушдӣ, ҷузъҳои амалӣ ва назариявии тибро баррасӣ мекунад. Омӯзиши таърихи тиб барои духтур, донишҷӯи донишгоҳи тиббӣ зарур аст, зеро он ба кас имкон медиҳад, ки донишҳои махсуси тибиро амиқ гардонад, инчунин то андозае духтурро аз хулосаҳои шитобкорона, беасос оғоҳ мекунад. Роҳи тараққиёти илми тиб, ҳамаи душворихо, муваффақият, ноқомӣ ва ғайра гуманизми тибро ҳамчун илм нишон дода, ҳисси ифтихор ва эҳтиромро нисбат ба касби тиб тарбия мекунад.

Баъди хотима ёфтани омӯзиши фанни таърихи тиб донишҷӯён бояд соҳиби малака ва маҳоратҳои зерин бошад: донишҳои тиббӣ, воситаҳои таълимӣ, намудҳои ёрии тиббӣ, маводҳои таълимӣ, ки дар давраи ибтидоӣ истифода бурда мешаванд. Ақидаҳои динӣ-фалсафавӣ дар давраи ибтидоӣ: фетишизм, анимизм, тотемизм. Сатҳи тайёрии назариявӣ ва азхудкунии малақаҳои амалӣ аз тарафи асистентон, дотсентон ва мудири кафедра, дар вақти дарсҳои амалӣ назорат карда мешавад.

Пререквизитҳо: (алоқамандии фанни таълимӣ бо фанҳои аз ҷониби донишҷӯ азхудкардашуда): фанҳои дар давраи таҳсил дар муассисаи таълимии таҳсилоти умумии миёна аз худ кардаи донишҷӯ: биология, химия, физика ва ғр.

Постреквизитҳо: (алоқамандии фанни таълимӣ бо фанҳои, ки донишҷӯ онҳоро дар баробари азхудкунии фанни таърихи тиб ва пас аз худ намудани он дар давоми таҳсил аз худ менамояд): асосҳои тайёрии тиббӣ, биология, химия, физика ва ғайра.

Талаботҳои асосӣ доир ба қисматҳои фан ва омӯзиши он:

Талабот нисбат ба сатҳи азхудкунии фан (салоҳиятҳои касбӣ).

Дар натиҷаи омӯзиши фан донишҷӯ бояд:

а) донанд:

- мазмуни мафҳумҳои таърихи тибро аз худ намояд;
- хусусиятҳои хоси усулҳои ташхиси беморон бо бемориҳои асосии узвҳои дарунӣ (ҷамъи шикоят, маълумотҳои анамнез)-ро вобаста ба даври замон ва усулҳои муайянсозиро омӯзад;

б) тавонад:

- мазмуни мафҳумҳои асосиро шарҳ дода тавонад;

в) дар амал татбиқ карда тавонад:

- меъёрҳои донишу малакаи худро дар амал татбиқ намояд;

Вобаста ба мавзӯ ё аудитория ҳангоми омӯзиши фан дар баробари машғулиятҳои лексионии анъанавӣ, аз навъҳои гуногуни фаъоли таълими масъалаҳои назариявӣ, чун лексияи проблемавӣ, лексияи академӣ, лексия-муҳоҷиса, лексия бо таваққуфҳо (истҳо, паузаҳо), лексияи маҷмӯӣ (комплексӣ) амсоли он низ истифода карда мешавад.

Нақшаи тақвими машғулиятҳои лексионӣ ва семинарӣ аз фанни таърихи тиб: микдори умумии кредитҳо 3 кредит (аз онҳо 1_ барои машғулиятҳои назариявӣ ва 1__ барои машғулиятҳои семинарӣ ва 1 кредит барои корҳои мустақилонаи донишҷӯён)

№	Мавзӯ	Микдори соатҳо		
		Машғу- лиятҳои аудитории лексионӣ- назариявӣ	Машғу- лиятҳои аудито-рии амалӣ	Корҳои мустақи- лонаи дониш-ҷӯён
1	Таърихи тиб ҳамчун илм ва фанни таълимӣ	2		-
	Таърихи тиб, Мақсад ва вазифаҳо		1	-
2	Тиб дар давраи сохти ҷамъияти ибтидоӣ	1		-
	Тиб дар давраи сохти ҷамъияти ибтидоӣ		2	-
3	Тиб дар кишварҳои Шарқи Қадим: Миср, Чин, Ҳинд	2		-
	Тиб дар кишварҳои Шарқи Қадим: Миср, Чин, Ҳинд		1	-
4	Тибби Юнони Қадим ва Рими Қадим	1		-
	Тибби Юнони Қадим ва Рими Қадим		2	-
5	Тиб дар Осиёи Миёнаи Қадим	2		-
	Тиб дар Осиёи Миёнаи Қадим		1	-
6	Тиб дар давлати Сомониён. Ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Абубакри Розӣ ва саҳми ӯ дар ташкили соҳаи тандурустӣ	1		-
	Тиб дар давлати Сомониён. Ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Абубакри Розӣ ва саҳми ӯ дар ташкили соҳаи тандурустӣ		2	-
7	Ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Абуалӣ ибни Сино ва хизматҳои ӯ дар соҳаи тиб	2		-
	Ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Абуалӣ ибни Сино ва хизматҳои ӯ дар соҳаи тиб		1	-
8	Тибби Русияи Қадим, давлатҳои Москва ва Аврупои Ғарбӣ (асрҳои миёна ва таҷаддуд).	1		-

	Тибби Русияи Қадим, давлатҳои Москва ва Аврупои Ғарбӣ (асрҳои XV-XVII). Ислоҳоти умумитиббӣ ва тиббии Пётри 1. Таъсири Ломоносов ба рушди тиб дар Россия		2	-
9	Тиб дар Русия ва давлатҳои Аврупои Ғарбӣ (XVIII-XIX)	2		-
	Тиб дар даврони феодализм. Асосгузори момодоягӣ ва тибби кӯдакони ватанӣ		1	-
10	Тиб дар Осӣи Миёна (XI-XIX)	1		-
	Таълимоти давлати Хоразмшоҳӣ. Қовуснома – яке аз ганҷҳои Осӣи Миёна. Айб Райҳон Берунӣ – олим ва энциклопедист		2	-
11	Тиб дар асри XX. Инкишофи фанҳои биологӣ ва клиникӣ.	2		-
	Рушди тибби назариявӣ. Рушди тибби клиникӣ. Рушди тибби пешгирий. Дастовардҳои назарраси асри XX дар соҳаи тиб.		1	-
12	Рушди илми тиб ва тандурустӣ дар Тоҷикистон	1		-
	Давраҳои пайдоиш ва рушди соҳаи тандурустӣ дар Тоҷикистон. Рушди илми клиникӣ ва биологӣ. Рушди илми тиб ва тандурустӣ дар ҶТ. Қаҳрамонӣ ва мардонагии табибони тоҷик дар замони ҶБВ.		2	-
13	Этика ва деонтологияи тиббӣ	2		-
	Тиб ҳамчун илми таърихӣ. Этикаи тиббӣ. Деонтологияи тиббӣ. Деонтологияи тиббӣ дар кишварҳои ҷаҳони куҳан.		1	-
14	Ташкил ёфтани гуруҳи олимони машҳури тоҷик — духтурон	1		-
	Сифатҳои ахлоқии инсон: шуур ва намунаи шахсӣ. Хизматҳои кормандони Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон, арбобони тибби тоҷик дар соҳаи терапия, ҷароҳӣ ва тибби кӯдакон		2	-
15	Эпидемияҳо ва тадбирҳои давлатии зиддиэпидемиявӣ	2		-
	Саҳми Тоҷикистон дар ғалабаи ҶБВ. Тоун, нағзак, вабо, сӯхтанӣ (сибирская язва)		1	-
16	Ҷинойтҳои тиббӣ. Пешгирии ҷинойткорӣ дар соҳаи тиб.	1		-
	Ҷинойтҳои табибон, хатогихо. Ятрогения. Ҷинойтҳои кормандони соҳаи тиб. Таснифи ҷинойтҳо. Ҷинойтҳои ғарзонаи касбии кормандони тиб.		2	-
	Ҷамъ:	24	24	-

БАРНОМАИ ТАЪЛИМИИ ФАН

Мавзӯи 1. Таърихи тиб ҳамчун илм ва предмети таълим.

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Тиб (лот. *medico*–табобат мекунам)–фаъолияти амалӣ буда дар як вақт маҷмуи донишхоест, доир ба ниғахдории сихатии инсон, пешгӯйву табобати маризон дар шароити мухталифи сиёси ва иҷтимоиву иқтисодимебошад.

Таърихи тиб – илмест, ки дар бораи одами солиму бемор, дар бораи тарзи пешгири ва муолиҷаи бемориҳо ҳифз ва мустаҳкам намудани саломатии аҳолии мебошад.

Мархилаи омузиши таърихи тибз чанд давраҳо иборат аст, ки аз ядигар фарқ мекунанд. Зимни омузиши таърихи тиб мархалаҳои асосии ривочу равнақи онро

муайян менамоянд, ки ба онҳохусусиятҳои муайяни замони хосанд. Бинобарин шартҳои асосии тадқиқи илми таърихи дуруст муайян кардани марҳалаҳои он аст. Сарчашмаҳои омӯзишитаърихи тиб гуногунанд асарҳои чопии духтурон, кофтуковҳои археологи, палентологи, папирусҳои руи санги, боқимондаи асбобҳои тибби ва ғайраҳо.

Б.Машғулияти амалӣ.

1. Маълумот оиди пайдоиши тиб ва вазифаҳои он;
2. Шиносии донишҷуён бо илми тиб ва сарчашмаҳои омӯзиши он.;
3. Маълумот оид ба давраҳои рушди тиб дар алоқамандии зич бо тараққиети сиёсӣ, иқтисодӣ иҷтимоӣ ва фарҳангии ҷамъият

В. Кори мустақилонаи донишҷуён

Мутолиа ва конспект аз китобҳои

1. Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина предмет преподавания. М., 1964г.
2. История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
3. Кузьмин.М.К.История медицины. М., 1981
4. Мультиановский М.П. История медицины. М., 1967.

Мавзӯи 2.Тиб дар давраи сохти ҷамъияти ибтидоӣ

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Модаршоҳӣ –ин давраи сохти ҷомеаи ибтидоӣ мебошад, ки дар сари қабила зан роҳбарӣ мекард. Зан дар оила ва умуман дар қавм сарвар буд. Зан ҳамчун сарвар мебоист некуаҳволӣ, сиҳатӣ ва ҳаёти ҳешовандонро эмин дорад. Физои инсон дар як муддати тулонӣ наботӣ буд, аҳамияти аввалиндараҷа дошт. Растаниҳое, ки ҳисси дардро бартараф мекарданд, аз ҷумлаи аввалин чунин растаниҳо буданд, (кока, кукнор, тамоку, нашъа) ва ғайра. Дар ҳамин давр ин растаниҳоро баҳри табобати амрози гуногун истифода мебарданд. Дар ривоятҳои халқӣ пеш аз ҳама занон ба сифати пизишкони моҳир инъикос ёфтаанд. Дар Миср Полидамнаи тавоно, дар Юнон Агамедаи зарринмӯй, дар Чехия Казои оқила ва дигарон аз ҷумлаи онҳо будаанд.

Давраи падаршоҳӣ дертар дар давраҳои палеолит ва мезолит Сар шуд. Ба ин давра чорводорӣ, заминдорӣ, шикор карданд хос аст. Дар давраи инкишофи хоҷагидорӣ масъалаҳои пайдоиши беморӣ аз рузҳои аввал мақоми назаррас пайдо кард. Оилаи падаршоҳӣ тавсифи ҳамон замони инкишофи инсоният аст, ки он вақт шахсе назар ба қавм бартарӣ ҳосил мекард, ки пештар дар он ноаён буд.

Дар давраи ҷупонӣ якҷанд намуди растаниҳо кашф карда шуд, ки таъсири ғайрибаҳш доштанд. Дар ҳамон давра тарзи табобат кардани шикастбандӣ ва ҷароҳӣ пештар маълум буд.

Дар давраи падаршоҳӣ тафаккури одамон равияи диниро гирифт.

Мафҳумҳои дини тотем, боварӣ ба руҳи авлод анемизмбоварӣ бо қувваи тумор фетишизм – намуди пайдоиши ғайритафаккурии беморӣ.

Б.Машғулияти амалӣ.

- 1.Ба маълумоти донишҷуён расондани давраи антропогенез.
2. Мазмуни малакаҳои беҳдоштӣ барои нигоҳдории ҳаёт дар шароитҳои ҷомеаи ибтидоӣ.
- 3.Муайян кардани марҳилаҳои пайдоиши модаршоҳӣ ва падаршоҳӣ. Ба маълумоти донишҷуён расондани пайдоиши донишҳои тиббӣ дар ин давраҳо. Дар бораи алоқаи тиб бо намуди меҳнат ва тарзи ҳаёти одамон.
4. Ба маълумоти донишҷуён расондани мафҳумҳои динӣ - фетишизм, анимизм, тотемизм.
5. Табибони нахустини ҷамъияти ибтидоӣ.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои зерин:

- 1.Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина и предмет преподавания. М., 1964г.
- 2.История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
- 3.Кузьмин.М.К.История медицины. М., 1981
- 4.Мультановский М.П. История медицины. М., 1967.

Мавзӯи 3.Тиб дар кишварҳои Шарқи Қадим: Миср, Чин, Ҳинд

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Таърихи Шарқи Қадим таърихи халқҳои басо мухталифро, ки пештар арзи вучуд намудаанд ва аз хеш ёдгориҳои бостонӣ гузоштаанд, фаро мегирад. Бесабаб нест, ки Шарқи Қадимро гахвораи тамаддуни инсоният мехонанд. Махз дар ҳамин ҷо, яъне дар кишварҳои Шарқи Қадим пештар аз ҷамоаи ибтидоӣ ба сохти иҷтимоӣ иқтисодӣ гуломдорӣ гузаштаанд.

Яке аз бузургтарин қомебиҳои мамолики Шарқи Қадими он замонҳо ихтироӣ хат, дар ибтидо навъи оддӣ он - расмӣ ё тасвирӣ (пиктография) ва баъдтар нисбатан мураккабтар - рамзнавӣ (иероглифҳо) ҳисоб меёбад. Ба тӯфайли он халқҳои Шарқи Қадим осори бузург ва ёдгориҳои дигарро мерос мондаанд Пайдоиши хат ба инкишофи тиб ва матну осори тибӣ ҳам мусоидат кард.

Тибби Чин. Чин яке аз бузургтарин ва қадимтарин мамлакатҳои дунё аст, Чин кишварест бо тамаддуни бостонӣ.

Дар тибби Чин мутобиқан бо унсурҳои беҳдошти сиҳатӣ ва пешгирии беморӣ ба парҳез, масҳ, обшифӣ, офтобшифӣ, варзиши сиҳатӣ махсус эътибор доданд.

Тибби Ҳиндустон. Ҳиндустон яке аз бузургтарин кишварҳои Дунё мебошад. Ҳиндустонро кишвари афсонави меҳисобанд. Ёдгориҳои ҳафриятии ноҳияҳои гуногунӣ он, осори хатӣ, ведаҳо, баҳусус «Ячурведа» (Кутуби ҳаёт) гувоҳи гуфтаҳои моанд.

Тибби Миср. Миср аз ҷумлаи кишварҳои бостонӣ, ки дорои тамаддуни бостонӣанд: ташаккул ва инкишофи он дар тӯли се ҳазорсолаи то милод ба вуқӯ пайваст. Ассоси хоҷагидорӣи Мисри бостон зироати оби ва қорводобуд. Дар Миср санъати меъмори, ҳунармандӣ ва бахшҳои дигар хеле пеш рафтанд: қомебиҳои фаъолияти ситехсоли ба пешрафти табиатшиносӣ. Аз ҷумла илми тиб мусоидат карданд.

Аз замони қадим Сар қарда дар қаламрави Миср дабистони олиӣ таълимӣ - «Ҳонаи ҳаёт» вучуд дошт: қавон дар шаҳро маълумоти тибӣ мегирифтанд.

Б.Машғулияти амалӣ.

Инкишофи тиб дар мамлакатҳои Шарқи Қадим(Мисри Араб, Ҳиндустон, Чин).

Ба маълумоти донишчӯён расонидани сохти давлатдорӣи қамъияти гуломдори дар мамлакатҳои Шарқи Қадим ва Таърихи Шарқи Қадим таърихи халқҳои басо мухталиф. Хусусиятҳои асосӣи қамъияти гуломдорӣ. Рушди тиб ва иқтисодиёти давлатҳои қадими Чин, Миср ва Ҳиндустон. Баланд бардоштани сатҳи итилоотӣи донишчӯён дар бобати бемориҳо ва роҳҳои табобати он дар ин давлатҳои Шарқи Қадим. Маводҳои дуруворӣи муҳимтарине, ки дар таҷрибаи тибӣи халқи қухан истифода бурда мешуданд.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои:

1. Исҳоки Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997
2. Исҳоки.Ю.Б., Тоҷиев.Я.Т Таърихи мухтасари тибӣи тоҷик. Душанбе ,1993
3. Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина и предмет преподавания. М., 1964г.

4. История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
5. Мультановский М.П. История медицины. М., 1967.

Мавзӯи 4. Тибби Юнони Қадим ва Рими Қадим

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Юнон яке аз кишварҳои бостонист, ки дар ҳавзаи Баҳри Миёназамин воқеъ гаштааст.

Юнони Қадим (Эллада) давлати ягонаи мутамарказ набуд, он аз сарватҳои табиӣ хеле маҳрум буд. Ин ҳолл ҳокимонро мачбур сохт, ки маҳалҳои пурсарватро дар ҳориҷи мамлакат ҷустуҷӯ созанд. Аз ин ҷост, ки маҳалҳои юнониҳо дар Осиёи Хурд, Итолиёи Чануби, ҷазираи Сицилия ва соҳилҳои Баҳри Сиёҳ пайдо шудаанд. Дар ин маҳалҳо марказҳои фарҳангии қадими юнони ташаккул ёфтанд ва таърихан мақоми муҳимро дороянд.

Тибби Юнони Қадим дорои таърихи инкишофи муҳиму ғанист. Аввалин маълумот оид ба тибби антиқаи Юнон ба асри XII то милод ҳамоно вақте, китоби юнониҳо касби мустақил гардид ва духтурони касбӣ мактабҳои «оилавӣ» пизишки пайдо шуданд. Харчанд оид ба ин даври таърихи тибби Юнони Қадим маълумот кам аст, аммо баъзе хусусиятҳои тибби онвақта дар манзумаҳои «Илиада» ва «Одиссея»-и Хомер таҷассум ёфтаанд. Хомер дар осори хеш муҳосираи шаҳри Трояро аз тарафи юнониҳо тафсир намуда, роҷеъ ба вазъи тиб ва маҷеи пизишкон низ маълумот додаст.

Дар ҷанги Троян оилаҳои пизишкон касби духтурҳои харбиён, ки он вақтҳо мактабҳои «оилавӣ» пизишки ҳисоб мешуданд, ширкат варзидаанд. Сарвари оила ва дар яқвақт устои он Асклений (бо латини Эскулап) буд ва фарзандонаш Махаону Подалирий шогирдонии ӯ буданд; пизишки шаҳри бостон Букрот ҳам аз авлоди онҳост.

Тибби Рими қадим

Соли 40-уми то милод ба ҳама табибони аҷнаби, инчунин толибилмон-пизишкони оянда ҳуқуқ дода шуд, ки табиати Римро қабул намоянд.

Вазъияти пизишкони Рим аз вазъияти табибони Юнон ба қули фарқ мекард. Двар Юнон табиби қори шахсии пизишк ба ҳисоб мерафт, дар Рим бошад, унсурҳои низоми давлатии фаъолияти табибон умуман пизишки пеш аз ҳама дар артиши доимии Рим ва баъд нисбатан камтар дар ҳаёти мардуми осоишта дида мешуд.

Инкишофи тибби Рим ба тарақиёти он дар Юнон алоқаманд аст.

Ақсар табибони ҳозики Рим- Асклепад аз Вифиния, Чолинус аз Пергам, Соран аз Эфес ва дигарон шогирдонии мактабҳои Юнон буданд.

Б.Машғулияти амалӣ.

Соҳти давлатдорӣ, рушди тиб ва иқтисодиёти давлатҳои Юнони Қадим ва Руми Қадим. Тибби Юнони Қадим ва Руми Қадим дорои таърихи инкишофи муҳиму ғанист. Баланд бардоштани сатҳи иттилоотии донишҷӯён дар бобати бемориҳо ва роҳҳои табобати он дар ин давлатҳо.

Вазифа:

1. Маълумоти умумӣ оиди соҳти давлатдори ва рушди тиб дар давлатҳои Юнони Қадим.
2. Ҳаёт ва фаъолияти Букрот.
3. Маълумоти умумӣ оиди соҳти давлатдори ва рушди тиб дар давлатҳои Руми Қадим.
4. Ҳаёт ва фаъолияти Чолинус.
5. Мактабҳои тиббии Кротони, Книди ва Кос.

В. Қори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

- 1.Исхоки Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997
- 2.Исхоки.Ю.Б., Точиев.Я.Т Таърихи мухтасари тибби тоҷик. Душанбе ,1993
- 3.Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина и предмет преподавания. М., 1964г.
- 4.История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
- 5.Бородулин Ф. Р. история медицины (избр. лекции). М., 1961г.
- 6.Гален К. Том 6, 1958, с. 264 – 266.
- 7.Гиппократ. Избранные произведения. М., 1936

Мавзӯи 5. Тиб дар Осиёи Миёнаи Қадим А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Эрон аз чумла кишвархоест, ки дорои таммадуни қадимаанд. Хиссаи он дар барқарориву инкишофи тиб бузург аст. Ёдгориҳои бостониҳо аз чумла бозёфтҳои ҳафрияи ҳам шаҳодати гуфтаи моанд. Ба ёдгориҳои қадимаи адабиёти форсу тоҷик китоби муқаддаси зардушти «Авасто» таалук дорад, дар ибтидо он ҳаҷман қалон буда дар 12000 пусти дабоғишудаи ғов бв ҳарфҳои зарин сабт гардида буд.

«Авасто» манбаи асоси ва қадимтарини омузиши тибби форсу тоҷик мебошад.

Гунди Шопур шаҳрест, ки мобайнҳои асри III дар Эрон бунёд шудааст, ва ҳаҷвораи илм будааст. Дар ин шаҳр аввалин фарҳангистон, донишгоҳи тиб ва беморхона бунёд шудаанд. Дар дарвозаи асосии ин шаҳр навишта шуда буд: «Дониш ва ҳиррад бурротар аз шамшер аст».

Оид ба таъсири тибби ҳарбияни форсҳо Плений, Херодот ва олимони дигари аттика маълумот додаанд. Дар қарнҳои III-VII феҳрасти зиёди ҳикоятҳои динӣ, достонҳои мутантани қавмҳои эрони, солномаҳо, осори таълими таҳия кардаанд. Дар байни онҳо махсусан маҷмуи масъалаҳои «Қалила ва Димна», ки дар Хинд иншо шудааст, ҷолиби диққат аст, дар он оид ба тибби мардуми, пизишкҳо, бемори, тарзи табобат ва пешгирии он бисёр ҳикоятҳо ҷой доранд. Дар натиҷаи робитаи Эрон бо Миср, Ошур, Бобулистон, мамолики Осиёи Пеш ва дунёи бостон дар тибби он таъсири онҳо нақш бастааст. Аз дигар тарф фарҳангу тибби ҳуди Эрони Қадим ба кишварҳои дигар, аз чумла ба таммадуни Хинди Шимоли ва кишварҳои Мовароуннаҳр таъсири зиёд расонидааст.

Б.Машғулияти амалӣ.

Соҳти давлатдорӣ, рушди тиб ва иқтисодияти давлатҳои Осиёи Миёнаи Қадим .

Баланд бардоштани сатҳи иттилоотии донишҷӯён дар бобати бемориҳо ва роҳҳои табобати он дар ин давлатҳо.

1. Маълумоти умумии оиди китоби муқаддаси «Авасто».
2. Равшан ва васеъ фаҳмондани ягонагии халқҳои форсизабон.
3. Маълумот оиди академияи Гунди Шопур.
4. Марҳилаҳои рушди тибби форсӣ-тоҷикӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

- 1.Исхоки.Ю.Б., Точиев.Я.Т. Таърихи мухтасари тибби тоҷик. Душанбе, 1993
- 2.Исхоки Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997
- 3.Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина и предмет преподавания. М., 1964г.
- 4.История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
- 5.Гафуров Б. Г. Таджики. М. 1972.

Мавзӯи 6. Тиб дар давлати Сомониён. Ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Абубакри Розӣ ва саҳми ӯ дар ташкили соҳаи тандурустӣ

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Барпошавии давлати Сомониён Дар охири асри IX.

Дар охири асри IX давлати Сомониён ба вучуд омад. Забони тоҷики забони расмии давлатии забони адабиёт илм фарҳанг ва шеър адаб гардид. Саравлоди давлати Сомониҳо Сомон (соқини балх) ва писаронаш (Нух Аҳмад Яҳё Илос) буданд. Асосгузори давлати мутумаркази мустақуили пуриктидори Сомониҳо бо пойтахташ шаҳри Бухоро Исмоили Сомони – писари Аҳмади Сомони ба шумор меравад.

Абубакр Муҳаммад ибни Зақриё ибни Яҳё Розӣ- 28 августи соли 865 дар шаҳри Рай (Эрон), Ки яке аз марказҳои муҳими маъмурифарҳанги ва илми ба ҳисоб мерафт ва дар он ҷо файласуфон пизишкон мусикидонҳо ва дигар намояндагони илму фарҳанг зиндаги мекарданд ба дуне омадааст.

Зақриё Розӣ кимёро муфассал омӯхт ва ба он беш аз 20 асари ҳудро бахшид: Машхуртарини онҳо «Китобу сирр- ил- асрор», ки аз ҷанд китоби дигар буданд, ки дар бобҳои санг зару мисс бахур ва сабабҳои пайдоиши маъданҳо бахс мекарданд. Таҷрибаҳои зиёди кимё ба ҷашмони Розӣ зарар карданд роҳҳои муолиҷаи ҷашмонашро ҷусту ҷу намуда Зақриё Розӣ маҷбур шуд, Ки ба омӯхтани илми тиб даст занад он замон у аллакақ қариб 40 сола буд. Зақриё Розӣ илми тибро амик омӯхта ба дараҷаи табиби мохир гардид, ки ҳамзамонаш уро ҷолинуси «Араб» меномиданд.

Б. Машғулияти амалӣ.

Давраи ташаккули феодализм дар Осиёи Миёна, ки пеш аз ҳама бо пайдоиши давлати мустақил вомутғамаркази Сомониён, барпошавии ҳалқияти тоҷик, тасдиқшавии забони форсӣ-дари ҳамчун забони давлати ва зодашавии адабиёти классики-тоҷик ва тағйиротҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва мадани дар давлати Сомониён тавсиф мешавад.

1) Муборизаи озодихонаи оммаи ҳалқ, шуришҳои пай дар ҳам ба муқобили зулми аҷнабиён ва барпо шудани давлати Сомониён.

2) инқишофи илм, маданият ва дигар соҳаҳои дониш ва ҳаёт давлати Сомониён.

3) ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Абубакра ар Розӣ;

4) раванги иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва мадани дар давлати Сомониён.

В. Қори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

1. Исҳоки Ю.Б., Тоҷиев Я.Т. Таърихи мухтасари тибби тоҷик. Душанбе, 1993

2. Исҳоки Ю.Б., Таҷжиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997

3. Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина и предмет преподавания. М., 1964г.

4. Гафуров Б. Г. Таджики. М. 1972.

5. Исҳоки Ю. Б. Абу Бакр ар – Рази. Ж. Здравоохранение Таджикистана, 1986, 5, с. 63-76.

6. Кадыров А.А. Саидов У. Т. Абу Бакр ар – Рази, Ташкент, 1963.

7. Негматов Н. Н. Государство Саманидов. Душанбе, 1977.

Мавзӯи 7. Ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Абуалӣ ибни Сино ва Хизматҳои ӯ дар соҳаи тиб.

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Абуали ибни Сино (980-1037) – яке аз мутафаккирони барҷаста, табиб, файласуф, олими фарҳангшинос, маорифпарвар, классики адабиёти форсӣ тоҷики асри миёна, кидар кишварҳои Гарбуро ҷун Авиценна мешиносанд. Тарҷумаи холи Абуали ибни Сино бо тасвири ҳуди у шуруъ шуда, баъдтар онро шогирд, ва дустӣ хозикаш Абу Убайди Ҷузҷони, ки дар давоми 25 сол то дами марги Сино дар пахлуяш буд, давом дода, ба итмом расонид. Абуали Хусейни ибни Абдулло ибни

Хасан ибни Али 16 августи соли 980 дар деҳаи Афшанаи наздики Бухоро ба дунё омадаст. Дар як оилаи тоҷик писаре таваллуд шуд, ки Хусейн номаш доданд. Падари Сино Абдулло ибни Хасан, ки зодаи Балх буд, дар Бухоро умр ба сар мебард ва дар идораи молия андозгир шуда хизмат мекард. У дар байни ашрофи шаҳр мавқеи намоёне дошт. У зуд-зуд ба деҳаи Афшана барои адои хизмат меомад. Дар он ҷо у бо тоҷикдухтаре, ки Ситорабону ном дошт, хонадор шуд. Дар соли 985 оилаи Сино ба Бухоро, ки маркази давлати Сомониён буд, куч баст, ки дар он замон Сино 5-сол дошт ва бо қобилияноки ва донишдустии худ фарқ мекард. Падари у, марди маърифатнок буда, зиндагии некаҳволона дошт, ва хаматарафа кушиш мекард, ки ба фарзандаш дониши хаматарафа диҳад. Абуали ҷавони болаёқат буда, хофизаи хубе дошт ва хеле меҳнатдуст буд. У хануз дар 10-солагии Куръони шарифро аз худ кард ва омузиши фанҳои хатмӣ таълимиро ба охир расонида, ба омӯхтани илмҳои мантиқ, фалсафа, риёзиёт, хандаса, нучум, фикҳ шуруъ намуд ва аз омӯзгорони худ хеле пеш гузашта, хамаро дар хайрат гузошт. Абуалии 16-солатабиби дарбори Султон таъин гардид, ки ин аз нобигагии у шаходат медиҳад. Дар 17-солагии у пизишки хеле машҳур гашта, бемории вазнини султони Бухоро Нуҳи II ибни Мансурро, ки солҳои дароз бисёр табибони номи таъаббат карда натавониста буданд, муолиҷа намуд. Бар назди ин хизматҳои Абуали ҳуқуқ пайдо кард, ки аз китобхонаи бузурги султон - "Махзани хирад" истифода барад.

"Аксари ҳолнависони Абуалии Сино мегуянд, ки ӯ у илми тибро аз пизишки номии Бухоро Абумансури Камари ва олими дигар Абусаҳли Масеҳи омӯхтааст. Ба мо устодони Абуали Сино дар соҳаи тиб маълум нестанд, навиштааст узви вобастаи Академияи илмҳои А.М. Баҳоваддинов, - зеро у дар тарҷимаи ҳоли худ ба ҷуз Ан Нотили касеро номбар накардааст".

Б.Машғулияти амалӣ.

Давраи таракқиёти феодализм дар Осиёи Миёна, ки авваланбо ташаққули давлати муттамаркази мустақили феодалии тоҷикон – давлати Сомониён, анҷом ёфтани ҷараёни ташаққули халқи тоҷик, давлати гардидани забони форси-дари характеризонида мешавад, равшан намудани хусусиятҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва маданияти он давра ва мусоидати ба ривожу раванги илми тиб. Шинос намудани омӯзгорон бо ҳаёт ва фаъолияти эҷодии олими барҷастаи он давра Абуали ибни Сино.

1. Шиносои бо тарҷумаи ҳоли Абуали ибни Сино.

2. Фаъолияти Абуали ибни Сино ҳамчун асосгузори илми тибби давраи феодализм.

3. Саҳми Абуали ибни Сино ба раванги тибби амали ва назарияви.

4. Аҳамияти "Ал-қонун" дар таърихи илми тиб.

5. Таҳлили хизматҳои ибни Сино дар дигар соҳаҳои илмҳои дигар.

В. Қори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

1. Исҳоки Ю.Б., Тоҷиев Я.Т. Таърихи мухтасари тибби тоҷик. Душанбе, 1993

2. Исҳоки Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997

3. Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина и предмет преподавания. М., 1964г.

4. Гафуров Б. Г. Таджики. М. 1972.

5. Исҳоки Ю. Б. Абу Бакр ар – Рази. Ж. Здравеохранение Таджикистана, 1986, 5, с. 63-76.

6. Кадыров А.А., Саидов У. Т. Абу Бакр ар – Рази, Ташкент, 1963.

7. Негматов Н. Н. Государство Саманидов. Душанбе, 1977.

Мавзӯи 8. Тибби Русияи Қадим, давлатҳои Москва ва Аврупои Ғарбӣ (асрҳои миёна ва таҷаддуд).

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Дар нимаи дуюми асри IX дар заминҳои фароҳи Аврупои Шарқӣ давлати Русияи Қадим бо сарвариин шаҳри Киев ташкил ёфт, ки дар таърих ҳамчун Киев маълум аст. Калонтарин маркази маданияти Руси Қадим шаҳрҳои Киев, Смоленск, Новгород, Белгород, Вышгород, Псков. Полоцк ва дигарҳо гаштанд.

Инкишофи тибби маърдуми дар давлати Руси Қадим. Дар давлати Руси Қадим тибби мардуми бо муваффақият инкишоф меёфт. Табибони мардумиро дар Русия “лечцы” (шифобахшон) меномиданд. Дониши тибби асосан ба тарзи оилави ривоч меёфт. Сабаби пайдоиши беморихоро дар таъсири қувваҳои гайритабии, нодуруст ҷойгиршавии ситораҳо, “газаби худо”, дигаршавии иқлим медонистанд.

Инкишофи тибби касбӣ дар давлатҳои Руси Қадим. Тибби касбӣ бо таҷрибаи садхосолинаи тибби мардуми мусаллаҳ гардида, дар асри X табибони касбӣ бо шинохтани беморихо, таъобат ва пешгуии оқибати онҳо шуҳрат ёфтанд. Ба таърих табиб Агапит, шаҳрванди Киев, маълум аст, ки бо таъобати бепули аҳоли машҳур буд. Дар Руси Қадим бисер намудҳои таъобат маълум буданд (сурух намудани косахонаи сар, хунрезӣ, масх, обшифоӣ ва диг.). Дар навиштаҷотҳо беморихоӣ воғирӣ зиёд, ки сабаби ғавти бешумори аҳолии мегаштанд, инъикос ёфтаанд.

Дар давраи ҳукмронии Петри Кабир (1672-1725) дар Русия дигаргуниҳои ба амал омаданд, ки онҳо ба бунёди омадани давлати бузурги соҳибхитӣ мусоидат карданд. Петри I ислохотҳо ва ҷорабинҳои мегузаронд, ки барои афзун ва мустаҳкам гардидани иқтисодӣ ҷамъиятиву сиёсӣ ва иқтисоди Русия, инкишофи илм маориф ва фарҳанг роҳ мекушод. Ба хидмати тиббию санитарии артиш ва флот эътибори ҷидди медоданд. Дар баробари дигар соҳаҳо ба соҳаи тиб низ аҳамияти қалон дода мешуд. Бо ҳамроҳии аз Аврупо тақлиф кардани пизишкӣ, бо фармони шох тайёр намудани пизишкони рус аз ҷумлаи мутахассисони соҳаи тиб шуруъ карданд. Соли 1755 Донишгоҳи Москва кушода шуд, ки дар ҳаёти фарҳангии Русия воқеаи муҳим гардид, ва соли 1764 дар он факултаи тибби низ таъсис ёфт. Соли 1799 дар Петербург калонтарин мактаби олии тибби – Академияи тиббию ҷарроҳии таъсис ёфт.

Б. Машғулияти амалӣ.

Хусусиятҳои рушди тиб дар давлатҳои қадими Русия ва ҳамчунин инкишофи иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва илму фаҳанги дар он давлатҳо.

1. Шиносоӣ бо хусусиятҳои инкишофи иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва маданӣ, илм ва фарҳанг дар давлатҳои Руси Қадим
2. Маълумот дар бораи хусусиятҳои рушди тиб дар давлатҳои қадими Русия
3. Шиносоии донишҷӯён бо ҳаёт ва фаъолияти табибони барҷастаи ин давра.
4. Дида баромадани ислохотҳои прогрессивии Пётри Кабир.
 1. Шиносоӣ бо вазъ ва инкишофи тиб дар он давра.
 2. Муҳокимаи ҳаёт ва фаъолияти табибон-донишмандони намоёнтарини давраи феодализм дар Русия.

В. Қори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

1. Исҳоки Ю.Б., Тоҷиев Я.Т. Таърихи мухтасари тибби тоҷик. Душанбе, 1993
2. Исҳоки Ю.Б., Тоджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997
3. Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина и предмет преподавания. М., 1964г.
4. Гафуров Б. Г. Таджики. М. 1972.
5. Мультиановский М.П. История медицины. М. 1961.
2. Гиляревский С.А. «Люди русской науки», 1963.

Мавзӯи 9. Тиб дар Русия ва давлатҳои Аврупои Ғарбӣ (XVIII-XIX)

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Руссия дар инкишофи худ ҷамоаҷои асосии иҷтимоиву иқтисодиро аз сар гузаронидаанд. Ин ҳол чун заминаи мустаҳками моддӣ ба пешрафти бошиддати ҳаёти сиёсӣ, иҷтимоиву иқтисодӣ ва илмиву фарҳангии ин давлатҳо мусоидат кард. Бо ин ҷиҳат онҳо аз дигар кишварҳои дунё фарқ мекунанд ва то кунун мамлакатҳои аз ҷиҳати иҷтимоиву иқтисодӣ ва техникӣ муттаракӣ мебошанд. Дар Руссия дар давраи сохти феодали (асри XVIII–XIX) шаклҳои муносибати сармоядорӣ ба вучуд меомаданд. Дар мамлакат манафактураҳо пайдо шуда, ривоч меёфтанд, бо кишварҳои дигар робитаҳои тичоратӣ барқарор мекарданд, бозори ягонаи Руссия ташаккул ёфт. Дар ин давра як қатор олимону донишмандони соҳаи тиб фаъоли намудаанд, ки ба ташаккули илми тиб мавқеи худро гузоштаанд.

Аврупои Ғарбӣ як ҳиссаи қитъаест, ки дар ҳудуди он бисёр давлатҳои хурду калон ҷой гирифтаанд. Ин кишварҳои аврупоӣ дар инкишофи худ ҷамоаҷои асосии иҷтимоиву иқтисодиро аз сар гузаронидаанд. Ин ҳол чун заминаи мустаҳками моддӣ ба пешрафти бошиддати ҳаёти сиёсӣ, иҷтимоиву иқтисодӣ ва илмиву фарҳангии ин давлатҳо мусоидат кард. Бо ин ҷиҳат онҳо аз дигар кишварҳои Дунё фарқ мекунанд ва то кунун мамлакатҳои аз ҷиҳати иҷтимоиву иқтисодӣ ва техникӣ муттаракӣ мебошанд.

Дар замоне, ки иқтисод, маданият, соҳаҳои гуногуни илм дар мамлики Шарқ (Салтанати Рум, Осӣи Миёна, Эрон Пасикавқоз ва ғ.) бомувафакят тараққӣ мекард, кишварҳои Аврупои Ғарбӣ аз онҳо хелеқибмондадавраи бухрони таназулли сиёсӣ, иқтисодӣ ва илмиву фарҳангиро аз сар мегузарониданд.

Б. Машғулияти амалӣ.

Хусусиятҳои рушди тиб дар давлатҳои Русия (асри XVIII – XIX) ва ҳамчунин инкишофи иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва илму фаҳанги дар давлати Руссия.

1. Шиносоӣ бо хусусиятҳои инкишофи иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва маданӣ, илм ва фарҳанг дар давлатҳои Руссия
2. Маълумот дар бораи хусусиятҳои рушди тиб дар давлатҳои Русия.
3. Муҳокимаи ҳаёт ва фаъолияти табибон-донишмандони намоёнтарини давраи феодализм дар Русия.

Хусусиятҳои рушди тиб дар давлатҳои Аврупои Ғарбӣ (давраи феодализи асримиёнагива давраи таназзулу заволёбии сохти феодали) ва ҳамчунин инкишофи иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва илму фаҳангӣ дар он давлатҳо.

1. Шиносоӣ бо хусусиятҳои инкишофи иҷтимоӣ-иқтисоди ва мадани, илм ва фарҳанг дар давлатҳои Аврупои Ғарбӣ (давраи феодализи асримиёнагӣ ва давраи таназзулу заволёбии сохти феодали).
2. Маълумот дар бораи хусусиятҳои рушди тиб дар давлатҳои Аврупои Ғарбӣ.
3. Шиносоии донишҷуён бо ҳаёт ва фаъолияти табибони барҷастаи ин давра.
4. Шиносоӣ бо вазъ ва инкишофи тиб дар он давра.
5. Муҳокимаи ҳаёт ва фаъолияти табибон-донишмандони намоёнтарини давраи феодализм дар Аврупои Ғарбӣ.

В. Қори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

1. Исҳоки Ю.Б., Тоҷиев Я.Т. Таърихи мухтасари тибби тоҷик. Душанбе, 1993
2. Исҳоки Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997
3. Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина и предмет преподавания. М., 1964г.
4. Гафуров Б. Г. Таджики. М. 1972.
5. Исҳоки Ю. Б. Абу Бакр ар – Рази. Ж.. Здравеохранение Таджикистана, 1986, 5, с. 63-76.
6. Кадыров А.А. , Саидов У. Т. Абу Бакр ар – Рази, Ташкент , 1963.

Мавзӯи 10. Тиб дар Осиёи Миёна (XI-XIX)

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Ташакулли давлати Хоразм дар асри XI оғоз ёфта, дар асри XII давом ёфт ва дар асри XIII нашъунамо ёфт. У давлати пурқудрате гаштватомоми Осиёи Миёна, Казокистон, Афғонистон, Эрон, Ироқ ва Озарбойҷонро тахтироҳбарии худ гирифт.

Қобуснома – энциклопедияи ба худ хоседар бобби як замони муайян. Меъери одобу ахлоқро, фарқ намудани неку бад, мазаммати танбали, некӣ, меҳнатдустӣ, сабру тоқат, фурутани ва ботамкинӣ, мадҳи донишу донишмандон дар маркази диққат қарор дошт.

Берунӣ – ҳокими оламшумол доир ба илми нучум, риезӣ, таърих, фалсафа, тиб ва дигар бахшҳои илм беш аз 150 асар таълиф кардааст. У харчанд табиб набуд, аммо ба тиб рағбати зиёд дошт, масъалаҳои дорушиносиро омӯхт. Устои ӯ дар бахши тиб пизишки закии замон Абусаҳли Масеҳӣ буд.

Забт кардани Осиёи Миёна аз тарафи муғулҳо (а. XII-XVIII). Ин давра аз чихати сиёси ва иҷтимоӣ-иқтисодӣ хеле вазнин гашт, ки боиси таназзули илму фарҳанг ва аз ҷумла тиб шуд. Мардум аз ёрии табобативудоруворӣ бенасиб монда, мактабҳои тиббӣ ва дорухонаҳо набуд гаштанд. Мардум нокор ба табибҳо, азоихону фолбинҳо муроҷиат мекарданд. Дар қатори табибони машҳур Юсуф ибни Муҳаммад ат-табиби Хиравӣ, Ҳаким Ҳозик, Низомиддин Абухайрмаълум буданд.

Б. Машғулияти амалӣ.

Давраи инкишофи феодализм дар Осиёи Миёна (асрҳои XI-XVIII). Маълумот дар бораи ҳаёт ва фаъолияти эҷодии ситораҳои тиббӣ форсу – тоҷикии давра.

Вазифа:

1. Дида баромадани хусусиятҳои инкишофи иҷтимоӣ- иқтисодӣ ва маданияи Осиёи Миёна дар ин давра (асрҳои XI-XVIII).

2. Маълумот дар бораи ҳаёт ва фаъолияти ситораҳои тиббӣ форсу-тоҷик дар ин давра.

3. Маълумот оиди ташаккул ва инкишофи тиб дар асрҳои XI-XVIII.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

1. Заблудовский П. В. История медицины. М., 1981.

2. Исхаки Ю. Б., Таджиев Я. Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997

3. Гафуров Б. Г. Таджики. М. медицины. М. 1961.

4. Исхаки Ю. Б. Абу Бакр ар – Рази. Ж. Здравоохранение Таджикистана, 1986, 5, с. 63-76.

5. Кадыров А.А., Саидов У. Т. Абу Бакр ар – Рази, Ташкент, 1963.

6. Негматов Н. Н. Государство Саманидов. Душанбе, 1977.

7. Исхаки Ю. Б., Таджиев Я. Т. Очерки медицины Таджикистана Душанбе, 1993.

Мавзӯи 11. Тиб дар асри XX. Инкишофи фанҳои биологӣ ва клиникӣ

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Баъди барқароршавии давлати Шурави дар мамлакат дигаргунҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ, мадания ва сиёси ба амал омаданд. Ин дигаргунсози ба табдилоти давлати кафомондаи аграри ба давлати бузурги тараккиёфта замина гузошт. Пай дар пай ҳамаи соҳаҳои хоҷагии халқ инчунин тиб ва тандурусти таназул меёфтанд.

Марҳилаҳои рушди давлати Шуравӣ. Ғалабаи инқилоби Октябр (1917с) – ба ин марҳила кучманчиги халқ чангҳои пай дар пай граждони, задухурдҳои мағлубшаванда ва голибшавандаи дар тамоми мамлакат, вайроншавии соҳаҳои хоҷагии кишлоқ ва соҳаи саноати ва дар натиҷаи ин пахншавии беморӣҳо ва гушнаги мансубанд. Норасоии калони кадрҳои тибби, беморхонаҳо, муассисаҳои таъбири мушоҳида мешуданд.

Ҳамаи қувваҳо ба мубориза бар зидди пахншавии беморӣҳои сори равона шуда буданд. Принципи асосии тандурусти раванди пешгирии беморӣ буд Баландшавии савияи дониши тибби ба коркарди системаи илми чорабинӣҳои воғири бар зидди беморӣҳои сори сабабдор шуда буд. (Ф.Ф.Эрисман, Н.А.Семашко и др.) Якумин диспансеризацияи оммавии халқи меҳнатқаш дар Москва шуда гузашт. (В.А.Обухов).

Солҳои Чанги Бузурги Ватани. Дар мамлакат системаи ташкили қори тибби, яқоягии амалиёти хизмати тибби харби ва тибби мардуми ба роҳ монда шуда буд;. Қори пургайрати духтурон ва қормандони тиб дар давраи чанг сабаби ғалабаи бузург қардан ва 72% маҷруҳонро ба қатор даровардан шуд. Солҳои баъди чанг як қатор касалиҳои сори (домана, тифи бозгарданда, табларза, бемории нағзақ) ва ғайра нест қарда шуданд. Нишондихандаҳои касалиҳои меъдаю руда паст қарда шуда бемории трахома ва табларза аз байн рафт.

Инқишофи тибби амали: масъалаҳои тибби умуми (масъалаҳои бемории фишори баланди хун, атеросклероз, сактаи дил, тарбод, хуншиноси.), масъалаҳои чарроҳи (чарроҳии қоқои шикам, дил рағҳои хунгард, чарроҳии пластики, нейрохирургия).

Инқишофи тибби пешгирии беморӣ. Масъалаҳои беҳдошт ва санитария; беҳдошти умуми ва қоммунали; масъалаҳои банакшагирии маҳаллаҳои аҳолинишин, муҳофизати санитарии обанборҳо, беҳдошти меҳнат в ғайра.

Б.Машғулияти амалӣ.

Таърихи тибби шуравӣ ва ҳолати ёрии тиббӣ ба аҳоли.

1. Мутолиаи ҳолат ва инқишофи илми биологи
2. Таҳияи ҳолат ва инқишофи тибби амали.
3. Таҳияи ҳолат ва инқишофи тибби пешгирикунанда

В. Қори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва қонспект аз қитобҳои

- 1.Исҳоқи Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997
- 2.Заблудовский П. В. История медицины. М., 1981.
- 3.История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
- 4.Мультановский М.П. История медицины. М., 1967.
- 5.Маводҳо аз Интернет.

Мавзӯи 12. Инқишофи илми тиб ва ниғаҳдории тандурустӣ дар

Қумхурии Тоҷикистон.

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Инқишоф ва таназулли тиб ва тандурустӣ дар Тоҷикистон якҷанд давраро дар бар мегирад

Марҳилаи якуми он солҳои 1917-1924-ро дар бар гирифтааст. Дар ин давра тандурусти асосан дар ноҳия ва шаҳрҳои шимолии Тоҷикистонихозирақаме бошад ҳам, рӯ ба таракқи ниҳода буд. Ин давра бо аввали қанги байнимардумӣ ва зидди босмаҷигарӣ мувофиқат мекунад.

Марҳилаи дуҷум дар таърихи тиб ва нигоҳдории тандурусти дар Тоҷикистон аз давраи тақсимои миллии территориявии Осиёи Миёна сар шуда (1924) ва то табдил ёфтани Ҷумҳурии мухтор ба Ҷумҳурии шуравии социалистии Тоҷикистон (1929) давом кард. Тиб ва нигоҳдории тандурусти дар Республикаи Мухтори Тоҷикистондар шароити мураккаби сиёсӣ ва иҷтимоӣ инкишоф ва таназул меёфт.

Марҳилаи сеюм солҳои 1929-1940-ро дарбар мегирад. Дар ин солҳои таракқиати осоиштаи бунёдкорона (1929-1940) имконияти воқеӣ пайдо шуд, ки соҳаи тиб бо суръати баланд инкишоф ёбад. Дар ин давра теъдоди муассисаҳои тиббӣ санитарии, беморхонаҳои шаҳри ва дехот амбулаторияҳои дармонгоҳҳо, диспансерҳо афзуда, базаи моддию-техникии онҳо мустақкам мешуд. Идораҳои ҳифзи саломатии ҷумҳури ба таълими кадрҳои тиббӣ аҳамияти калон меоданд.

Марҳилаи чорум равнақи илми тибби Тоҷикистон солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ дар бар мегирад (1941-1945), Дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ ташкилотҳои нигоҳдории тандурусти вазифаҳои калони мураккабро доир ба ташкили хизмати муолиҷавӣ- пешгирикунӣ бемори ва санитарии зиддиҳои ба аҳолии ақибгоҳ ва аҳолии таҳлиқарда ба ҷумҳури ва захмдорони фронт, ва инчунин ҳифзи модар ва кудакро ба зимма гирифта буданд.

Марҳилаи панҷум солҳои баъдичангиро (аз соли 1946) дар бар мегирад. Дар ин давра диққати асосии ташкилотҳои нигоҳдории тандурусти ба зудташаккулёбии шабакаҳои муассисаҳои тиббӣ ва афзоиши чорабиниҳои оиди тайёркунии кадрҳои тиббӣ, баланд бардоштани сифат ва маданияти хизмати тиббӣ равона шуда буд.

Олимони тибби Тоҷикистон ҳиссаи худро дар қори равнақи ояндаи ташаккул ва сифати тадқиқотҳои илми, баланд бардоштани самаранокии онҳо ва воридкунии натиҷаҳои тадқиқотҳои илми ба қори амалии муассисаҳои табобати гузоштаанд.

Б.Машғулияти амалӣ.

Вазъи сиёсӣ-иҷтимоӣ ва иқтисодии Осиёи Миёна дар охири асри 19 ва аввали асри 20, Шинос кардани донишҷӯён ба ҳолати ёрии тиббии аҳолии ва вазъи саломатии аҳолии аввали асри XIX ва охири асри XX Таҳияи ҳадамоти беҳдошти санитарии. Шарҳ додани вазъияти аввалияи илми тиб дар кишвар. Шиносии донишҷӯён ба инкишоф ва таназулли илми тиббанигоҳдории тандурусти дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Мутолиаи вазъи иҷтимоӣ иқтисодӣ ва мадани дар охири асри XIX ва аввали асри XX Таснифи ҳолати ёрии тиббӣ ба аҳолиива саломатии аҳолии дар давраи нишондода.

1. Дида баромадани инкишоф ва таназулли тибб ва тандурусти дар Ҷумҳурии Тоҷикистон Давраҳои асосии инкишофи тиб дар Ҷумҳурии Тоҷикистон
2. Таҳияи ташаккули муассисаҳои давлатии ҳифзи модар ва кудак, ташаккули ҳадамоти зидди вогирию санитаридар Тоҷикистон
3. Дида баромадани инкишофи илми тибб дар Ҷумҳурии Тоҷикистон инчунин мутолиаи вазъи дурнамои инкишофи тибб ва нигоҳдории тандурусти дар Тоҷикистон.

В. Қори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

1.Исҳоки Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997

2.Заблудовский П. В. История медицины. М., 1981.

3.Исҳоки Ю. Б., Таджиев Я. Т. Очерки медицины Таджикистана. Душанбе, 1993.

4. Абдушукурова Х.М. Развитие акушерско -гинекологической службы в Таджикистане. Душанбе, 1975.
6. Абдушукурова Х.М. Дочь земли Таджикской. Ж. Здоровоохранение Таджикистана., 1975.77
7. Таджикиев Я.Т. Состояние медицинской помощи населению Средней Азии в дореволюционный период. Ж.Здоровоохр. Тадж., 1969.
8. Таджикиев Я.Т. О санитарном состоянии населения Таджикской ССР. Ж. Здоровоохр. Тадж., 1968.
9. Рахимов Я.А. Развитие медицинской науки в Таджикистане. Ж. здровоохр. Тадж., 1972.
10. Таджикиев Я.Т. Тхостова В.Т. Состояние здравоохранения в годы Великой Отечественной войны. Ж. Здоровоохр. Тадж., 1977.
11. Якубова М.М., Немировский Э.А., Мавашев В.И. Организация и развитие педиатрической помощи детям в Таджикской ССР. Ж. Здоровоохр. Тадж., 1972.

Мавзӯи 13. Этика ва деонтологияи тиббӣ

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Илми тиб – илми кадимтарине мебошад, ки вазифаҳои ҳифзи саломати ва ҳаёти инсон, сабук кардан ва раҳо кардан аз дарду шиканҷаро дар бар мегирад. Аз кадимуллаём фаъолияти табибон яке аз машғулиятҳои муҳим ва зарур ҳисоб мешуд. Дар давлатҳои Рим ва Юнони Қадим куштани табиб, ҳатто агар вай ба лагери душманон тааллуқ дошта бошад ҳам, яке аз ҷиноватҳои калонтарин ҳисоб мешуд. «Як духтур-мегуяд Гомер дар «Одиссей»- киммати якчанд касро дорад.»

«Табиб бояд ҷисман солим бошад. Бомаданиятии табибро инчунин тарзи салом додан, рафтори намунави дар байни ҳамкорон ва беморон, аллалхусус тарзи гуфтугу вобаста ба ҳолати шароит, муайян мекунад

Табиб бояд ба ёри додан ба бемор тайёр бошад ва новобаста аз шахсияти бемор ба вай ёрии тиббии бегаразона расонад. Бемор бояд дар зухуроти табиб як шахси бодиккат ва ба дарди бемор дилсузро бинад.

Мафҳуми этика ва деонтология дар тиб – Калимаи «этика» истилоҳи юнони буда «этнос», маънои урфу одатро дорад. Калимаи русии – «мораль» қариб ҳамин хел маъно дорад. Бинобар ин онҳо дар якҷояги истифода бурда мешаванд.

Деонтология-калимаи аз юнони тарҷима шуда буда, маънояш «илм дар бораи зарурат» мебошад. Услубу одоби ҳақими, яъне диентология, илмест дар бораи вазифа ва ҳуқуқи корқунони тиб, муносибати онҳо нисбат ба ҳамкасбон ва маризон мебошад. Деонтология ин на ин ки як таълимоти идеали, балки пеш аз ҳама гамҳори барои маризон ва ва сихатии онҳо мебошад. Дар инҷо бояд одоби тиббро низ қайд кард.

Олими барҷастаи тоҷик, файласуф, табиби асри X-XI Абуали ибн Сино дар ҷаҳон бо номи Авиценна (980-1037 гг.) машҳур аст ба одоб ва ахлоқи табиб диққати махсус меод.

Абуали ибни Сино қайд карда буд, ки обрӯю эътибори табиб, на фақат аз дониш, малака ва таҷрибаи у вобаста аст, балки аз аз ахлоқ ва одоби у ҳам вобастаги дорад. Табиб бояд беморро аз тарсу ваҳм дар назди бемори ҳалос карда тавонад, бодиккат ва хушмуомила бошад Дар баъзе ҳолатҳо у маслиҳат меод, ки беморро бо суруд, мусиқи, бозихо, ва қиссаҳои гуногун хушнуд бояд кард. У ба сухани табиб ҳам аҳамияти қалон меод ва меғуфт, ки «бемороне ҳастанд ки суханони умедбахш аҳволи ононро сабук мегардонад.

Б.Машғулияти амалӣ.

Таърихи таназулли касби табиби, бо асосҳои этика ва деонтология, масъалаҳои оиди мақоми табиб дар ҷамъият, меъёрҳои ахлоқи ва қоидаҳои рафтори корқунони тиб дар давраи ҳозира

Вазифаҳо:

1. Дида бармадани таърихи пайдоиши мавхуми ахлоқ ва одоби табиб дар таърихи тиб
2. Мутолиаи мавхуми деонтология дар тиб.
3. Мутолиаи мавхуми этика- илми ахлоқ дар эҷодиети олимони Шарки Қадим
4. Мутолиаи мавхуми этика-илми ахлоқ дар эҷодиети Букрот.
5. Мутолиаи мавхуми этика илми ахлоқ дар эҷодиети Абуали ибни Сино.
6. Тахлили масъалаҳои асосии этика ва деонтология дар ҷаҳони имруза
7. Мутолиаи меъёрҳои одоби ва ахлоқи ва қоидаҳои рафтори коркунони тиб

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва конспект аз китобҳои

- 1.Исҳоки Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997
- 2.Заблудовский П. В. История медицины. М., 1981.
- 3.История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
- 4.Мультиановский М.П. История медицины. М., 1967.
- 5.Маводҳо аз Интернет.
- 6.Исҳоки Ю. Б. Абу Бакр ар – Рази. Ж. Здравеохранение Таджикистана, 1986, 5, с. 63-76.

Мавзӯи 14.Ташкил ёфтани гуруҳи олимони машҳури тоҷик — духтурон

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Донишқадаҳои олий бояд мутахассисони соҳибихтисос тайёр кунанд, шаҳрвандон ва ватандӯстонро тарбия кунанд, қобилият ва истеъдоди онҳоро ошкор созанд ва онҳоро ба ҳаёт дар ҷаҳони рақобати технологияҳои баланд омода созанд. Аз ин лиҳоз, хатмкунандагони муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ бояд на танҳо дорои дониши махсуси баландсифат, дорои салоҳияти касбии то ҳадди комил, балки шаҳрвандони дорои ахлоқи баланд, аз ҷиҳати маънавий бомаърифат, дорои сифатҳои баланди маънавию ахлоқии кишварашон бошанд, ки ба тамоми талаботи таълиму тарбияи ҷомеаи муосир ҷавобгӯ бошанд.

Дар ин ҷо бо андешаи муҳаққиқ ҳамраъӣ ҳастем, ки «Шаҳси ахлоқӣ касест, ки ин принципҳои маънавию дар ҳаёт татбиқ мекунад ва дар ӯ дар шакли этиқод ва ҳислатҳои шахсӣ таҷассум ёфтаанд, аз қабилӣ масъулият, ростқавлӣ, шаъну шараф, эҳтиром, иззат, меҳрубонӣ ба дигарон, садоқат ва ғ.

Махсусан таъкид кардан лозим аст, ки дар байни коллективи муаллимони ДДТТ. Абуалӣ ибни Сино бисёр ветеранҳо, иштироккунандагони Ҷанги Бузурги Ватанӣ қор кардааст, ки барои мо намунаи меҳнати илҳомбахш ва ҷангӣ буданд.

Инҳо қормандони маъруфи ДДТТ ба номи Абӯалӣ ибни Сино, арбобони тибби тоҷик З.П.Ҳоҷаев, Н.З.Моноков, К.Т.И.Я.Бобохоҷаев, М.Х. Бобоходжаев, Х.Д.Ғажиев, Л.Ғ.Ғранов, Ю.В.Ғулкевич, Л.Е.Ғуртовой, В.Н.Дунчик, Б.Л.Жуков, И.Исломов, И.Б.Ғ.Локшина, М.Н.Нарзикулов, С.М.Ниёзова, И.А.Ойвин, А.И.Пулов, М.А.Пулат, С.И.Раҳимов, Л.С.Сутулов, В.К.Ғамидов, М.А. Марченко ва бисёр дигарон, ки дар он солҳои вазнини ҷанг худро дарег надошта, ярадоронро дар майдони ҷанг наҷот дода, ёрӣ расонданд. Инчунин, мо қарамонии бузурги меҳнатӣ, матонат ва ватандӯстии он қормандони донишгоҳро, ки дар ақибгоҳ қор карда, Ғалабаи бузургро наздик мекарданд, хеле қайд мекунем.

Б.Машғулияти амалӣ.

Хусусиятҳои рушди тибби тоҷик ва олимони он

1. Шиносоӣ бо инкишофи илми тиб дар ҚТ.
2. Саҳми олимони ҷавон дар соҳаи тиб.
3. Шиносоӣ бо вазъ ва инкишофи тиб дар он давра.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

1. Исҳоки Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997
2. Заблудовский П. В. История медицины. М., 1981.
3. История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
4. Мультиановский М.П. История медицины. М., 1967.
5. Маводҳо аз Интернет.

Мавзӯи 15. Эпидемияҳо ва тадбирҳои давлатии зидди эпидемия

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

Тоҷикистон аллакай эпидемияҳоро аз саргузаронидааст ва аз COVID-19 даҳшатноктар ва ҳатто бештар аз як амбулаторияи 1-уми Душанбе, дар маркази духтур В.Г. Вексель зидди бемории чечак эм мекунад, РСС Тоҷикистон 1927.

95 сол пеш дар Тоҷикистон Вазорати тандурустӣ таъсисёфта буд, аммо соли 1925 он Комиссариати халқии тандурустӣ (Наркомздрав) ном дошт. Аввалин комиссари халқӣ ва ташкилотчии ниғаҳдории тандурустии РСС Тоҷикистон Алексей Дьяков буд, ки дар соҳаи ниғаҳдории тандурустии аҳолии республика ба душворихои бениҳоят ру ба ру мешуд. Тоҷикистон, системаи ёрии аввалини тиббӣ, ҳатто дар деҳоти дурдасттарин. Дар соли 1926 дар Душанбе 5607 кас зиндагӣ мекард ва тибқи маълумоти ҳисоботӣ, дар давоми сол дар шаҳр беморони домана– 81, вараҷа– 4200, зуком– 720, исҳол– 123, коса– 1512, коса– 56, трахома– 256, экзема– 772, сил гирифтӣ шудаанд. — 510 ва ғайра. Дар баробари ин бояд ба назар гирифт, ки қисми зиёди беморон ба муассисаҳои тиббӣ муроҷиат накардаанд. Аз ин ҷост, ки дар соли 1926 ҳар як сокини Душанбе ба 2—3 касалии сирояткунанда гирифтӣ мешуд. Аз сабаби афзоиши босуръати шумораи аҳоли ва набудани шароити оддӣ санитарияи гигиенӣ вазъияти касалиҳои сирояткунанда дар шаҳри Душанбе боз ҳам бадтар шуд.

Экспедицияи духтурон ба районҳои кӯхори РСС Тоҷикистон. И.Бондарева, Айсидо Йоко, А.Горожанина, 1927. Ин се зан дар мубориза ба муқобили касалии чечак дар дурдасттарин деҳаҳои Тоҷикистони Советӣ вакцина карда, мардонагии беинтиҳо нишон доданд. Дар соли 1927 дар пойтахти Тоҷикистон 7893 нафар беморони вараҷа, 990 нафар гирифтӣ грипп, 474 нафар гирифтӣ коса, 240 нафар гирифтӣ домана ва ғайра буданд. Ва инҳо танҳо бемориҳои гузоришшуда мебошанд. Вазъияти душвори санитарии Душанб бештар ба бухрони манзил вобаста буд. Одамоне, ки ба пойтахт омада буданд, дар чойхона-кироатхонаҳо, бозорҳо, дар тамоми соҳили Душанбинка, дар хаймаю кулбаҳо, дар горҳои дар соҳил кофташуда серодам мезистанд, Хар сол дар шаҳру район эпидемияҳои гуногун ба амал меомаданд. Табибон, аскарони савора ва тройкаҳои махсус дар мубориза бар зидди бемории сиёҳ. Дар соли 1926, дар наздикии Душанбе, дар деҳаи Беш-булоки райони Хисор, дар районҳои Фарму Ҳоит эпидемияи сирояти вирусӣ касалии чечак сар зад.

Б. Машғулияти амалӣ.

Шиносоии донишҷӯён бо таърихи давраҳои эпидемиявӣ дар тоҷикистон
Вазифаҳо:

1. Дида бармадани таърихи пайдоиши эпидемия
2. Мутолиаи мавҳуми эпидемия дар тиб.
3. Хусусиятҳои таъсири вирусҳо ба организми инсон ва таъсири баъди он

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

- 1.Исҳоки Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997
- 2.Заблудовский П. В. История медицины. М., 1981.
- 3.История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
- 4.Мультановский М.П. История медицины. М., 1967.
- 5.Маводҳо аз Интернет.
- 6.Исҳоки Ю. Б. Абу Бакр ар – Рази. Ж. Здравоохранение Таджикистана, 1986, 5, с. 63-76.

Мавзӯи 16. Ҷинойтҳои тиббӣ. Пешгирии ҷинойткорӣ дар соҳаи тиб

А. Машғулияти амалӣ ва назариявӣ

- Фаъолияти ғайриқонунии тиббӣ, сӯиистифода, хунукназарӣ, сохтакорӣ, порагирӣ ва ғ.
- Ҷинойтҳо бар зидди саломатӣ ва ҳаёти беморон (нарасондани кӯмак, расонидани зарар ба саломатӣ ё марг дар натиҷаи хунукназарӣ, исқоти ғайриқонунӣ, сирояти ВНМО, трансплантатсияи маҷбурӣ ва ғ.)
- Ҷинойтҳо алайҳи озодӣ (бистарӣ кардани ғайриқонунӣ)
- Ҷинойтҳо алайҳи кӯдакон ё оила, ба монанди иваз кардани кӯдак
- вайронкуниҳои вобаста ба истифодаи воситаҳои нашъадор ё моддаҳои захрдор, риоя накардани коидаҳои санитарии эпидемиологи, пинхон доштани маълумоте, ки ба саломатии шаҳрвандон хавф дорад.

Б.Машғулияти амалӣ.

Қонун ва навъҳои он дар тиб

1. Қонуни ҚТ дар бораи вазорати тандурусти
2. Қонунҳо дар соҳаи тиб.
3. Навъи ҷинойт ва оқибати он
4. Навъҳои ҷавобгарии ҷинойтии тиббӣ

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт аз китобҳои

- 1.Исҳоки Ю.Б., Таджиев Я.Т. Таърихи тиб. Душанбе, 1997
- 2.Заблудовский П. В. История медицины. М., 1981.
- 3.История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
- 4.Мультановский М.П. История медицины. М., 1967.
- 5.Маводҳо аз Интернет.
- 6.Исҳоки Ю. Б. Абу Бакр ар – Рази. Ж. Здравоохранение Таджикистана, 1986, 5, с. 63-76.

Адабиётҳои асосӣ:

1. Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина и предмет преподавания. М., 1964г.
2. История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
3. Кузьмин.М.К. История медицины. М., 1981
4. Мультиановский М.П. История медицины. М., 1967.
5. Сорокина Т.С. История медицины. В двух томах.
6. Заблудовский П.Е. История медицины как научная дисциплина и предмет преподавания. М., 1964г.
7. История медицины, Учебник для студентов. М. 1981.
8. Кузьмин.М.К. История медицины. М., 1981.
9. Мультиановский М.П. История медицины. М., 1967.

Адабиётҳои иловагӣ:

1. Маркс К и Энгельс Ф. Манифест коммунистической партии. М.,1963.
2. Ленин В.И. Материализм и эмпириокритицизм. М.,1950.
3. Загребин А.М. Клятва Гиппократ, Ижевск,1988. Петров Б.Д. Очерки истории медицины. М., 1962.
4. Бородулин Ф.Р. История медицины. Избранные лекции. М 1965.
5. Петров Б.Д. Очерки истории медицины. М., 1962.
6. Энгельс. Ф. Диалектика природы. М.,1955.

ФАКУЛТЕТИ ТИББӢ

БАРНОМАИ ТАЪЛИМӢ АЗ ФАНИИ ПСИХОЛОГИЯИИ ТИББӢ (барои донишчӯёни ихтисоси кори тиббӢ-ташхисии факултети тиббӢ ДМТ)

МУҚАДДИМА

I. МАВҶЕИ ФАН ДАР РАВАНДИ ТАЪЛИМ

Фанни равоншиносӣ (психология)-и тиббӣ таърихи пайдоиши равоншиносиро ҳамчун илм, фан, мақсад ва равиши пайдоиш, дигаргуншавӣ, махсусияти равоншиносии шахсиятро меомӯзад. Алалхусус, махсусияти муносибати табиб ва бемор, масъалаҳои беҳдошти равоншиносии тиббӣ ва пешгирии бемориҳои руҳӣ дар замони муосир аҳамияти калон дорад.

Ҳангоми омода намудани мутахассисони соҳаи тиб махсусан донишҷӯи ҳолати рӯҳии бемор, муносибати психологии кормандони соҳаи тиб, инчунин дар беморон, ба инобат гирифтани дигар бемориҳо аҳамияти басо муҳим дорад. Дар муносибати психологии кормандони соҳаи тиб ва беморон масъалаҳои муҳимӣ муносибати ду шахсият ба вучуд меояд. Дар ин ҳолат, як шахс аз дигар, яъне табиб дар интизори расонидани ёрии руҳӣ, сабук намудани азиятҳои руҳии бемор, дигар шахс бошад роҳҳои дурусти ҳалли шифоёбии худро ҷустуҷӯ менамояд.

Дар ҳама намуди бемориҳо, дар организми беморон дигаргунҳои руҳӣ пайдо мешаванд, ки онҳоро танҳо якҷоя бо тавсияҳои психолог оқилона таъбиқ кардан натиҷаҳои хуб медиҳад. Чунон, чӣ баъд аз гирифтани шудани сокинони кураи Замин ба бемории COVID-19, гармшавии умумии иқлим, офатҳои табиӣ, техногенӣ ва дигар мушкилотҳои зиндагӣ руҳияти инсонро хароб намуда истодааст.

Дар қор ва фаъолияти кормандони гуногуни соҳаи тиб масъалаҳои ҳалталаби равоншиносии тиббӣ, омӯзиши чараён ва ҳолатҳои муосири руҳии инсон, психологияи бемор, психологияи неврозҳо (чунун), психосоматика, асосҳои психологии психотерапия, масъалаҳои суитсидология ва дигар иллатҳои психикӣ, бетартибӣ ва парешонии синну соли кӯдакӣ мавҷеи намоёро бояд ишғол намояд.

Кӯдакон, наврасон, ҷавонон ояндаи миллат ва ҷомеа мебошанд. Ғамхорӣ оид ба ҳолати солимии руҳӣ ва ҷисмонии ҷавонон вазифаи ҳар як фарди ҷомеа бояд қарор дошта бошад.

II. МАҚСАДИ ОМУЪЗОНИДАНИ ФАН

Тандурустии аҳолӣ сарвати миллии мамлакат аст (Эмомалӣ Раҳмон).

Равоншиносии тиббӣ ҷиҳатҳои психологии фаъолияти табибӣ ва хусусиятҳои психологии рафтори беморро меомӯзад ва аз «шоха»-ҳои зерин иборат мебошад: нейропсихология, патопсихология, психофармакология, психотерапия, психопрофилактика ва психогигиена, ки ҳар яки онҳо масъалаҳои ҳалталаби худро доранд: таъсири моддаҳои доругӣ (ва нашъадор) ба фаъолияти психикӣ ва рафтори инсон (психофармакология), маҷмӯи тадбирҳои, ки ба таъмини тандурустии рӯҳии кӯдакон (психопрофилактика ва психогигиена) ва ғайра равона шудааст.

Табиб, новобаста аз тахассус ҳангоми ташҳиси бемор ва таъбиқати он бояд на танҳо ҳолати соматикӣ беморро ба назар гирад, балки ҳолати психологии шахсияти ҳар як беморро бояд муайян намояд, чунки ин ҳолат дар байни табиб ва бемор муносибати боваринокро ба вучуд меорад, ки он барои ташҳиси аниқ ва дурусти беморӣ аҳамияти калон дорад.

III. ВАЗИФАҲОИ ОМУЪЗОНИДАНИ ФАН

Равоншиносии тиббӣ фанни илмӣ буда қисми махсуси илми «психология» мебошад. Психология аз калимаи юнонӣ *психе - руҳ ва логос – илм*, яъне илме, ки қонуниятҳои фаъолияти психологии инсон ва олами ҳайвонотро меомӯзад.

Равоншиносии тиббӣ илми ҷавон буда, дар нимаи дуоми асри XIX ҳамчун илми мустақил шакл ёфта, 150 сол аст, ки зери ташаккулёбӣ қарор дорад.

Равоншиносии тиббӣ махсусияти шахсияти беморро бо усулҳои психологӣ, дигаргуниҳои омилҳои руҳият дар маҷмӯъ бо бемориҳои дарунӣ ва руҳӣ муайян мекунад.

Дар кори амалии худ психологи тиббӣ чунин масъалаҳоро ҳал мекунад:

- дар ташҳиси бемор ба табиби руҳшинос ва невролог кӯмак мерасонад;
- дар намудҳои гуногуни санҷиши тиббӣ (меҳнатӣ, ҳарбӣ, судӣ) иштирок мекунад;
- дар байни одамоне, ки нуқсонҳои инкишофи руҳӣ ва рафтори бади иҷтимоӣ доранд қорҳои психокоррексионӣ мебаранд;
- дар муассисаҳои табобатӣ-профилактикӣ фазо (муҳит)-и терапевтикӣ муҳайё месозанд;
- қорҳои тарғибтиро оид ба баланд бардоштани донишҳои психогигиенӣ дар байни аҳоли ва беморон мустақиман бо истифода аз технологияи муосир мегузаронанд.

Талабот ба психологони тиббӣ имрузро хеле зиёд мебошад.

IV. НАТИҶАҲОИ НИҶОИИ ОМУЗОНИДАНИ ФАН

Дар баробари аз худ намудани фанни таълимӣ донишҷӯ бояд:

- мазмуни мафҳумҳои асосии психологияи тиббиро аз худ кунад;
- асосҳои мавҷудияти шаклҳои гуногун, дараҷаҳои ташаккулёбӣ ва меъёрҳои асосии ҳаётро донад;
- ҳангоми суҳбат бо бемор пайдоиш, равиши беморӣ, сабабҳои беморӣ дар ҷи гуна ҳолатҳои руҳонӣ будани бемор муайян сохта тавонад.

Пререквизитҳо (алоқамандии фанни таълимӣ бо фанҳои аз ҷониби донишҷӯ азхудкардашуда): фанҳои дар давраи таҳсил дар муассисаи таълимии таҳсилоти умумии миёна азхудкардаи донишҷӯ: биология, химия, физика, математика, асосҳои информатика.

Постреквизитҳо: (алоқамандии фанни таълимӣ бо фанҳое, ки донишҷӯ онҳоро дар баробари азхудкунии фанни равоншиносии тиббӣ ва пас аз худ намудани он дар давоми таҳсил аз худ менамояд): физиологияи одам, психологияи касбӣ, иммунология, беҳдошти умумӣ, экология ва ғайра.

V. МАЗМУН ВА МУНДАРИҶАИ МУҲТАСАРИ ФАН

Психологияи тиббӣ яке аз соҳаи психология буда, ҷанбаҳои психологии гигиена, профилактика, ташҳис, табобат, экспертиза ва реабилитатсия (офияти) беморонро меомӯзад.

Ҳангоми гузаронидани тадқиқотҳои психологии тиббӣ қонуниятҳои психологии пайдоиш ва ҷараёни беморӣ, таъсири ин ё он беморӣ ба руҳияти бемор, таъмини таъсири системаи ҷорабиниҳои солимгардонии муътадил, муносибати бемор бо ҳодисаҳои муҳити атроф ба инобат гирифта мешаванд.

Равоншиносии тиббӣ як қисматҳоро дар бар мегирад: психологияи клиникӣ; патопсихология; нейропсихология; соматопсихология; психогигиена, психофармакология, психотерапия, офияти психологӣ (реабилитатсия).

Психология дар бораи қонуниятҳои зухуроту ташаккули фаъолият, шахсият ва шуури одам баҳс мекунад. Равоншиносии тиббӣ якҷоя бо фалсафа, илмҳои табиӣ, ҷамъиятию техникӣ, проблемаҳои инъикос, маърифати олами берунӣ, тақомули

инсон ва инкишофи имкониятҳои потенциалии ӯ, қонуниятҳои тараққиёти ҷамъият ва муносибатҳои ҷамъиятӣ, масъалаҳои идоранамои дар системаи «Инсон-машина» ва ғайраро қор қарда мебарояд. Сохти психологияи имрӯзаро ба дарахте монанд қардан мумкин аст, ки танай он психологияи умумӣ буда, ба соҳаҳои гуногун - «шоҳу шоҳчаҳо» ҷудо мешавад. Ҳангоми таснифи соҳаҳои психология се ҳолати асосӣ ба эътибор гирифта мешавад: алоқамандии инсон бо фаъолияти қорӣ; марҳилаи инкишофи организм; муносибати шахси алоҳида ба ҷамъият.

Ҳамаи ин се гурӯҳи соҳаҳо проблемаҳоеро дар бар мегиранд, ки барои табибони оянда аз аҳамият ҳолӣ нестанд. Мувофиқи ҳолати якуми таснифот чунин соҳаҳо ҷудо қардан мумкин аст. Аввалан, психологияи меҳнат, ки хусусиятҳои психологии фаъолияти меҳнатӣ, проблемаҳои ташкилии илмии меҳнат, қоршоямии қӯдақон ба ин ё он қасб, қонуниятҳои ташаккул ва инкишофи малақаҳои меҳнатӣ, таъсири шароитҳои гуногуни истеҳсолӣ ва хусусиятҳои гуногуни фаъолиятро ба инсон меомӯзонад. Психологияи меҳнат аз чунин қисматҳои нисбатан мустакил иборат аст: психологияи муҳандисӣ, психологияи ҳавопаймоӣ, психологияи қайҳонӣ ва ғайра.

Дар маҷмуи ташкили қорабинҳои тиббӣ муносибати табиб ба бемор оид ба ташхис, табобат, қорабинҳои пешгирикунанда, ташкили оқилонаи муносибат байни қормандони тиб, пешгирии ятрогения (*бад шудани ҳолати қисмонӣ ва қайфияти инсон, ки аз тарафи қорманди тиб беихтиёро на ангефта шудааст*) аҳамияти муҳим дорад.

Барнома дар асоси нақшаи таълимию тақвимӣ таҳия шуда, дар он масъалаҳои муҳими илми тиб, моҳият ва аҳамияти таъсири муҳити атроф ба саломатӣ, муносибати инсон бо гурӯҳҳои муайяни иҷтимоӣ: беморон, маъҷубон, пиронсолон, ятимон ва ғ. аниқ шарҳ дода шуда, баҳри беҳтар намудани малақаҳои амалии донишҷӯён тартиб дода шудааст.

Барномаи мазкур ҳамчун воситаи таълимӣ оид ба равоншиносии тиббӣ барои донишҷӯёни қурсҳои 3-юми факултети тиббӣ ДМТ, ихтисоси қори тиббӣ - ташхисӣ - 79010400 таҳия шудааст.

Нақшаи тақвимӣ-мавзӯии таълимии фанни психологияи тиббӣ

Микдори умумии кредитҳо: 5 (аз онҳо: 2 кредит барои машғулиятҳои аудиторӣ лексионӣ-назариявӣ; 1 кредит барои машғулиятҳои аудиторӣ амалӣ ва 2 кредит барои корҳои мустақилонаи донишҷӯён)

Р/г	Номгӯи мавзӯҳо	Микдори соатҳо		
		Машғулиятҳои аудиторӣ	Машғулиятҳои аудиторӣ амалӣ	Корҳои мустақилонаи донишҷӯён
1.	Фан, вазифа ва соҳаҳои илми психология			
	Марҳалаҳои пайдоиши раваншиносии тиббӣ		1	
	Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китобҳои М.Давлатов Психология.2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология.М., 1999. Громов А. П. Деонтологияи тиббӣ ва масъулияти коркунони тиб. 2010. Карвасарский Б. Д. Медицинская психология. 1982. Конечный Р., Боухал М. Психология в медицине.1990.			
2.	Усулҳо ва вазифаҳои асосии раваншиносии тиббӣ			
	Принсипҳои раваншиносии тиббӣ ва истифодабарии он		1	
	Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китобҳои М.Давлатов Психология.2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология.М., 1999.			
3.	Мафҳуми умумӣ дар бораи эҳсос ва идрок			
	Намудҳои эҳсос ва идрок		1	
	Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китобҳои М.Давлатов Психология.2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология.М., 1999.			
4.	Мафҳум дар бораи хотира ва намудҳои он			
	Намудҳои хотира		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои Раваншиносии тиббии умумӣ. М..2000 Шкуренко Д. А. М.Давлатов Психология.2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология.М., 1999. Харди И. Духтур, ҳамшираи шавқат, бемор. 1988.			
5.	Равандҳо ва хусусиятҳои хотира ҳамчун хосиятҳои шахс.			
	Хосиятҳои фардии шахс		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои Раваншиносии тиббии умумӣ.М., 2000. Шкуренко Д. А. М.Давлатов Психология.2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология.М., 1999.			

6.	Мафхуми умумӣ дар бораи тафаккур ва амалҳои фикрӣ			
	Таркиб ва амалҳои фикрӣ		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои <i>Харди И. Духтур</i> , ҳамшираи шавқат, бемор. 1988. <i>Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология</i> . 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков <i>В. М.</i> , Гуськов <i>В, С</i> , Мягков <i>И.Ф.</i> , <i>Медицинская психология</i> . М., 1999.			
7.	Мафхуми умумӣ дар бораи ирода. Сифатҳои иродавии одам.			
	Сифатҳои иродавии одам: суботкорӣ, часурӣ, мардонагӣ, боинтизомӣ, ташаббускорӣ ва ғ.		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков <i>В. М.</i> , Гуськов <i>В, С</i> , Мягков <i>И.Ф.</i> , <i>Медицинская психология</i> . М., 1999.			
8.	Мафхуми умумӣ дар бораи диққат ва хусусиятҳои он			
	Намудҳои диққат: ихтиёрӣ, беихтиёрӣ ва баъдиихтиёрӣ. Сабабҳои вайроншавии диққат.		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков <i>В. М.</i> , Гуськов <i>В, С</i> , Мягков <i>И.Ф.</i> , <i>Медицинская психология</i> . М., 1999.			
9.	Мафхуми умумӣ дар бораи хусусиятҳои диққат			
	Хусусиятҳои диққат: ҳаҷм, устуворӣ, тақсимот кӯчонидани диққат ва муттамарказият		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои: М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков <i>В. М.</i> , Гуськов <i>В, С</i> , Мягков <i>И.Ф.</i> , <i>Медицинская психология</i> . М., 1999.			
10.	Ҳиссиёт ва эмотсия			
	Хусусиятҳо ва намудҳои ҳиссиёт ва эмотсия. Тараққиёти ҳиссиёт		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои <i>Харди И. Духтур</i> , ҳамшираи шавқат, бемор. 1988. <i>Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология</i> . 2000. М. Давлатов, Психология. 2010, Банщиков <i>В. М.</i> , Гуськов <i>В, С</i> , Мягков <i>И.Ф.</i> , <i>Медицинская психология</i> . М., 1999.			
11.	Мафхум дар бораи шахс, сохт ва ташаккули он			
	Шуур, шуурнокӣ ва хусусиятҳои шахс		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои <i>Харди И. Духтур</i> , ҳамшираи шавқат, бемор. 1988. <i>Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология</i> . 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков <i>В. М.</i> , Гуськов <i>В, С</i> , Мягков <i>И.Ф.</i> , <i>Медицинская психология</i> . М., 1999.			
12.	Сохти руҳии шахс, хусусиятҳои асосии он			
	Чузъиёти сохти руҳии шахс		1	

	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои <i>Харди И. Духтур</i> , ҳамшираи шавқат, бемор. 1988. <i>Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология</i> . 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков <i>В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология</i> . М., 1999.			
13.	Хусусиятҳои фардӣю психологии шахс: мизоч, характер, қобилият			
	Омилҳои асосии инкишофи шахс		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои <i>Харди И. Духтур</i> , ҳамшираи шавқат, бемор. 1988. <i>Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология</i> . 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков <i>В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология</i> . М., 1999.			
14.	Асосҳои беҳдошти руҳӣ ва пешгирии бемории руҳӣ. Беҳдошти руҳӣ аз рӯи синну сол: кӯдакӣ, наврасӣ, ҷавонӣ, баркамолӣ ва кӯҳансолӣ			
	Асосҳои беҳдошти руҳӣ ва пешгирии он. Мавқеи фанни беҳдошт дар авҷгирии бемориҳои руҳӣ		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои <i>Харди И. Духтур</i> , ҳамшираи шавқат, бемор. 1988. <i>Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология</i> . 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков <i>В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология</i> . М., 1999.			
15.	Асосҳои муолиҷа ва воситаҳои таъсиррасонии руҳӣ - психотерапия			
	Табобат бо воситаҳои таъсиррасонии руҳӣ - психотерапия		1	
	Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои <i>Харди И. Духтур</i> , ҳамшираи шавқат, бемор. 1988. <i>Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология</i> . 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков <i>В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология</i> . М., 1999.			
16	Деонтологияи тиббӣ			
	Этикаи тиббӣ. Шахсияти табиб		1	
	Мутолиа ва навиштани консепт аз китобҳои Биоэтика: принципи, қоида, масъала. - М: Эдиториал УРСС, 1998. -472 с. <i>Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология</i> . 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков <i>В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология</i> . М., 1999.			
Ҳамагӣ: 48 соат		32	16	

БАРНОМАИ ТАЪЛИМИИ ФАН

Мавзӯи 1. Фан, вазифа ва соҳаҳои илми психология

А. Машғулияти аудиторӣю лексионӣ-назариявӣ

Фанни психология, ҷой ва аҳамияти он дар системаи илмҳои тиббӣ. Махсусияти раваншиносии тиббӣ ва аҳамияти он дар тиб. Марҳилаҳои асосии пайдоиши раваншиносии тиббӣ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Моҳияти асосҳои илми психология.
2. Мақсади асосии илми раваншиносии тиббӣ.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китобҳои М.Давлатов Психология.2010, Банщиков *В. М.*, Гуськов *В, С*, Мягков *И.Ф*, *Медицинская психология*. М., 1999. Громов *А. П.* Деонтологияи тиббӣ ва масъулияти коркунони тиб. 2010. Карвасарский *Б. Д.* *Медицинская психология*. 1982. Конечный *Р.*, Боухал *М.* *Психология в медицине*.1990.

Мавзӯи 2. Усулҳо ва вазифаҳои асосии раваншиносии тиббӣ ва истифодабарии он

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Муайян намудани усулҳои (сӯхбат, назорат, эксперимент, усули тестӣ ва пурсиш) раваншиносии тиббӣ ва истифодабарии он дар тиб. мақсад ва вазифаҳои асосии раваншиносии тиббӣ. Баррасии озмуни раваншиносӣ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Принципҳои раваншиносии тиббӣ ва истифодабарии он.
2. Ташхиси баррасии бемориҳои рӯҳӣ дар раваншиносии тиб.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби М.Давлатов Психология.2010, Банщиков *В. М.*, Гуськов *В, С*, Мягков *И.Ф*, *Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 3. Мафҳуми умумӣ дар бораи эҳсос ва идрок

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Муайян намудани мафҳуми идрок ва эҳсос. Намудҳои идрок: биной, буй, маза ва ломиса. Хусусиятҳои хоси идрок ва эҳсос.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

- 1.Хусусиятҳои идрок ва эҳсос.
- 2.Намудҳои эҳсос ва идрок.
3. Эҳсоси органикӣ, интенсивнокӣ ва давомнокии онҳо.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби М. Давлатов Психология.2010, Банщиков *В. М.*, Гуськов *В, С*, Мягков *И.Ф*, *Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 4. Мафҳуми умумӣ дар бораи хотира ва намудҳои он

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Аҳамияти хотир дар ҳаёти одам. Намудҳои хотира. Хотирҳои ҳаракатӣ. Хотирҳои ҳиссиётӣ. Ҳиссиёти аз нав ҳосилкардашуда. Хотирҳои тимсолӣ. Хотирҳои калимагӣ - мантикӣ. Хотирҳои ихтиёрӣ ва беихтиёрӣ. Хотирҳои кӯтоҳмуддат ва дарозмуддат.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Тараққиёти хотира ва инкишофи он.
2. Намудҳои асосии хотира.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои *Харди И. Духтур*, хамшираи шавқат, бемор. 1988. *Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология*. 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, *Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 5. Равандҳо ва хусусиятҳои хотира ҳамчун ҳосиятҳои шахс

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Равандҳои асосии хотир: бахотирғирӣ, дар хотир нигоҳ доштан, азнавҳосилкунӣ, фаромушхотирӣ. Хусусиятҳои инфиродии хотир.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Ҳосиятҳои фардии шахс.
2. Хусусиятҳои инфиродии хоҳари шахс.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои *Харди И. Духтур*, хамшираи шавқат, бемор. 1988. *Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология*. 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, *Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 6. Мафҳуми умумӣ дар бораи тафаккур ва амалҳои фикрӣ

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Муайян намудани мафҳуми тафаккур. Амалҳои фикрӣ. Муқоиса. Таҳлил ва таркиб. Конкретонидан дар рафти таълим. Мафҳум. Амиқии ақл ва тафаккур. Мустақилии тафаккур. Танқидии тафаккур.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Таркиб ва амалҳои фикрӣ.
2. Мустақилии, зудӣ ва саросемагии фикр.
3. Амиқии ақл ва тафаккур.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои *Харди И. Духтур*, хамшираи шавқат, бемор. 1988. *Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология*. 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, *Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 7. Мафҳуми умумӣ дар бораи ирода. Сифатҳои иродавии шахс

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Муайян намудани мафҳуми ирода. Зинаҳои амали иродавӣ: зинаи тайёри ва иҷрошаванда. Сифатҳои иродавии одам. Мақсаднокӣ. Мустақилии. Қатъиян. Суботкорӣ. Худдорӣ. Мардонагӣ ва часурӣ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Сифатҳои иродавии одам.
2. Маълумот дар бораи суботкорӣ, худдорӣ, мардонагӣ ва часурӣ
3. Зинаҳои амали иродавӣ: зинаи тайёри ва иҷрошаванда.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва конспект вобаста ба мавзӯ аз китобҳои *Харди И. Духтур*, хамшираи шавқат, бемор. 1988. *Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология*. 2000. *М. Давлатов Психология*. 2010, *Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 8. Мафҳуми умумӣ дар бораи диққат ва хусусиятҳои он

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Муайян намудани мафҳуми диққат. Намудҳои диққат: ихтиёрӣ ва беихтиёрӣ. Диққати баъдиихтиёрӣ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Асосҳои физиологии диққат.
2. Намудҳои диққат.
3. Ташаккули диққат.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби *М. Давлатов Психология*. 2010, *Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 9. Мафҳуми умумӣ дар бораи хусусиятҳои асосии диққат

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Хусусиятҳои асосии диққат: ҳаҷми диққат, маҳорати тақсим карда тавонистани диққат, мутамарказияти диққат, устувории диққат ва кӯчонидани диққат.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Хусусиятҳои асосии диққат.
2. Диққат аз рӯи давомоти нигоҳдории фаъолияти шуур ба объект.
3. Шаклҳои бедикқатӣ (бодикқатӣ, бедикқатӣ ва парешонӣ).

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва омода намудани маъруза аз китоби *М. Давлатов Психология*. 2010, *Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 10. Ҳиссиёт ва эмотсия. Хусусиятҳо ва намудҳои ҳиссиёт ва эмотсия

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Муайян намудани мафҳуми ҳиссиёт ва эмотсия. Хусусиятҳои ҳиссиёт. Ҳиссиёти мусбат ва манфӣ. Ҳиссиёти стеникӣ ва астеникӣ. Ҳолатҳои эмотсионалӣ. Ҳиссиёти паст ва олӣ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Хусусиятҳо ва намудҳои ҳиссиёт ва эмотсия.
2. Ҳолатҳои эмотсионалӣ (аффект, ҳолати рӯҳӣ, фрустратсия, рағбат).
3. Ҳолати депрессивӣ ва стресс.
4. Тараққиёти ҳиссиёт.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои *Харди И. Духтур*, ҳамшираи шавқат, бемор. 1988. *Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология*. 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, *Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 11. Мафҳум дар бораи шахс, сохт ва ташаккули он

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Муайян намудани мафҳуми шахс. Шахс ҳамчун объект ва субъекти муносибатҳои ҷамъиятӣ. Хусусиятҳои асосии шахс. Устуворӣ. Ягонагӣ ва фаъолиии шахс.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Шуур ва шуурнокии шахс.
2. Хусусиятҳои асосии шахс.
3. Темперамент ва типҳои шахс.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои *Харди И. Духтур*, ҳамшираи шавқат, бемор. 1988. *Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология*. 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, *Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 12. Сохти рӯҳии шахс, хосиятҳои асосии он

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Муайян намудани сохти рӯҳии шахс. Компонентҳои сохти рӯҳии шахс: равияи он, имкониятҳои ӯ, характер ва идоракунии ӯ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Компонентҳои сохти рӯҳии шахс.
2. Мавқеи шахс ва системаи муносибатҳои ӯ бо ҷамъият.

В. Кори мустақилонаи донишҷӯён

Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯ аз китобҳои *Харди И. Духтур*, ҳамшираи шавқат, бемор. 1988. *Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология*. 2000. М. Давлатов Психология. 2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, *Медицинская психология*. М., 1999.

Мавзӯи 13. Хусусиятҳои фардию психологии шахс

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Маълумоти умумӣ дар бораи мизоҷ. Мизоҷ хосияти танҳо мағзи сар ё худ нейроконструксия нест; он ҷабҳаи динамикии шахс аст, ки динамикаи фаъолияти психикии ӯро тавсиф медиҳад. Кобилияти инсон.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Омилҳои асосии инкишофи шахс.
2. Намудҳои пешбарандаи фаъолияти шахс.
3. Қувваҳои ҳаракатдиҳандаи тараққиёти психикии шахс.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯъ аз китобҳои Харди И. Духтур, хамшираи шавқат, бемор. 1988. *Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология.* 2000. М. Давлатов Психология.2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, *Медицинская психология.* М., 1999.

Мавзӯи 14. Асосҳои беҳдошти руҳӣ ва пешгирии бемории руҳӣ

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Маълумот дар бораи беҳдошт ҳамчун илм ва беҳдошти руҳӣ. Беҳдошти руҳӣ аз рӯи синну сол: кудакӣ, наврасӣ, ҷавонӣ, баркамолӣ ва куҳансолӣ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Маълумот дар бораи беҳдошти руҳӣ ва пешгирии он.
2. Мавқеи фанни беҳдошт дар авҷгирии бемориҳои руҳӣ.
3. Психологияи синну солӣ.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯъ аз китобҳои Харди И. Духтур, хамшираи шавқат, бемор. 1988. *Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология.* 2000. М. Давлатов Психология.2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, *Медицинская психология.* М., 1999.

Мавзӯи 15. Асосҳои муолиҷа ва воситаҳои таъсиррасонии руҳӣ

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Муолиҷа ба воситаи таъсироти руҳӣ. Намудҳои муолиҷа ба воситаҳои таъсироти руҳӣ: умумӣ ва ҷузъӣ. Навъҳои асосии муолиҷа ба воситаи таъсиррасонии руҳӣ: боваркунонӣ, талқинкунӣ, худталқинкунӣ.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Намудҳои муолиҷа ба воситаи таъсироти руҳӣ.
2. Навъҳои асосии муолиҷа ба воситаи таъсиррасонии руҳӣ.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Мутолиа ва консепт вобаста ба мавзӯъ аз китобҳои Харди И. Духтур, хамшираи шавқат, бемор. 1988. *Шкуренко Д.А. Общая медицинская психология.* 2000. М. Давлатов Психология.2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И.Ф, *Медицинская психология.* М., 1999.

Мавзӯи 16. Деонтологияи тиббӣ

А. Машғулияти аудитории лексионӣ-назариявӣ

Деонтологияи тиббӣ. Риояи қатъии талаботҳои деонтологӣ. Этикаи тиббӣ. Шахсияти табиб. Этикаи тибби иҷтимоӣ. Этикаи тиббӣ ва деонтология. Мушкilotҳои биоэтикаи муосир.

Б. Машғулияти аудитории амалӣ

Нақшаи намунавии семинар

1. Мафҳуми этикаи тиббӣ ва шахсияти духтур.
2. Муносибатҳои байниҳамдигарӣ ва масъулияти коркунони тиб.

В. Кори мустақилонаи донишчӯён

Мутолиа ва навиштани консепт аз китоби Биоэтика: принципи, правила, проблеми.- М: Эдиториал УРСС, 1998. -472 с. *Шкуренко Д. А. Общая медицинская психология.* 2000. М. Давлатов Психология.2010, Банщиков В. М., Гуськов В, С, Мягков И. Ф., *Медицинская психология.* М., 199.

Рӯйхати адабиётҳо

1. *Баничков В. М., Гуськов В. С., Мягков И. Ф.*, Медицинская психология. М., 1967.
2. *Громов А. П.* Медицинская деонтология. 1969.
3. *Карвасарский Б. Д.* Медицинская психология. 1982.
4. *Матвеев В. Ф.* *Основы медицинской психологии*, этика и деонтология. 1984.
5. *Менделевич В. Д.* Медицинская психология. 1999.
6. *Петровский А. Б., Брушлинский А. Б., Зинченко Б. Я.* Общая психология. 1986.
7. *Рудик Я. А.* Психология. Физическая культура и спорт. 1964.
8. *Харди И.* Врач, медсестра и больной. 1988.
9. *Шкуренко Д. А.* *Общая медицинская психология*. 2000.
10. *М. Давлатов* Психология. 2010
11. *Ахмедова А.Р., Зарипова М.М., Эгамова Ш.Б., Гафурова С.С.* Учебное пособие «Медицинская психология». Душанбе. 2023.-250 с.